

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СОФИНА ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.5

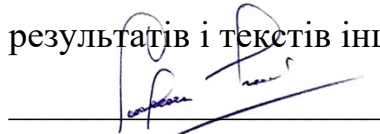
**ДИСЕРТАЦІЯ
ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В
СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-
ПРАВОВЕ ДОСЛІДЖЕННЯ**

081 – Право

08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

I.V. Софина

Науковий керівник: Корольова Вікторія Вікторівна, к.ю.н., доцент

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Софина І.В. Функціональне призначення Національної поліції в системі забезпечення прав і свобод людини: теоретико-правове дослідження. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право». Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Київ. 2026.

Дослідження функціонального призначення Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини дало змогу встановити його історичні витоки та простежити складний шлях інституційної трансформації правоохоронних органів, від органів імперської поліції до сучасної правоохоронної інституції європейського зразка. Встановлено, що еволюція функцій поліції відбувалася під впливом змін державного устрою, політичних режимів і правової системи, що знайшло відображення у поступовому переході від адміністративно-карального інструменту державної влади до сервісно-орієнтованого органу, діяльність якого спрямована на захист прав і свобод людини та громадянина. Проаналізовано значення прийняття Закону України «Про Національну поліцію», яким було закладено нові принципи організації та діяльності поліції, що ґрунтуються на засадах верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини, відкритості, прозорості та взаємодії з населенням.

Аналіз функціонального призначення поліції в умовах воєнного стану дав змогу окреслити розширене коло її завдань, що охоплює протидію воєнним злочинам, підтримання публічної безпеки та забезпечення державної присутності у звільнених регіонах з метою гарантування прав і свобод людини. Встановлено, що поліція виконує роль одного з ключових інститутів публічного управління у кризових умовах, що зумовлює необхідність удосконалення правового забезпечення її діяльності у воєнний і повоєнний періоди.

Визначено, що функціональне призначення Національної поліції України як юридична категорія формує теоретико-методологічну основу її правового статусу, визначаючи цілі, завдання та межі поліцейської діяльності у сфері публічної безпеки і правопорядку. Зазначена категорія дає змогу розглядати поліцію як інституційну структуру з чітко окресленими функціями, спрямованими на охорону правопорядку та захист прав і свобод людини.

Сформульовано авторське визначення функціонального призначення поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини як нормативно закріпленої, динамічної та багатокомпонентної діяльності Національної поліції України, спрямованої на охорону та захист прав і свобод людини, підтримання публічної безпеки й порядку, надання допомоги населенню та реалізацію превентивних заходів, що здійснюються відповідно до принципів верховенства права, демократизму, гуманізму та юридичної відповідальності за законність дій.

Дослідження засвідчило, що сучасне функціональне навантаження поліції вимагає оновленої класифікаційної моделі, яка б комплексно охоплювала як базові функції (забезпечення порядку, боротьба зі злочинністю), так і новітні напрями (реінтеграційна діяльність, гуманітарна підтримка, робота в умовах бойових дій).

Узагальнення сучасних теоретичних підходів дало змогу розробити класифікацію функцій Національної поліції України за функціонально-стратегічними критеріями, що поєднує класичні елементи правоохоронної діяльності з новітніми завданнями кризового управління та гуманітарної безпеки і охоплює безпеково-забезпечувальні, правозахисно-гарантійні, сервісно-комунікаційні, оперативно-реагувальні та реабілітаційно-гуманітарні функції.

Першу групу становлять безпеково-забезпечувальні функції, що охоплюють охорону громадського порядку, запобігання злочинам, участь у територіальній обороні, протидію мародерству, захист критичної інфраструктури тощо. Другою групою є правозахисно-гарантійні функції, які

передбачають охорону прав і свобод громадян, запобігання зловживанню владою, захист вразливих категорій населення, дотримання правових процедур та правове інформування. Третю групу формують сервісно-комунікаційні функції, що включають надання адміністративних послуг, ведення відкритої комунікації з громадськістю, цифрову взаємодію з населенням, інформування про безпекову ситуацію та співпрацю з волонтерами. До оперативно-реагувальних функцій відносяться розкриття злочинів, участь у слідчих діях, затримання, виявлення диверсійних груп, оперативна взаємодія з іншими силовими структурами – вони є критично важливими в умовах збройного конфлікту. Окрему, інноваційну групу становлять реабілітаційно-гуманітарні функції, до яких належить психологічна допомога постраждалим, евакуаційний супровід, нагляд за дотриманням прав у деокупованих районах, гуманітарна підтримка тощо. Запропонована класифікація відображає багатогранність поліцейської діяльності та її здатність адаптуватися до нових умов, зокрема воєнного стану, що має важливе теоретичне і практичне значення для подальшої модернізації правоохоронної системи.

У межах дослідження удосконалено модель функціональної реорганізації Національної поліції України в умовах воєнного та поствоєнного стану, що передбачає функціональну адаптацію діяльності поліції (розмежування мирного й воєнного функціоналу), інституціональну децентралізацію (формування регіональних антикризових підрозділів), посилення кадрової та психологічної стійкості персоналу, цифрову інтегрованість управлінських і оперативних процесів, а також правову гнучкість шляхом нормативного закріплення особливих режимів реагування.

Запропоновано інтегрувати концепцію «превентивної резильєнтності» як основу оновленої поліцейської діяльності, яка поєднує превентивний підхід із механізмами внутрішнього відновлення та адаптації до кризових умов. Зазначений підхід дає змогу не лише підвищити ефективність реагування на виклики сучасної гібридної війни, а й закласти підґрунтя для формування

сервісно-орієнтованої, правової та стійкої поліцейської інституції у воєнний і повоєнний періоди.

Порівняльний аналіз української моделі з досвідом Німеччини, Франції та Великої Британії дав змогу виявити ефективні практики організації поліцейської діяльності, які можуть бути адаптовані до національного правового та інституційного контексту. Серед них, зокрема, інтеграція діяльності поліції та прокуратури, функціональне й територіальне розмежування повноважень поліції, а також реалізація концепції «поліції за згодою». Впровадження цих підходів має здійснюватися з урахуванням національних особливостей і викликів, що постають в умовах воєнного стану, та спрямоване на комплексне реформування правоохоронної системи.

Результати дослідження поліцейської освіти засвідчили, що ефективне функціонування Національної поліції України в системі забезпечення прав і свобод людини, особливо в умовах сучасних безпекових викликів, потребує системного реформування професійної підготовки поліцейських, зокрема керівного складу.

У ході наукового аналізу адміністративно-правового регулювання функціонування Національної поліції України в контексті трансформації національної системи правоохоронних органів було встановлено, що ефективність діяльності поліції значною мірою залежить від імплементації сучасних нормативно-правових засад, що враховують принципи професіоналізму, законності та підзвітності. Вивчення зарубіжного досвіду, зокрема країн Європейського Союзу (на прикладі Федеративної Республіки Німеччина та Франції), дозволило ідентифікувати ключові механізми адміністративно-правового регулювання, які сприяють підвищенню рівня демократичності, прозорості та ефективності поліцейської діяльності. Зокрема, досвід Німеччини свідчить про доцільність чіткого функціонального розмежування між аналітично-координаційними та виконавчими структурами поліції, що забезпечує збалансованість повноважень та мінімізацію

адміністративного розсуду. Французька модель, у свою чергу, ілюструє ефективність поєднання централізації та децентралізації в організації поліцейської діяльності, а також доцільність створення муніципальної поліції, що адаптована до потреб місцевих громад.

Обґрунтовано необхідність удосконалення адміністративно-правового статусу Національної поліції України шляхом законодавчого закріплення принципів розподілу компетенцій, посилення ролі превентивних заходів та впровадження чітких стандартів законності і пропорційності поліцейського втручання. Крім того, підкреслено важливість інтеграції міжнародного досвіду у сфері професійної підготовки керівних кадрів поліції, що сприятиме підвищенню професійної компетентності та наближенню національної системи до європейських стандартів поліцейської діяльності.

Ключові слова: функціональне призначення, Національна поліція, права людини, захист прав людини, функції, державотворення, історико-правовий аспект, міжнародне співробітництво, воєнний стан, обмеження прав, інституції, суспільство, попередження злочинності, міліція, верховенство права.

SUMMARY

Sofyna I.V. The functional purpose of the National Police in the system of ensuring human rights and freedoms: a theoretical and legal study. – *Qualifying scientific work on manuscript rights.*

Scientific research for the PhD degree in specialty 081 «Law». Higher educational institution «KROK University». Kyiv. 2026.

Research into the functional purpose of the National Police of Ukraine in the field of ensuring human rights and freedoms made it possible to establish its historical origins and trace the complex path of institutional transformation of law enforcement agencies, from the imperial police to the modern law enforcement institution of the European model. It has been established that the evolution of police functions took place under the influence of changes in the state structure, political regimes and the

legal system, which was reflected in the gradual transition from an administrative and punitive instrument of state power to a service-oriented body, the activities of which are aimed at protecting the rights and freedoms of man and citizen. The significance of the adoption of the Law of Ukraine "On the National Police" is analyzed, which established new principles of organization and activity of the police, based on the principles of the rule of law, the priority of human rights and freedoms, openness, transparency and interaction with the population.

The analysis of the functional purpose of the police in martial law conditions made it possible to outline an expanded range of its tasks, which includes combating war crimes, maintaining public security and ensuring the state presence in the liberated regions in order to guarantee human rights and freedoms. It is established that the police performs the role of one of the key institutions of public administration in crisis conditions, which necessitates the need to improve the legal support of its activities in war and post-war periods.

It is determined that the functional purpose of the National Police of Ukraine as a legal category forms the theoretical and methodological basis of its legal status, determining the goals, objectives and boundaries of police activities in the field of public security and law and order. The specified category allows us to consider the police as an institutional structure with clearly defined functions aimed at maintaining law and order and protecting human rights and freedoms.

The author's definition of the functional purpose of the police in the field of ensuring human rights and freedoms is formulated as a normatively fixed, dynamic and multi-component activity of the National Police of Ukraine aimed at protecting and protecting human rights and freedoms, maintaining public safety and order, providing assistance to the population and implementing preventive measures, which is carried out in accordance with the principles of the rule of law, democracy, humanism and legal responsibility for the legality of actions.

The study showed that the modern functional workload of the police requires an updated classification model that would comprehensively cover both basic

functions (ensuring order, combating crime) and new areas (reintegration activities, humanitarian support, work in conditions of hostilities).

The generalization of modern theoretical approaches made it possible to develop a classification of the functions of the National Police of Ukraine according to functional and strategic criteria, which combines classical elements of law enforcement with the latest tasks of crisis management and humanitarian security and covers security-enforcing, human rights-guarantee, service-communication, operational-response and rehabilitation-humanitarian functions.

The first group consists of security-enforcing functions, which include the protection of public order, crime prevention, participation in territorial defense, countering looting, protection of critical infrastructure, etc. The second group is human rights-guarantee functions, which include the protection of the rights and freedoms of citizens, prevention of abuse of power, protection of vulnerable categories of the population, compliance with legal procedures and legal information. The third group is formed by service and communication functions, which include the provision of administrative services, open communication with the public, digital interaction with the population, informing about the security situation and cooperation with volunteers. Operational-response functions include solving crimes, participating in investigative actions, detention, identifying sabotage groups, and operational interaction with other law enforcement agencies – they are critically important in conditions of armed conflict. A separate, innovative group is made up of rehabilitation and humanitarian functions, which include psychological assistance to victims, evacuation support, supervision of the observance of rights in de-occupied areas, humanitarian support, etc. The proposed classification reflects the versatility of police activities and its ability to adapt to new conditions, in particular martial law, which is of important theoretical and practical importance for the further modernization of the law enforcement system.

The study improved the model of functional reorganization of the National Police of Ukraine in wartime and post-war conditions, which provides for functional

adaptation of police activities (separation of peaceful and military functions), institutional decentralization (formation of ring of regional anti-crisis units), strengthening of personnel and psychological resilience of personnel, digital integration of management and operational processes, as well as legal flexibility through regulatory consolidation of special response regimes.

It is proposed to integrate the concept of "preventive resilience" as the basis of renewed police activity, which combines a preventive approach with mechanisms of internal recovery and adaptation to crisis conditions. This approach allows not only to increase the effectiveness of responding to the challenges of modern hybrid warfare, but also to lay the foundation for the formation of a service-oriented, legal and sustainable police institution in the war and post-war periods.

A comparative analysis of the Ukrainian model with the experience of Germany, France and Great Britain made it possible to identify effective practices for organizing police activity that can be adapted to the national legal and institutional context. These include, in particular, the integration of police and prosecutor's office activities, functional and territorial delimitation of police powers, as well as the implementation of the concept of "police by consent". The implementation of these approaches should be carried out taking into account national characteristics and challenges arising in martial law conditions, and aimed at comprehensive reform of the law enforcement system.

The results of the police education study showed that the effective functioning of the National Police of Ukraine in the system of ensuring human rights and freedoms, especially in the context of modern security challenges, requires systematic reform of the professional training of police officers, in particular, management.

During the scientific analysis of the administrative and legal regulation of the functioning of the National Police of Ukraine in the context of the transformation of the national system of law enforcement agencies, it was established that the effectiveness of police activities largely depends on the implementation of modern regulatory and legal principles that take into account the principles of professionalism,

legality and accountability. The study of foreign experience, in particular the countries of the European Union (on the example of the Federal Republic of Germany and France), allowed us to identify key mechanisms of administrative and legal regulation that contribute to increasing the level of democracy, transparency and efficiency of police activities. In particular, the experience of Germany indicates the feasibility of a clear functional separation between analytical and coordination and executive structures of the police, which ensures a balance of powers and minimizes administrative discretion. The French model, in turn, illustrates the effectiveness of combining centralization and decentralization in the organization of police activities, as well as the feasibility of creating a municipal police adapted to the needs of local communities.

The need to improve the administrative and legal status of the National Police of Ukraine by legislatively enshrining the principles of the division of competences, strengthening the role of preventive measures and introducing clear standards of legality and proportionality of police intervention is substantiated. In addition, the importance of integrating international experience in the field of professional training of police managers was emphasized, which will contribute to increasing professional competence and bringing the national system closer to European standards of policing.

Keywords: functional purpose, National Police, human rights, protection of human rights, functions, state formation, historical and legal aspect, international cooperation, martial law, restrictions of rights, institutions, society, crime prevention, police, rule of law.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА,

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Корольова В. В., Софина І. В. Функціональне призначення Національної поліції України. *Legal Bulletin*. 2024. № 1 (11). С. 123–127. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A17>

2. Софина І. В. Місце і роль поліцейської освіти у забезпеченні реалізації функціонального призначення національної поліції на основі зарубіжного досвіду. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія Право. Вип. 89: ч. 4. С. 295–299. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.89.4.43>

3. Софина І. В. Аналіз історичних аспектів становлення та розвитку функціонального призначення поліції. *Legal Bulletin*. 2025. №16. С. 116–122. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B14>

4. Софина І. В. Функціональне призначення національної поліції в контексті прав людини: сучасні виклики. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2025. Серія Право. Вип. 91: ч. 3. С. 220–224. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.3.33>

5. Sofina I. Theoretical approaches to determining the functional purpose of the national police in the context of human rights. *Legal Horizons*. 2025. № 27(4). P. 65–75. DOI: <https://legalhorizons.com.ua/lh/article/view/226/164>

які засвідчують апробацію результатів дисертації:

6. Софина І. В., Корольова В. В. Принципи діяльності Національної поліції України. *Захист суверенітету, територіальної цілісності і національної безпеки як спільна справа держави та Українського народу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 24 березня 2023 р.). URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/zahyst_suverenitetu_terytorialnoyi_cilisnosti_i_

nacionalnoyi_bezpeky_yak_spilna_sprava_derzhavy_ta_ukrayinskogo_narodu_ch.1.pdf

7. Софина І. В., Корольова В. В. Історично-правові та методологічні аспекти наукового пізнання функціонального призначення національної поліції. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей V Міжнародної конференції (Київ, 7 грудня 2023 р.)*. Київ: Університет «КРОК». 2023. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023/paper/view/1739>.

8. Софина І. В. Функціональне призначення Національної поліції України на рубежі відновлення Незалежності та під час становлення суверенної, демократичної, європейської держави. Міжнародна конференція: *«Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку»*. Університет «КРОК» 2024. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2024/paper/viewPaper/2541>.

9. Софина І. В., Корольова В. В. Реалізація превентивної функції Національної поліції України в умовах повномасштабної війни: виклики сьогодення. *Всеукраїнська науково-практична конференція «Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану»* (Кропивницький, 18 жовтня 2024 р.). Кропивницький, Донецький державний університет внутрішніх справ. 2024. URL: https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/11/programa_donduvs_18.10.2024.pdf

10. Корольова В. В., Софина І. В. Особливості реалізації превентивної функції національної поліції України в сучасних реаліях. *Виклики для правової системи України в період військового стану: матеріали круглого столу* (8 жовтня 2024 р.)/ наук. ред. А.Й. Француз. Київ: Університет «КРОК». 2024. С. 52–55. <https://dspace.krok.edu.ua/server/api/core/bitstreams/bd71c44f-f9f5-4ff3-87f4-c033803f7a93/content>

11. Софина І.В. Особливості застосування загальних та спеціальних принципів для ефективного реалізації функціонального призначення Національної поліції України. *Міжнародна конференція: «Конституційне будівництво в умовах війни: Довід України» (Ужгород, 20 червня 2025 р.). ДВНЗ «Ужгородський національний університет». 2025.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЛІЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ.....	27
1.1. Становлення та розвиток інституту поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини.....	27
1.2. Правові засади формування сучасної моделі Національної поліції України в контексті прав людини.....	49
1.3. Методологічні підходи до дослідження функціонального призначення поліції в системі забезпечення прав і свобод людини.....	67
Висновки до Розділу 1.....	80
РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ.....	84
2.1. Поняття та сутність функціонального призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини.....	84
2.2. Класифікація функцій Національної поліції у сфері прав людини.....	100
2.3. Функціональне призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав людини: національні стандарти та зарубіжний досвід.....	115
Висновки до Розділу 2.....	133
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ.....	138
3.1. Поліцейська освіта як засіб підвищення ефективності реалізації функціонального призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини.....	138

3.2. Проблеми реалізації функцій Національної поліції України у сфері захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану та можливі шляхи їх подолання.....	158
3.3. Пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції у забезпеченні прав і свобод людини з використанням зарубіжного досвіду.....	173
Висновки до Розділу 3.....	190
ВИСНОВКИ.....	193
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	204

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. У сучасному правовому полі України Національна поліція виступає ключовим органом виконавчої влади, покликаним забезпечувати охорону публічного порядку, захист прав і свобод людини, а також запобігання та протидію злочинності. З огляду на зростаючі суспільні очікування щодо ефективності, прозорості та підзвітності діяльності поліції, особливої значущості набуває теоретико-правове осмислення її функціонального призначення у сфері гарантування прав людини. Проблематика формування, нормативного закріплення та реалізації функцій поліції як центрального елемента системи публічного управління та безпеки потребує комплексного дослідження в умовах сучасних трансформацій державного управління та посилення загроз безпеці громадян.

Функціональне призначення Національної поліції слід розглядати як самостійну юридичну категорію, що включає цілі, завдання та напрями діяльності, закріплені в нормативно-правових актах і реалізовані через адміністративні процедури. Важливою складовою є класифікація її функцій на базові, допоміжні та спеціальні, що дозволяє впорядкувати діяльність поліції відповідно до змісту та обсягу повноважень і водночас чітко визначити її роль у системі публічного управління та правозастосування. Реалізація функцій поліції безпосередньо залежить від кадрового забезпечення, зокрема від системи поліцейської освіти, яка має відповідати сучасним стандартам правової, етичної та професійної підготовки. Аналіз зарубіжного досвіду підготовки поліцейських дозволяє виокремити ефективні підходи до формування професійної компетентності та правової культури поліцейських, що безпосередньо впливає на рівень дотримання прав людини та підвищення довіри суспільства до поліції.

Особлива увага приділяється функціонуванню Національної поліції в умовах воєнного стану, коли обсяг її повноважень розширюється, а ризики

порушення прав і свобод громадян зростають. Визначення меж допустимого обмеження прав людини, збереження принципів правової держави та дотримання стандартів законності у таких надзвичайних умовах є окремим викликом теоретико-правового характеру. Це потребує оновлення нормативно-правової бази та впровадження ефективних механізмів контролю за діяльністю поліції, що забезпечують баланс між виконанням службових функцій і забезпеченням прав і свобод людини в умовах кризових трансформацій у сфері безпеки.

Дисертаційне дослідження функціонального призначення Національної поліції у системі забезпечення прав і свобод людини має принципове значення для розуміння механізмів реалізації державою своїх конституційних обов'язків щодо захисту громадян. У сучасних умовах трансформації державного управління, посилення загроз безпеці та зростання суспільних очікувань щодо ефективності діяльності правоохоронних органів чітке визначення цілей, завдань та меж функціонування поліції стає невід'ємною передумовою гарантування верховенства права. Теоретико-правове осмислення функцій поліції дозволяє не лише систематизувати нормативно закріплені повноваження, а й окреслити взаємозв'язок між організаційною структурою, адміністративними процедурами та правовою відповідальністю, що безпосередньо впливає на рівень захисту прав і свобод людини.

Особливої актуальності таке дослідження набуває в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій, коли обсяг повноважень поліції значно зростає, а ризики порушення прав людини стають критично високими. Наукове осмислення функціонального призначення поліції дозволяє розробити ефективні підходи до нормативного регулювання, кадрового забезпечення та контролю за діяльністю правоохоронних органів, що сприяє балансуванню між оперативною ефективністю та дотриманням стандартів прав людини. Вивчення цих аспектів забезпечує формування науково обґрунтованих рекомендацій

щодо модернізації поліцейської інституції, підвищення рівня довіри суспільства до правоохоронних органів та зміцнення правової держави.

Аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових праць свідчить, що більшість дослідників розглядали питання функціонального призначення Національної поліції переважно з позицій практичної реалізації законодавчо закріплених повноважень. Водночас комплексне теоретико-правове осмислення функціонального призначення Національної поліції у системі забезпечення прав і свобод людини залишається недостатньо розробленим у сучасній юридичній науці. Про це свідчить відносно невелика кількість сучасних теоретико-правових досліджень, у яких порушуються питання особливостей функціонального призначення поліції в умовах воєнного стану, трансформації системи поліцейської освіти, теоретико-правового осмислення євроінтеграційних процесів, а також розвитку сучасної методології дослідження функціонального призначення Національної поліції загалом.

Вагомий внесок у дослідження проблем функціонального призначення Національної поліції, у тому числі в контексті забезпечення прав і свобод людини, реалізації компетенції та повноважень поліції, здійснення правоохоронних функцій, розвитку системи поліцейської освіти, а також становлення й реформування інституту поліції в Україні та зарубіжних державах, зробили такі науковці, як: Ю.А. Алексєєва, С.В. Банах, О.М. Бандурка, О.А. Банчук, О.І. Безпалова, М.В. Белова, Д.М. Белов, Ю.М. Бисага, В.М. Білик, В.О. Боняк, Ю.В. Гаруст, В.Г. Гриценко, В.А. Греченко, А.В. Грубінко, І.А. Григоренко, О.В. Джафарова, І.М. Доляновська, С.С. Єсімов, Є.В. Зозуля, В.М. Іванов, А.В. Іваниця, С.Ю. Калита, Ю.В. Кідрук, Л.І. Каленіченко, В.В. Корольова, Я.М. Когут, М.В. Ковалів, А.Є. Крищенко, Ю.Ф. Кравченко, Ю.Д. Кунєв, А.Ф. Лазурський, Ю.О. Ланцедова, Ю.Р. Лозинський, Г.Л. Монастирський, Л.М. Ніколенко, А.В. Нечкалюк, В.М. Панькевич, О.С. Проневич, В.В. Савенко, В.Б. Скоморовський, О.Ю. Синявська, Н.В. Степаненко, В.В. Сокурєнко, В.О. Серьогін,

Л.М. Товпиґа, В.З. Ухач, В.І. Фелик, Р.М. Фрідманський, В.В. Чумак, О.Н. Ярмиш та інші.

Таким чином, слід констатувати, що питання теоретико-правового дослідження функціонального призначення Національної поліції у системі забезпечення прав і свобод людини є важливим і знайшло відображення у працях більшості наведених вище вчених. Водночас сучасні теоретико-правові дослідження функціонального призначення Національної поліції залишаються недостатньо розробленими, зокрема в частині аналізу особливостей його реалізації в умовах воєнного стану, реформування правоохоронної системи та євроінтеграційних процесів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження належить до фундаментальних наукових досліджень з актуальних проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного та людського потенціалу держави, спрямованих на забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави. Роботу виконано відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 р. № 476.

Дисертацію виконано в межах науково-дослідної теми кафедри теорії та історії держави і права Вищого навчального закладу «Університет економіки і права «КРОК» – «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення прав людини та дитини в умовах розбудови правової, демократичної, соціально орієнтованої держави з широко розгалуженими інститутами громадянського суспільства» (номер державної реєстрації 0118U001384).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є теоретико-правовий аналіз функціонального призначення Національної поліції у системі захисту прав і свобод людини, дослідження її функцій і правових засад

діяльності, виявлення проблем правового регулювання та формулювання пропозицій щодо підвищення ефективності поліції й забезпечення балансу між публічними інтересами і правами людини.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення таких завдань:

- проаналізувати історичні етапи становлення та розвитку правового забезпечення діяльності Національної поліції України, з'ясувавши їхній вплив на формування сучасного функціонального призначення поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини;

- розкрити методологічні підходи до дослідження сутності та змісту функціонального призначення Національної поліції, визначити їх значення для теоретико-правового аналізу діяльності поліції у сфері прав людини;

- обґрунтувати поняття «функціональне призначення Національної поліції» як юридичної категорії, визначити його ознаки, структуру та окреслити місце цієї категорії у системі публічної влади та забезпечення прав і свобод людини;

- здійснити класифікацію функцій Національної поліції України, визначивши їх правову природу, зміст та значення у контексті реалізації державних завдань у сфері захисту прав і свобод людини;

- провести порівняльно-правовий аналіз функціонального призначення поліції зарубіжних країн, виявити спільні та відмінні риси, а також визначити можливості імплементації ефективних моделей у діяльність Національної поліції України;

- оцінити роль поліцейської освіти як ключового чинника забезпечення ефективної реалізації функцій Національної поліції, враховуючи зарубіжний досвід та сучасні стандарти професійної підготовки у сфері забезпечення прав і свобод людини;

- виявити проблемні аспекти функціонування Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану та

запропонувати шляхи підвищення ефективності її діяльності за умов надзвичайних викликів;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання функціонування Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та сучасних потреб правозахисної діяльності.

Об’єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації функціонального призначення Національної поліції України в системі забезпечення прав і свобод людини.

Предметом дисертаційного дослідження є теоретико-правові засади, принципи та механізми реалізації функціонального призначення Національної поліції України в системі забезпечення прав і свобод людини, а також особливості правового регулювання та практики їх застосування.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження на тему «Функціональне призначення Національної поліції в системі забезпечення прав і свобод людини: теоретико-правове дослідження» складає сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, добір і застосування яких зумовлені метою роботи, її завданнями, а також особливостями об’єкта й предмета дослідження.

За допомогою діалектичного методу забезпечується цілісне пізнання правових явищ у їхньому розвитку, взаємозв’язку та суперечностях, що дає змогу дослідити трансформацію функцій Національної поліції в умовах змін суспільно-політичного устрою, зокрема в період воєнного стану (підрозділи 1.1, 3.2); у межах формально-юридичного методу здійснено аналіз чинного законодавства, що регулює діяльність Національної поліції (підрозділ 2.1), а також застосовано тлумачення правових норм (підрозділ 2.2); завдяки системно-структурному методу досліджено функціональне призначення поліції (підрозділ 2.1), а також здійснено класифікацію функцій та визначено їх ієрархію у зазначеній сфері (підрозділ 2.2). Використання порівняльно-

правового методу дало змогу дослідити досвід зарубіжних країн щодо реалізації функцій поліції та оцінити можливості імплементації зарубіжних практик в українське правове поле (підрозділ 2.3, 3.1, 3.3).

У межах історико-правового методу досліджено становлення інституту поліції та еволюцію її функціонального призначення, а також простежено закономірності розвитку правового регулювання в цій сфері (підрозділ 2.1).

Методи аналізу та синтезу дали змогу виокремити ключові ознаки функціонального призначення поліції в системі забезпечення прав і свобод людини, узагальнити наукові підходи. Методи індукції та дедукції забезпечили можливість на основі емпіричних спостережень сформулювати узагальнені теоретичні висновки (підрозділи 1.1, 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Статистичний метод посприяв аналізу кількісних показників діяльності поліції, що дозволило зробити обґрунтовані висновки щодо ефективності реалізації окремих функцій (підрозділи 2.1, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3).

Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у здійсненні цілісного теоретико-правового аналізу функціонального призначення Національної поліції України в системі забезпечення прав і свобод людини як самостійної юридичної категорії в системі публічної влади, у межах якого сформульовано низку наукових положень, зокрема:

вперше:

— сформульовано авторське визначення функціонального призначення поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини як нормативно закріпленої, динамічної та багатокomпонентної діяльності Національної поліції України, спрямованої на охорону та захист прав і свобод людини, підтримання публічної безпеки й порядку, надання допомоги населенню та реалізацію превентивних заходів, що здійснюється відповідно до принципів верховенства права, демократизму, гуманізму та юридичної відповідальності за законність дій;

– з урахуванням безпекових трансформацій, спричинених воєнним станом, запропоновано класифікацію функцій Національної поліції України за функціонально-стратегічними критеріями, що поєднує класичні елементи правоохоронної діяльності з новітніми завданнями кризового управління та гуманітарної безпеки і охоплює безпеково-забезпечувальні, правозахисно-гарантійні, сервісно-комунікаційні, оперативно-реагувальні та реабілітаційно-гуманітарні функції.

удосконалено:

– теоретико-правову модель адаптивної функціональної реорганізації Національної поліції України в умовах воєнного та поствоєнного стану, що передбачає функціональну адаптацію діяльності поліції (розмежування мирного й воєнного функціоналу), інституціональну децентралізацію (формування регіональних антикризових підрозділів), посилення кадрової та психологічної стійкості персоналу, цифрову інтегрованість управлінських і оперативних процесів, а також правову гнучкість шляхом нормативного закріплення особливих режимів реагування;

– теоретичні положення щодо сутності та правового статусу функціонального призначення Національної поліції України в системі забезпечення прав і свобод людини, зокрема, уточнено концептуальні засади його розуміння як юридичної категорії, що інтегрує сукупність завдань, функцій та повноважень поліції в контексті забезпечення публічного правопорядку та безпеки, що дало змогу сформулювати цілісне уявлення про роль Національної поліції як ключового суб'єкта публічної влади у відповідній сфері;

– наукові підходи до класифікації функцій Національної поліції у системі забезпечення прав і свобод людини шляхом їх систематизації за сферами реалізації та функціональним призначенням, що ґрунтується на порівняльно-правовому аналізі вітчизняного й зарубіжного досвіду та дозволяє виокремити універсальні й національно-специфічні елементи діяльності поліції з урахуванням сучасних безпекових викликів.

дістали подальшого розвитку:

– наукові уявлення про становлення та розвиток правового забезпечення діяльності Національної поліції України, що дозволило простежити еволюцію її функціонального призначення у сфері забезпечення прав і свобод людини, виявити закономірності трансформації поліцейських функцій та їх залежність від змін суспільно-політичних умов і правової системи держави;

– порівняльно-правові підходи до розуміння функціонального призначення поліції у зарубіжних державах, що сприяло виявленню спільних та відмінних рис у визначенні та реалізації поліцейських функцій, а також обґрунтуванню можливостей імплементації окремих ефективних моделей і практик у діяльність Національної поліції України з урахуванням національних правових традицій та сучасних безпекових викликів;

– обґрунтування ролі поліцейської освіти як одного з визначальних чинників ефективної реалізації функцій Національної поліції України, що дозволило розкрити необхідність трансформації системи підготовки поліцейських відповідно до європейських стандартів із поєднанням правозахисної, етичної, гуманітарної та професійно-практичної складових;

– наукові уявлення про проблемні аспекти функціонування Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану, що дало змогу виявити ключові організаційно-правові, кадрові та комунікативні обмеження поліцейської діяльності в умовах надзвичайних викликів, а також окреслити напрями підвищення ефективності реалізації її функціонального призначення;

– підходи до вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини, сформульовані з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та сучасних потреб правозахисної діяльності, що дозволило визначити можливі напрями адаптації ефективних правових механізмів до національної правової системи.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані у: законотворчій діяльності – під час підготовки пропозицій щодо внесення змін і доповнень до Закону України «Про Національну поліцію», а також у процесі євроінтеграції шляхом приведення національного законодавства у відповідність до європейських стандартів і принципів; нормотворчій діяльності – у процесі вдосконалення підзаконних нормативно-правових актів, зокрема постанов і розпоряджень Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства внутрішніх справ України та інших відомчих актів, що регулюють діяльність Національної поліції, з урахуванням пропозицій і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні; практичній діяльності органів внутрішніх справ – для удосконалення адміністративно-правових механізмів і процедур, що регламентують функціонування Національної поліції, з метою підвищення рівня правової визначеності, ефективності реалізації повноважень, запобігання зловживанням, а також оптимізації взаємодії Національної поліції з громадянами та іншими суб'єктами правовідносин у сфері забезпечення публічної безпеки і правопорядку; правозастосовній діяльності – з метою належного застосування нормативно-правових приписів, підвищення ефективності прийняття управлінських рішень, а також підготовки до адміністративного чи судового оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної влади; освітньому процесі – під час викладання навчальних дисциплін з адміністративного, кримінального, поліцейського та конституційного права, а також як теоретико-методологічне підґрунтя для подальших наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення правового регулювання діяльності Національної поліції України.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є результатом самостійної наукової роботи автора. Усі сформульовані у роботі положення, висновки та наукові узагальнення обґрунтовано на основі власного дослідження

шляхом аналізу нормативно-правових актів, наукових джерел та практики правозастосування.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження викладено у дисертації, обговорено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Університету «КРОК», а також оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: «Захист суверенітету, територіальної цілісності і національної безпеки як спільна справа держави та Українського народу» (Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 24 березня 2023 р.); «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку» (V Міжнародна конференція, Університет «КРОК», м. Київ, 7 грудня 2023 р.); «Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку» (Міжнародна конференція, Університет «КРОК», 2024 р.); «Приватно-правові та публічно-правові відносини: модернізація розвитку в умовах воєнного стану» (Всеукраїнська науково-практична конференція, м. Кропивницький, 18 жовтня 2024 р.); «Виклики для правової системи України в період воєнного стану» (круглий стіл, Університет «КРОК», м. Київ, 2024 р.); «Конституційне будівництво в умовах війни: досвід України» (Міжнародна конференція, м. Ужгород, 20 червня 2025 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертаційного дослідження відображено у 11 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз, а також 6 публікацій, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки. Список використаних джерел налічує 220 найменувань і займає 29 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИЧНІ ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ПОЛІЦІЇ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

1.1. Становлення та розвиток інституту поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини

Розвиток сучасного суспільства зумовлює ускладнення завдань, що постають перед державою у сфері забезпечення правопорядку, охорони прав і свобод людини та гарантування безпеки громадян. У демократичних правових державах ключовим суб'єктом реалізації цих завдань традиційно виступає поліція як спеціалізований орган публічної влади. В Україні таку роль виконує Національна поліція – центральний орган виконавчої влади, на який покладено функції охорони публічного порядку, протидії правопорушенням і забезпечення публічної безпеки. Теоретико-правове осмислення її функціонального призначення є необхідним для визначення місця та ролі поліції в системі державного управління й механізмі правозастосування.

Актуальність дослідження зумовлена не лише сучасними викликами у сфері безпеки, а й історичною еволюцією суспільних уявлень про призначення правоохоронних органів. Протягом тривалого часу поліція сприймалася передусім як каральний інструмент державної влади, що було характерним для авторитарних і поліцейських держав. Із становленням демократичних інститутів відбувається переосмислення її ролі, що супроводжується зростанням вимог до відкритості, підзвітності та орієнтації на захист прав і свобод людини.

Особливе значення в цьому контексті має історичний аналіз становлення та розвитку інституту поліції, який дає змогу простежити трансформацію її функцій – від домінування репресивних методів до превентивної, сервісної та правозахисної діяльності. Цей процес супроводжувався формуванням і

вдосконаленням нормативно-правової бази, розширенням компетенції поліцейських органів, а також змінами в їхній організаційній структурі, що в сукупності створило передумови для підвищення ефективності забезпечення громадської безпеки.

У сучасних умовах особливої ваги набуває дослідження функціонування поліції в періоди надзвичайних ситуацій, запровадження воєнного стану та глибоких суспільних криз. Історичний досвід свідчить, що саме в такі періоди відбувається розширення повноважень правоохоронних органів і зростає ризик обмеження прав людини. У зв'язку з цим визначення меж допустимого втручання поліції, забезпечення дотримання принципів законності, пропорційності та гуманізму постають як стратегічні завдання розвитку сучасного правоохоронного інституту.

Теоретико-правове осмислення функцій поліції у сфері прав і свобод людини включає класифікацію базових, допоміжних та спеціальних функцій, аналіз їх взаємозв'язку з організаційною структурою та нормативним забезпеченням. Особливе значення має кадрове забезпечення, система професійної освіти та формування етичної культури працівників поліції, що сприяють ефективній реалізації покладених завдань та зміцненню суспільної довіри [16, с. 39–43].

Наукове дослідження функціонування поліції в Україні набуває особливої актуальності в умовах глибинних трансформацій, що відбуваються у сфері безпеки та правопорядку в процесі посттоталітарної модернізації держави. Аналіз організаційної побудови поліцейських органів, управлінських моделей, кадрової політики, системи нормативно-правового регулювання та практики діяльності окремих підрозділів дає змогу виявити історично зумовлені проблеми й окреслити напрями подальшого реформування правоохоронної системи. В умовах складного соціально-політичного контексту, зумовленого збройною агресією, регіональними диспропорціями злочинності та кризою суспільної довіри до державних інституцій, науковий аналіз діяльності поліції

постає необхідною передумовою як теоретичного осмислення трансформаційних процесів, так і прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Без комплексного емпіричного та концептуального дослідження неможливо забезпечити формування науково виваженої державної політики у сфері правоохоронної діяльності.

Особливої значущості набувають наукові дослідження поліції у зв'язку з адаптацією вітчизняної правоохоронної системи до європейських стандартів і принципів демократичного врядування. Історичний досвід розвитку поліцейських інституцій у європейських державах свідчить про поступове утвердження моделей діяльності, орієнтованих на партнерство з громадою, пріоритет прав людини, недопущення дискримінації та посилення превентивної складової. Дослідження цих аспектів дає змогу не лише оцінити сучасний стан функціонування Національної поліції України, а й виробити стратегічні рекомендації, спрямовані на підвищення її інституційної спроможності. При цьому наукові підходи забезпечують системне бачення поліції як складної соціально-правової інституції, що перебуває в постійній взаємодії з іншими органами публічної влади, інститутами громадянського суспільства та міжнародними партнерами.

Важливою методологічною особливістю сучасних досліджень є їх міждисциплінарний характер, який передбачає залучення напрацювань юридичної науки, соціології, політології, психології та теорії управління. Такий підхід дає змогу сформувати цілісну аналітичну основу для модернізації правоохоронного сектору, враховуючи не лише нормативно-правові, а й соціальні, політичні та історичні чинники його розвитку.

Наукове осмислення функціонування поліції в Україні має не лише прикладне, а й концептуальне значення, оскільки сприяє переосмисленню її ролі в умовах демократичного суспільства. Історико-правовий аналіз демонструє еволюцію уявлень про поліцію – від інструмента державного примусу й контролю до інституції соціального регулювання, покликаної діяти

на засадах служіння суспільству, відкритості, підзвітності та професіоналізму. Формування такого підходу є необхідною умовою утвердження принципів правової держави, зміцнення довіри громадян до органів публічної влади та стабілізації суспільних відносин.

Національна поліція України як самостійний інститут публічної влади та важливий елемент правової системи держави має складну, багатоетапну історію, нерозривно пов'язану з еволюцією вітчизняної державності та системи правосуддя. Її генеза відображає поступовий розвиток системи забезпечення правопорядку, у межах якої зазнавали змін функції, повноваження й організаційна структура поліцейських органів відповідно до історичних умов і суспільних потреб.

Правоохоронні органи, зокрема сучасна поліція, завжди були важливим елементом системи гарантування безпеки держави. Тому поліцейська діяльність розглядається як один із проявів реалізації державної влади, що виконує завдання, які постають перед державою загалом, а також перед конкретною політичною системою в межах певної економічної формації та суспільного устрою [51, с. 200].

Формування поліції як централізованого органу виконавчої влади на українських землях у складі Російської імперії пов'язане з реформами Петра I, тоді як функції охорони громадського порядку та безпеки існували на цих територіях ще задовго до цього в межах різних державних утворень. Крім того, у діловому обігу з'явився термін «поліція», який поступово замінив поширене раніше слово «благочиння» [6]. До цього підтримання громадського порядку входило до компетенції представників військової служби.

Петро I започаткував формування централізованої поліцейської системи в Російській імперії, тоді як її нормативно-правове оформлення було здійснене пізніше, зокрема шляхом прийняття Статуту благочиння 1782 року за правління Катерини II. Він містив ключові вимоги до осіб, які перебували на поліцейській службі. Серед них – бездоганна поведінка, розсудливість у прийнятті рішень,

щира мотивація до служіння, сумлінне виконання доручень, неупередженість під час здійснення покарань, людяність у ставленні до громадян (цей принцип, до речі, був офіційно поновлений в українському законодавстві лише у 2015 році), а також відданість професійним обов'язкам. Для старшого офіцерського складу особливо підкреслювалася важливість дотримання принципу благочинності як невід'ємної складової ефективного управління [6].

Упродовж тривалого періоду поліційна влада сприймалася лише як складова частина адміністративної діяльності держави та входила до складу її виконавчого апарату. Діяльність міських і повітових земських поліцій регулювалася Статутом про службу цивільну, який визначав загальні правила проходження служби, перелік службових обов'язків, а також умови призначення на посаду – як за урядовим призначенням, так і шляхом виборів. У документі чітко окреслювалися дії, що вважалися злочинами або дисциплінарними порушеннями з боку поліцейських, а також перелік їхніх обов'язків. Водночас Статут обмежував поліцейських у прояві будь-якої особистої ініціативи.

Формування поліцейської системи на українських землях у складі Російської імперії мало тривалий характер і було пов'язане з реформаторськими перетвореннями Петра I, який заклав інституційні основи державної поліції. У наступний період, зокрема за правління Катерини II, здійснювалося подальше нормативно-правове впорядкування поліцейської діяльності (зокрема прийняття Статуту благочиння 1782 року). У XIX столітті, за правління Олександра I та Миколи I, поліцейські органи на українських землях виконували широкий спектр адміністративних і карально-наглядових функцій, що в умовах соціально-економічних трансформацій середини століття зумовило необхідність їх системної реорганізації у 1860-х роках за правління Олександра II. Старі структури – як міські (городничий або міський справник із канцелярією), так і повітові (земський справник і земський суд) – були об'єднані в єдине повітове поліційне управління, очолюване справником [163, с. 143–148].

Разом з тим кадрові реформи 60–70-х років XIX століття були спрямовані на формування добросовісного та професійного складу поліції. Було запроваджено вільний контрактний найм, підвищено оплату праці, розширено пенсійне забезпечення, а також запроваджено систему преференцій і заохочень за вислугу років.

На території українських губерній розвиток апарату загальної поліції припадав на другу половину XIX – початок XX століття та мав певне значення для формування структурних передумов подальшого становлення правоохоронної системи України. У цей період царський уряд вдався до активних заходів щодо модернізації поліцейного апарату в містах, прагнучи адаптувати його до потреб урбанізованого суспільства. Із зростанням міського населення виникла нагальна потреба у створенні спеціалізованих органів поліцейного контролю та нагляду за населенням.

Так, у 1871 році в Одесі, а у 1888 році в Харкові при міських поліцейних управліннях були засновані адресні столи, що забезпечували надання довідкової інформації про місцевих жителів як державним установам, так і приватним особам. Водночас у відповідь на зростання кількості правопорушень, викликане соціальними трансформаціями – індустріалізацією, міграцією сільського населення до міст, зростанням соціальної напруги та люмпенізацією – влада започаткувала створення спеціалізованих підрозділів кримінального розшуку, зокрема розшукових відділень. Так, у Києві в 1873 році розпочала функціонування перша експериментальна розшукова поліція, яку можна вважати прообразом майбутніх слідчих і оперативних служб [178, с. 32].

У свою чергу, промисловий переворот в Україні на початку XIX століття спричинив масштабні соціально-економічні зміни, що, своєю чергою, сприяли зростанню рівня злочинності в містах – від крадіжок і грабежів до тяжких насильницьких злочинів. Одночасно активізувався національний рух українського народу: посилювалася діяльність громадських об'єднань, зростала

роль друкованого слова, на вулицях проводилися культурно-просвітницькі заходи, які поступово перетворювалися на політичні акції.

На межі XIX–XX століть ці процеси перейшли у політичну площину: виникали українські партії з ідеологією національного відродження, що ставило під сумнів легітимність імперського контролю. В умовах таких суспільно-політичних викликів правоохоронна система зазнавала значного тиску і була змушена змінювати свою функціональну орієнтацію, приділяючи дедалі більше уваги не лише адміністративному нагляду, а й посиленню каральної складової.

Так, навесні 1867 року в українських губерніях після затвердження царським урядом положення «Про окремий корпус жандармів» було створено губернські жандармські управління, які були представництвами Міністерства внутрішніх справ та виконували функції дізнання у справах політичного й кримінального характеру, здійснювали негласний нагляд, розшук і навіть контррозвідувальну діяльність. Це стало одним із перших кроків до формалізації поліцейської функції в межах правового поля імперської держави [1, с. 96–102].

Отже, аналізуючи вищезазначене, можна виокремити такі напрями діяльності загальної поліції царської влади в Україні в період 1862–1905 років (див. рис. 1.1).

По-перше, у 1860 р. відбулося звільнення поліцейських органів від виконання слідчих функцій, що було зумовлено не лише необхідністю поліпшення попереднього слідства як стадії кримінального судочинства, а й прагненням царського уряду посилити апарат загальної поліції напередодні проведення селянської реформи.

По-друге, важливим напрямом діяльності загальної поліції була боротьба з кримінальною злочинністю. Унаслідок тривалої відсутності в Російській імперії єдиної системи кримінального розшуку, недостатнього фінансування розшукової служби, а також постійного залучення особового складу загальної поліції до боротьби з революційним рухом діяльність поліцейських установ щодо попередження та припинення злочинів не була достатньо ефективною.

По-третє, з кінця XIX ст. діяльність поліцейських органів була спрямована передусім на боротьбу з робітничим рухом. Загальна поліція брала постійну участь у придушенні будь-яких виступів робітничого класу, навіть тих, що мали лише економічний характер, а також селянських рухів.

По-четверте, відбувалася взаємодія між загальною та політичною поліцією. Жандармські органи намагалися використовувати загальну поліцію переважно для виконання конкретних доручень (проведення арештів, обшуків тощо), а також як джерело первинної інформації про стан справ на місцях.

По-п'яте, важливим завданням загальної поліції був нагляд за додержанням паспортного режиму, який мав не лише фіскальне значення, а й забезпечував жорсткий контроль за переміщенням населення.

По-шосте, місцева поліція здійснювала контроль за проституцією, масштаби якої у другій половині XIX ст. зростали швидкими темпами; з цією метою створювалися спеціальні лікарсько-поліцейські комітети.

Рисунок 1.1. Напрямки діяльності загальної поліції царату в Україні в період 1862–1905 років.

Джерело: сформовано автором.

Разом із тим нормативно-правову базу діяльності міської поліції складали загальнодержавні та регіональні закони та підзаконні акти. До найвизначніших нормативно-правових актів першого етапу розвитку

поліцейської системи належать: «Установи про губернії» (1775 р.), «Статут благочиння, або поліцейський» (1782 р.), а також «Положення про міську поліцію» (1803 р.). Останній документ, зокрема, визначав порядок формування Міністерством внутрішніх справ штатного розпису для кожного міста, включаючи поділ на частини та квартали, кількість службовців і розміри їхніх посадових окладів. Нормативно-правові акти регіонального рівня сприяли вирішенню конкретних організаційних завдань у межах окремих адміністративно-територіальних одиниць [56, с. 119].

Підводячи у своєму монографічному дослідженні підсумки існування поліції за часів самодержавства, О.Н. Ярмиш справедливо зазначив: «Нагадаємо, що «Тимчасові правила» 1862 р., за якими проводилась реформа поліції, починалися словами: «надалі до видання загального установаження поліції...». Час видання такого «установлення», однак, так і не настав». Царизм був зметений революційною хвилею разом із своїм поліцейським апаратом [188, с. 88].

Після Лютневої революції 1917 року коли на зміну царській поліції приходить спочатку «народна міліція» Тимчасового уряду, а згодом – радянська міліція. Створена за постановою Народного комісаріату внутрішніх справ РРФСР, нова структура від початку позиціонувалася як орган захисту трудящих та організовувалася на принципово нових правових засадах. Перші нормативно-правові акти закріплювали її функції: охорона громадського порядку, боротьба з кримінальною злочинністю, захист життя, здоров'я та прав громадян. Уже у 1918 році було затверджено Положення про загальну міліцію, а також створено спеціалізовані відділи боротьби з кримінальними правопорушеннями [17].

Оголосивши своїм основним завданням захист прав і інтересів трудового населення, міліція з перших днів функціонування активно протистояла кримінальній злочинності. На початку 1919 року міліцейські структури були сформовані в Харкові, Полтаві, Сумах, Катеринославі та Києві; у березні – у Вінниці, Херсоні та Миколаєві; у квітні – в Одесі. У повітах процес створення

міліцейських органів відбувався дещо повільніше. Правовою основою розбудови міліції стали декрет РНК УРСР «Про організацію робітничо-селянської міліції» від 9 лютого 1919 р. та розроблена НКВС УРСР спеціальна «Інструкція».

Історично радянська міліція в Україні була створена для захисту революційного ладу та відображала класовий характер того часу. Її діяльність була зосереджена на кількох ключових напрямках. По-перше, забезпечення стабільності радянської влади та виконання законів. По-друге, підтримка громадського порядку та благоустрою, а також здійснення адміністративних функцій. По-третє, боротьба зі злочинністю та проведення попередніх слідчих дій. Нарешті, міліція надавала процесуальну підтримку органам правосуддя.

У міжвоєнний період відбулося чітке розмежування функцій різних підрозділів міліції, зокрема загальної міліції та кримінального розшуку, із законодавчим закріпленням їхніх обов'язків щодо контролю за дотриманням законодавства, забезпечення порядку в населених пунктах та виконання рішень судових органів. З метою підвищення якості виконання функцій було створено мережу Шкіл міліції у Києві, Одесі, Харкові та Львові, що започаткувало інституційне навчання та професіоналізацію кадрів [57].

У перші роки становлення радянської влади на території України система охорони правопорядку характеризувалася інституційною строкатістю та функціональною диференціацією міліцейських органів. Поряд із загальною міліцією діяли спеціалізовані підрозділи – зокрема промислова, залізнична та річкова міліція, створення яких було зумовлене специфікою об'єктів охорони та потребами держави в умовах соціально-економічної нестабільності післяреволюційного періоду. Така модель організації правоохоронної діяльності відображала прагнення радянської влади посилити контроль над ключовими галузями господарства та транспортною інфраструктурою.

Промислова міліція функціонувала на договірних засадах і здійснювала охорону підприємств, установ та інших об'єктів виробничого призначення. Її

діяльність була обмежена територіальними межами відповідних об'єктів і передусім спрямовувалася на забезпечення збереження майна та підтримання внутрішнього порядку. Залізнична міліція, наділена правами та обов'язками, аналогічними загальній міліції, забезпечувала охорону громадського порядку, вантажів і державного майна на залізничному транспорті, а також виконувала завдання, пов'язані з протидією збройним формуванням і мобілізаційними заходами. Річкова міліція відповідала за підтримання правопорядку на водному транспорті, пристанях і судноплавних об'єктах, поєднуючи загальні правоохоронні функції зі спеціалізованими завданнями у сфері безпеки водних шляхів.

Провідне місце в системі забезпечення правопорядку посідали загальна та судово-кримінальна міліція, а також кримінальний розшук, на які покладалася основна маса правоохоронних повноважень. Загальна міліція виконувала завдання внутрішньої служби, забезпечувала підтримання громадського порядку в населених пунктах, здійснювала профілактику правопорушень та реагування на них, контролювала виконання нормативно-правових актів органів влади, а також надавала сприяння іншим державним установам у реалізації їхніх повноважень. Важливим напрямом діяльності міліції була взаємодія із судовими органами, зокрема забезпечення виконання судових рішень.

Подальший розвиток міліцейських органів у середині ХХ ст. супроводжувався суттєвими організаційно-правовими змінами. У період так званої «відлиги» відбулася реорганізація структури міліції, посилився партійно-державний контроль за її діяльністю, запроваджувався колегіальний принцип прийняття управлінських рішень, а також розширювалися форми залучення громадськості до охорони правопорядку. Ці процеси стали важливим етапом формування інституційних та правових засад функціонування правоохоронних органів, які, зазнаючи подальших трансформацій, вплинули на становлення сучасної системи поліції в Україні.

Важливою віхою у становленні правового забезпечення функціонального призначення та інституційної незалежності правоохоронних органів союзних республік стало рішення від 13 січня 1960 року про ліквідацію союзного Міністерства внутрішніх справ. Це було здійснено в межах загальної політики розширення прав союзних республік і призвело до майже повного делегування управлінських функцій у сфері внутрішніх справ республіканським міністерствам. У правовому полі це означало поступове формування національних підходів до регламентації діяльності органів охорони правопорядку.

У 1962 році в межах подальших структурних змін МВС УРСР було реорганізовано в Міністерство охорони громадського порядку (МОГП). Цей етап супроводжувався запровадженням обов'язкового складання присяги для працівників міліції, що стало формальним актом легітимації їхньої службової ролі в межах нового правового порядку. У той же період посилювалася увага до правового регулювання матеріального забезпечення працівників та вдосконалення їхнього технічного оснащення: у 1962 році на озброєнні міліції з'явилися гумові кийки та наручники, а у 1964 році працівники отримали право на безоплатний проїзд у міському та приміському транспорті [2, с. 187; 6, с. 108].

Соціально-економічний розвиток другої половини ХХ ст., зумовлений зростанням промислового виробництва та активними урбанізаційними процесами, сприяв ускладненню завдань у сфері забезпечення правопорядку та потребі в розширенні й функціональній спеціалізації правоохоронних органів. У цих умовах у середині 1960-х років у системі Міністерства охорони громадського порядку УРСР було сформовано низку ключових управлінь, діяльність яких охоплювала основні напрями міліцейської служби: охорону громадського порядку, досудове слідство, пожежну безпеку, забезпечення функціонування місць позбавлення волі та діяльність внутрішніх військ. Запровадження такої структурної диференціації стало важливим етапом інституційного розвитку міліції та створило передумови для подальшого

правового закріплення компетенції окремих підрозділів, що згодом знайшло відображення в законодавстві періоду незалежної України.

Подальші організаційні трансформації міліцейських органів були тісно пов'язані із загальнополітичною ситуацією та змінами у системі державного управління СРСР. На тлі загострення міжнародної обстановки та зростання загроз глобального характеру, зокрема пов'язаних із можливою ескалацією ядерного протистояння, у 1966 році було відновлено централізовану модель керівництва органами охорони правопорядку шляхом створення союзно-республіканського Міністерства охорони громадського порядку. У 1968 році орган зазнав чергової інституційної трансформації та повернув традиційну назву Міністерство внутрішніх справ, що засвідчувало прагнення стабілізувати систему управління та уніфікувати правоохоронну діяльність.

Характерною рисою цього періоду став розвиток територіальних органів внутрішніх справ на місцевому рівні. У містах і районах формувалися відповідні управління та відділи, у структурі яких функціонували підрозділи пожежної охорони, виправно-трудова робіт та слідчі підрозділи. Нормативно-правове забезпечення цих реорганізацій здійснювалося за участю органів виконавчої влади та місцевих рад, що сприяло поступовому закріпленню принципів організаційної відповідальності й підзвітності у діяльності правоохоронних органів. У сукупності ці процеси відображали еволюційний характер розвитку радянської міліцейської системи та формували інституційні засади, які значною мірою вплинули на подальше становлення правоохоронних органів України.

У добу «перебудови» (1985–1990 рр.) правоохоронні органи УРСР, формально залишаючись у підпорядкуванні союзного МВС СРСР, почали здобувати певну правову автономію. Поступове розширення повноважень республіканських та обласних структур знаменувало перехід від централізованої моделі управління до елементів правового самоврядування. Водночас кадрова політика, матеріально-технічне забезпечення та ключові

рішення щодо діяльності міліції залишалися в компетенції центральних союзних органів. Окрему роль у формуванні функціональної та правової спеціалізації міліції відіграли загальносоюзні програми, зокрема антиалкогольна кампанія та програма боротьби з наркоманією, що стартувала у 1986 році. Реалізація цих програм супроводжувалася відповідними нормативними актами, які визначали нові функціональні напрями та зміцнювали законодавчі підвалини їх виконання [179, с. 28–31].

У грудні 1990 року правовий статус міліції в радянській Україні був офіційно закріплений у Законі УРСР «Про міліцію». Закон визначав ключові напрями діяльності міліцейських органів: охорона особистої безпеки громадян, захист їхніх прав, свобод і законних інтересів; профілактика правопорушень та реагування на них; виявлення та розслідування злочинів, а також розшук осіб, які їх вчинили; забезпечення безпеки дорожнього руху; захист майна від злочинних посягань; надання соціальної та правової допомоги громадянам; взаємодія з державними органами та підприємствами у межах наданих повноважень. Закон чітко окреслював права та обов'язки співробітників міліції [128].

Отже, упродовж другої половини ХХ ст. відбувався складний і поетапний процес формування правового забезпечення діяльності міліції, що супроводжувався поступовою трансформацією її місця та ролі в системі державного управління. Процес характеризувався переходом від переважно репресивної моделі централізованого контролю до інституційно розгалуженої системи органів, діяльність яких дедалі більше підпорядковувалася нормативно визначеним повноваженням і процедурним вимогам. У ході цієї еволюції відбувалося уточнення функціонального призначення міліції, розширення кола її завдань та формування відносно стабільної організаційно-правової основи правоохоронної діяльності.

Сформовані у зазначений період правові та інституційні засади стали важливим історичним підґрунтям для подальшої трансформації системи

охорони правопорядку в умовах державної незалежності України. Саме на цій основі відбувалося становлення Національної поліції України як органу публічної влади нового типу, діяльність якого орієнтована на реалізацію принципів законності, підзвітності та поваги до прав і свобод людини. У такому контексті еволюція міліцейських органів другої половини ХХ ст. постає не лише як етап історичного розвитку, а й як складова формування сучасної моделі поліцейської діяльності в Україні.

Першим практичним етапом створення нового правоохоронного відомства незалежної України стало офіційне звернення колегії Міністерства внутрішніх справ до особового складу органів і підрозділів внутрішніх справ, яке пролунало одразу після ухвалення Акту проголошення незалежності України Верховною Радою 24 серпня 1991 року. Документ не лише засвідчив новий політико-правовий статус держави, а й вимагав наповнення цього статусу конкретним змістом [51].

У цей період перед молодого державою постало завдання надання незалежності реального змісту через проведення дієвих реформ, спрямованих на подолання системної кризи, розбудову демократичної правової держави та ефективної ринкової економіки. Саме тоді було визначено перше функціональне призначення української міліції як інституції, покликаної гарантувати правопорядок. Колегія МВС закликала керівництво та особовий склад активізувати зусилля у боротьбі зі злочинністю, утвердженні принципів справедливості та гуманізму, дотриманні законності, а також у налагодженні тіснішої взаємодії з населенням та інститутами громадянського суспільства.

Наступним кроком у формуванні функціонального призначення правоохоронного органу незалежної України стало утвердження його підпорядкованості громадськості та суспільству, що підкреслювало необхідність відкритості й відповідальності перед народом. У цьому контексті важливою стала департизація міліцейських структур, здійснена відповідно до Постанови Верховної Ради України від 24 серпня 1991 року «Про департизацію

державних органів, установ і організацій». Документ передбачав припинення діяльності політичних партій у системі органів державної влади, включно з правоохоронними установами [64].

Відповідно до Закону України «Про міліцію» з проголошенням незалежності, міліція мала чітко структуровану організаційну побудову, що включала ключові напрямки діяльності: кримінальна міліція, міліція громадської безпеки, транспортна міліція, державна автомобільна інспекція, міліція охорони та спеціальна міліція [49, с. 220]. Така структура відображала третє функціональне призначення міліції – поділ на напрями відповідно до специфіки виконуваних завдань та професійної спеціалізації особового складу. Цей етап розвитку став важливою складовою формування правового підґрунтя ефективної роботи правоохоронної системи, де кожен підрозділ мав своє чітке місце, завдання та нормативне забезпечення.

У процесі становлення правоохоронної системи суверенної України визначальним стало четверте функціональне призначення міліції – надання їй працівникам офіційного статусу як осіб, уповноважених забезпечувати охорону прав і свобод людини, підтримувати публічний порядок та протидіяти злочинності. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1991 року затвердила нову Присягу працівника органів внутрішніх справ, яку у 1992 році урочисто приймали в усіх підрозділах.

Водночас становлення міліції відбувалося в умовах глибокої соціальної та політичної кризи: розпад радянської системи, занепад соціальної профілактики, зниження правозахисної активності та ослаблення зв'язків із населенням створили правовий і моральний вакуум. Стрімке зростання злочинності, посилення агресії злочинців та значні втрати серед особового складу (76 загиблих і 503 поранених у 1991 році) потребували термінових реформ і впровадження нових підходів до організації правоохоронної діяльності.

У відповідь було посилено вимоги до керівництва, запроваджено персональну відповідальність за дотримання законності, а також зміцнено роль інспекції з особового складу. Інспекція мала забезпечувати контроль за законністю дій працівників, проводити профілактичну роботу та всебічне розслідування надзвичайних подій. У 1992 році, на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 4 липня, уперше в пострадянському просторі було прийнято рішення про створення спеціалізованих структур у складі кримінальної міліції, що стало ще одним кроком до правового оформлення її функціональної моделі [67].

У рамках удосконалення системи внутрішньої безпеки правоохоронних органів України у структурі МВС було створено Управління внутрішньої безпеки. Його ключовим завданням стало попередження залучення працівників органів внутрішніх справ до протиправної діяльності, викриття корупційних зв'язків та інших корисливих злочинів. Крім того, служба здійснювала захист працівників та їхніх родин від тиску з боку кримінальних структур. У 1994 році підрозділи були інтегровані до складу Головного управління по боротьбі з організованою злочинністю [66].

Після здобуття незалежності Україна почала активну інтеграцію у міжнародну систему безпеки. Одним із ключових кроків стало приєднання до Інтерполу 4 листопада 1992 року. Для забезпечення координації з міжнародними партнерами було створено Національне центральне бюро Інтерполу в Україні, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року. Цей підрозділ став єдиною ланкою взаємодії українських правоохоронців із зарубіжними структурами в боротьбі з транснаціональною злочинністю [67].

У 1994 році, з метою підвищення ефективності управління, було усунено проблему подвійного підпорядкування органів внутрішніх справ. Згідно зі змінами до Закону України «Про міліцію», міліція остаточно підпорядковувалася Міністерству внутрішніх справ України, яке здійснювало повне керівництво її діяльністю. Обласні управління були реорганізовані у

відповідні структури МВС України, а в серпні 1994 року затверджено нову організаційну структуру центрального апарату Міністерства.

У 1992–1994 роках було прийнято низку важливих нормативно-правових актів, зокрема Закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про міліцію» (з доповненнями), а також акти про пенсійне забезпечення осіб керівного та рядового складу органів внутрішніх справ. Ці законодавчі акти заклали правову основу для регулювання діяльності міліції на новому етапі її розвитку.

У липні 2012 року до Верховної Ради України було внесено проєкт Закону України «Про поліцію», який мав на меті закласти правові засади та визначити принципи функціонування поліції. Документ охоплював питання організаційної структури поліції, регламентував права й обов'язки її працівників, встановлював порядок проходження служби, а також передбачав гарантії правового й соціального захисту співробітників. Окрім цього, законопроєкт визначав механізми фінансування та матеріально-технічного забезпечення діяльності поліції. Проте на той час законопроєкт так і не був ухвалений [51, с. 200].

Лише в липні 2015 року було остаточно закладено підвалини сучасної правоохоронної системи шляхом прийняття Закону України «Про Національну поліцію» [123]. Він визначив правовий статус поліції, її структуру, повноваження, обов'язки, принципи служби та гарантії соціального захисту. Крім того, 28 жовтня 2015 року було ухвалено Положення про Національну поліцію, що офіційно закріпило перехід від міліцейської до поліцейської моделі та ознаменувало початок нового етапу розвитку правоохоронної системи України [129].

Аналізуючи функціональне призначення Національної поліції України, слід насамперед наголосити, що однією з ключових цілей реформування громадянського суспільства є утвердження та ефективне забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Це завдання набуває особливої актуальності в

умовах євроінтеграційного поступу держави. Україна, прагнучи до повноцінної інтеграції у світове співтовариство, трансформує діяльність правоохоронної системи відповідно до конституційних засад та міжнародно визнаних стандартів у сфері захисту прав людини. У цьому контексті Національна поліція виступає одним із ключових суб'єктів, відповідальних за реалізацію та охорону основоположних прав і свобод. Її діяльність має відповідати чітко визначеним функціональним завданням, які базуються на фундаментальних принципах організації та функціонування [33, с. 161–166; 40; 146; 147, с. 3–8].

Працівники поліції діють у межах загального законодавства нарівні з іншими громадянами, а будь-які відступи від правових норм допускаються лише за умови їх необхідності для виконання поліцейських функцій у демократичному суспільстві. Вони зобов'язані перевіряти законність власних дій, не виконувати незаконні накази, запобігати порушенням законодавства та міжнародних стандартів, нести персональну відповідальність за власні рішення та накази, а також реагувати на загрози безпеці, життю й здоров'ю громадян незалежно від часу служби, діючи на засадах рівності всіх перед законом [148, с. 169–177].

Незважаючи на широкий спектр повноважень Національної поліції, чинне законодавство не надає їй статусу універсального державного органу з міжгалузевою або загальною компетенцією. У низці випадків реалізація повноважень поліції потребує взаємодії з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування.

Взаємодію Національної поліції з іншими державними інституціями у процесі нормотворчої, правоохоронної та правозастосовної діяльності доцільно розглядати як форми спільної діяльності державних органів, юридично закріплені на законодавчому рівні. Такі форми взаємодії забезпечують реалізацію загальної правоохоронної функції держави та різноманітних аспектів функціонального призначення Національної поліції. Хоча ці органи відрізняються за завданнями, компетенціями, організаційною структурою,

методами та інструментами роботи, вони залишаються взаємопов'язаними та координують свої дії в межах спільної діяльності.

Сучасне українське законодавство у сфері поліцейської діяльності закріплює низку принципів, які спрямовані на орієнтацію поліції на європейську модель функціонування. Ці засади лежать в основі всієї діяльності поліції як сервісного органу, покликаного надавати послуги громадянам. Закон України «Про Національну поліцію» закріпив основоположні ідеї, що виступають концептуальними орієнтирами та визначають стандарти поведінки під час поліцейської діяльності.

Відповідно до норм чинного законодавства, Національна поліція України під час здійснення своєї діяльності керується такими принципами: верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість і прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність (див. Таблиця 1.1).

Завдяки дотриманню зазначених принципів поліція не лише забезпечує охорону правопорядку, а й формує довіру населення до правоохоронної системи, підтримує стабільність суспільних відносин та сприяє утвердженню демократичних стандартів у державі. У практичному плані це проявляється у налагодженні ефективних комунікацій між підрозділами поліції та громадськими інститутами, організаціями місцевого самоврядування, судовими та контролюючими органами. Така комплексна взаємодія дозволяє реалізовувати правоохоронні функції на основі законності та пропорційності, запобігати конфліктним ситуаціям і забезпечувати оперативне реагування на загрози громадській безпеці.

Отже, правове й організаційне підґрунтя взаємодії Національної поліції з іншими державними інституціями забезпечує системний підхід до виконання її функцій, інтегрує діяльність різних органів влади та формує умови для прозорого, професійного та ефективного виконання завдань у сфері охорони правопорядку та захисту прав і свобод людини.

Таблиця 1.1

Принципи діяльності поліції

Верховенство права	Принцип дотримання прав і свобод людини та громадянина виконує головну роль у діяльності Національної поліції, оскільки визначає пріоритет безпеки під час реалізації цих прав і виступає орієнтиром для забезпечення їх дотримання.
Принцип дотримання прав і свобод людини	Згідно із законом, поліція має право обмежувати права та свободи людини лише у виняткових випадках, на підставі та в порядку, визначених Конституцією України та законами України.
Законність	Принцип законності передбачає, що діяльність поліції повинна здійснюватися виключно відповідно до вимог закону. Працівникам поліції заборонено виконувати накази чи розпорядження, які є злочинними або явно незаконними.
Відкритість та прозорість	Суть принципу прозорості полягає у постійному інформуванні громадськості, органів влади та місцевого самоврядування про всі аспекти діяльності поліції у сфері захисту прав і свобод людини, протидії злочинності та забезпечення публічної безпеки і громадського порядку.
Політична нейтральність	Принцип політичної нейтральності забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від її політичних переконань або партійної належності.
Взаємодія з населенням на засадах партнерства	Діяльність поліції здійснюється у тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства та спрямована на задоволення потреб суспільства.
Безперервність	Принцип безперервності забезпечує цілодобове виконання завдань поліції. Кожен громадянин має право у будь-який час звернутися за допомогою до поліції або окремого поліцейського.

Джерело сформовано автором на основі [123]

Варто зазначити, що основними завданнями Національної поліції є надання поліцейських послуг у таких сферах: забезпечення публічної безпеки та громадського порядку; охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання в межах, визначених законом, допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такого сприяння.

Функціональні обов'язки органів і підрозділів поліції реалізуються спеціально уповноваженими суб'єктами, які несуть юридичну відповідальність за законність та обґрунтованість своїх дій, а також за застосування відповідних заходів [70, с. 125]. Тож функції Національної поліції України становлять ключові напрями її діяльності, за допомогою яких реалізуються покладені завдання та досягається основна мета поліцейської служби – гарантування громадської безпеки, підтримання правопорядку та захист прав і свобод громадян.

Закон України «Про Національну поліцію» чітко окреслив її функціональне призначення як правового інституту, орієнтованого на служіння суспільству, охорону прав і свобод людини, підтримання публічного порядку та безпеки. Таким чином, еволюція від репресивно-карального інструменту до правозахисного інституту відображає не лише зміну державної політики, а й оновлення правового змісту поліцейської діяльності в умовах демократичної України.

Сучасне функціональне призначення Національної поліції істотно трансформувалося у зв'язку з повномасштабною збройною агресією російської федерації. Поліція забезпечує не лише розкриття традиційних злочинів проти особи чи власності, а й протидіє злочинам проти основ національної безпеки, військовим злочинам, надає допомогу постраждалим у звільнених від окупації регіонах. У багатьох випадках поліцейські є єдиними представниками державної влади на деокупованих територіях, де інші державні структури ще не функціонують у повному обсязі.

У зв'язку з цим функціональне призначення Національної поліції не є сталою категорією – воно постійно розвивається та адаптується до нових викликів часу, відповідаючи сучасним потребам суспільства та вимогам безпеки держави.

1.2. Правові засади формування сучасної моделі Національної поліції України в контексті прав людини

Нормативно-правові засади формування та функціонування Національної поліції України ґрунтуються на системі конституційних і законодавчих принципів, які визначають правову природу поліцейської діяльності, її цілі, межі та способи здійснення. Принципи виступають базовими орієнтирами правового регулювання, забезпечуючи узгодженість діяльності поліції з основами конституційного ладу та вимогами правової держави.

До ключових конституційних принципів, що безпосередньо впливають на діяльність Національної поліції, належить принцип верховенства права, закріплений у статті 8 Конституції України. Він зобов'язує поліцію діяти не лише формально в межах закону, а й з урахуванням ідей справедливості, правової визначеності, пропорційності та недопущення свавілля. У поліцейській діяльності цей принцип проявляється, зокрема, у вимозі обґрунтованості застосування примусових заходів.

Не менш важливим є принцип законності, закріплений у статті 19 Конституції України, відповідно до якого органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачений Конституцією та законами України. Для Національної поліції це означає чітку нормативну обмеженість повноважень і неможливість їх довільного розширення.

Фундаментальним для поліцейської діяльності є також конституційний принцип пріоритету прав і свобод людини. Держава визнає людину, її життя,

здоров'я, честь, гідність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а отже діяльність поліції має бути спрямована передусім на їх захист. Цей принцип визначає сервісний характер сучасної поліцейської моделі.

До системи конституційних засад належить і принцип рівності громадян перед законом, який зобов'язує поліцію здійснювати свої повноваження без дискримінації за будь-якими ознаками. Його дотримання має особливе значення під час реалізації дискреційних повноважень, зокрема у сфері адміністративної діяльності та застосування заходів примусу.

Конституційно зумовленим є також принцип відповідальності та підконтрольності органів публічної влади, який забезпечує можливість судового, парламентського та іншого контролю за діяльністю поліції, а також право особи на оскарження рішень, дій чи бездіяльності поліцейських.

На основі зазначених конституційних положень сформовано систему законодавчих принципів діяльності Національної поліції, до яких належить, насамперед, принцип служіння суспільству, що визначає поліцію як інститут, покликаний забезпечувати публічну безпеку та надавати поліцейські послуги відповідно до потреб громадян.

Важливими законодавчими принципами є відкритість і прозорість діяльності поліції, а також її підзвітність суспільству, що передбачає обов'язок інформувати громадськість про діяльність поліції та створювати механізми громадського контролю. Ці принципи спрямовані на подолання історично сформованої закритості правоохоронних органів.

Окреме місце у законодавчій системі принципів посідає принцип політичної нейтральності, який забороняє використання поліції в інтересах політичних сил та гарантує її інституційну незалежність від партійного впливу. Дотримання цього принципу є необхідною умовою легітимності поліцейської діяльності в демократичній державі.

Таким чином, нормативно-правові засади формування та функціонування Національної поліції України ґрунтуються на чітко визначеній

системі конституційних і законодавчих принципів, які у своїй сукупності формують правову модель поліцейської діяльності. Їх реалізація забезпечує відповідність діяльності поліції вимогам Конституції України, стандартам правової держави та принципам демократичного врядування.

Формування та розвиток інституту Національної поліції України є невід'ємною складовою процесу демократизації державного управління та зміцнення правової держави. У сучасних умовах забезпечення прав і свобод людини виступає ключовим орієнтиром у діяльності правоохоронних органів, визначаючи зміст їхніх функцій та межі втручання у приватну сферу громадян. Питання правового регулювання функціонування поліції набуває особливої актуальності в контексті трансформації національної системи безпеки та інтеграції українського законодавства до європейських стандартів [9].

Історичний аналіз становлення поліції в Україні демонструє еволюцію від каральних функцій до системи превентивної безпеки, орієнтованої на захист прав людини. Ця трансформація супроводжувалася вдосконаленням нормативно-правових актів, реформуванням кадрової політики та підвищенням професійної компетентності працівників. Дослідження таких процесів дозволяє виділити ключові фактори, що визначають ефективність сучасної моделі поліції, та формує підґрунтя для її подальшого вдосконалення.

Важливим аспектом формування сучасної моделі поліції є дотримання міжнародних стандартів у сфері прав людини, зокрема положень Європейської конвенції з прав людини, рекомендацій Ради Європи та практики європейських держав. Порівняльно-правовий аналіз дозволяє виявити ефективні практики та визначити можливості їх адаптації до українських реалій, що сприяє підвищенню рівня правової культури працівників поліції та зміцненню довіри суспільства до правоохоронних органів.

О.С. Проневич зазначає, що сучасні моделі функціонування поліції істотно детермінуються формою державного устрою та рівнем пріоритетності правоохоронної функції в системі публічної влади. Ретроспективний аналіз

засвідчує, що для більшості країн Західної Європи характерною є централізована модель поліцейської організації [131, с. 148].

М.Ф. Криштанович наголошує на тому, що у межах централізованої моделі поліцейської організації традиційно виділяють два різновиди: перший охоплює держави, внутрішня безпека яких забезпечується виключно силами цивільної поліції (Швеція, Данія, Норвегія, Ірландія, Фінляндія). Для цих країн притаманні відносно низькі рівні злочинності та відсутність значних політичних чи соціальних конфліктів, що зумовлює відсутність потреби у воєнізованих поліцейських формуваннях. Другий, більш поширений різновид централізованої моделі представлений державами, де поряд із цивільною поліцією функціонують спеціальні збройні поліцейські формування – жандармерія (Франція, Іспанія, Італія, Португалія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург). У цих країнах поєднуються жорстка централізація правоохоронної діяльності та історично усталене інституційне співіснування поліції та жандармерії [85, с. 314].

О.В. Кузьменко вважає, що зразковою моделлю функціонального призначення поліції є модель Французької Республіки, де поліцейські функції реалізують дві окремі структури – Національна поліція та Національна жандармерія. Перша переважно забезпечує правопорядок у міських агломераціях, тоді як друга виконує аналогічні функції у сільській місцевості [3, с. 456].

С.А. Миронюк акцентує, що у структурі поліції Республіки Польща ключові повноваження зосереджено в підрозділах загальної та спеціальної превенції, діяльність яких спрямована на надання широкого спектра превентивних поліцейських послуг. До таких належать: інформування населення про сили та засоби поліції, залучені до охорони публічного порядку; надання роз'яснень щодо планованих заходів безпеки; консультаційна допомога громадянам з питань правоохоронного характеру; сприяння водіям у разі ускладнень дорожнього руху; розміщення інформаційних повідомлень про

соціальні ініціативи поліції; вжиття заходів для збереження майна громадян у випадку надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [110, с. 54–60].

Комбінована (інтегрована) модель поліцейських послуг, характерна для Великої Британії, ФРН та Нідерландів, поєднує елементи централізованого та децентралізованого підходів. Так, модель функціонування поліції Великої Британії ґрунтується на розподілі повноважень між центральними органами державної влади та органами місцевого самоврядування у сфері забезпечення правопорядку [109, с. 74; 108, с. 56].

Суттєвий інтерес становлять й інші зарубіжні практики, що демонструють різноманіття форм надання поліцейських послуг. А.Є. Фоменко, аналізуючи можливості імплементації зарубіжного досвіду в діяльність Національної поліції України, звертає увагу на широке поширення моделі «Community Policing», яка передбачає інтеграцію зусиль поліцейських підрозділів та громадськості у спільній протидії злочинності [175, с. 15].

Порівняльно-правовий аналіз інноваційних підходів до надання поліцейських послуг у країнах Західної Європи дозволяє констатувати, що найбільш вагомим результатом таких інновацій є формування нових сервісних практик взаємодії поліції з населенням. До ключових з них належать: систематичне інформування громадськості про стан злочинності та заходи щодо її зниження; публічні комунікації з громадянами, включно з участю поліцейських у ЗМІ; реагування не лише на звернення, а й на пропозиції населення щодо вдосконалення роботи поліції; використання сучасних технічних засобів і технологій для виявлення та фіксації протиправної поведінки; розширення форм участі громадян у діяльності поліції, зокрема у патрулюванні та оцінюванні роботи підрозділів; надання супутніх консультаційних і сервісних послуг (зокрема щодо дозвільних процедур, виховання молоді, базових правових питань); посилення ролі сервісних центрів

МВС у сфері надання адміністративних послуг, контроль за дотриманням яких покладається на підрозділи Національної поліції [110, с. 54–60].

В умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій функції поліції значно розширюються, що створює додаткові виклики у сфері забезпечення прав людини. Забезпечення балансу між необхідністю реагування на загрози та дотриманням принципів законності та гуманності є пріоритетним завданням, яке потребує глибокого наукового аналізу. Актуальність теми в цих умовах полягає у формуванні таких механізмів діяльності поліції, які дозволяють ефективно діяти у кризових ситуаціях, мінімізуючи ризики порушення прав і свобод громадян.

Не менш важливим є кадрове забезпечення, підготовка та психологічна підтримка працівників поліції, що безпосередньо впливає на реалізацію їхніх функцій у сфері захисту прав людини. Дослідження моделей професійної підготовки, впровадження систем етичного регулювання та превентивної резильєнтності сприяє формуванню компетентного та адаптивного персоналу, здатного ефективно реагувати на виклики сучасного суспільства.

У сучасному науковому дискурсі значна увага приділяється проблематиці кадрового забезпечення органів поліції в умовах імплементації скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки. Зокрема, Ю.А. Хатнюк акцентує, що трансформація системи МВС України та реалізація покладених на Національну поліцію завдань детермінують об'єктивну потребу підвищення вимог до особистісних, морально-етичних та професійних характеристик управлінського персоналу. Учений наголошує на необхідності посилення ролі особистісних якостей керівників у структурі управлінської діяльності, а також на зростанні значущості їхньої професійної управлінської компетентності. Вказані обставини формують підґрунтя для забезпечення державою прозорих, стандартизованих і якісних процедур добору кандидатів до резерву керівних кадрів Національної поліції, що, у свою чергу, є невід'ємною складовою

повноцінного впровадження скандинавської моделі правоохоронної діяльності [176, с. 149–152].

Разом із тим, О.Ю. Камишанський обґрунтовано підкреслює, що модернізація інституту служби в поліції на сучасному етапі становить надзвичайно складне системне завдання. На його думку, відсутність цілісної концептуальної моделі розвитку Національної поліції як єдиної інституції призводить до фрагментарності реформ: окремі локальні зміни позиціонуються як успішні трансформації, проте вони не усувають недоліків базової моделі поліцейської діяльності.

Для подолання зазначених дисфункцій дослідник пропонує застосовувати комплексний підхід до проєктування, нормативного закріплення та практичної реалізації реформ у сфері поліцейської служби, передбачаючи досягнення конкретних, вимірюваних результатів за ключовими напрямками вдосконалення. Зокрема, науковець виокремлює такі пріоритетні напрями підвищення ефективності діяльності Національної поліції:

- установа чітких критеріїв результативності роботи поліції та запровадження системного моніторингу їх досягнення;
- оптимізація кадрової політики, включно з удосконаленням процедур добору, професійної підготовки та підвищення кваліфікації поліцейських;
- поліпшення рівня матеріально-фінансового та соціального забезпечення особового складу поліції;
- удосконалення системи управління та внутрішньоорганізаційної взаємодії в органах Національної поліції;
- розширення партнерських зв'язків поліції з населенням і запровадження механізмів урахування громадської думки під час ухвалення управлінських рішень.

На думку О.Ю. Камишанського, реалізація вказаного комплексного підходу сприятиме системному підвищенню ефективності функціонування

Національної поліції України та забезпеченню більшої відповідності її діяльності сучасним європейським стандартам [62, с. 78–83].

Теоретико-правове осмислення функціонального призначення поліції в контексті прав людини дозволяє визначити базові, допоміжні та спеціальні функції, взаємозв'язок між повноваженнями та організаційною структурою, а також оптимальні форми взаємодії з громадськістю. Це сприяє підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, запобіганню правопорушенням та забезпеченню високого рівня громадської довіри.

Таким чином, дослідження правових засад формування сучасної моделі Національної поліції України у контексті прав людини є не лише науково актуальним, а й практично значущим для розвитку інституту поліції. Воно дозволяє обґрунтувати науково-правові підходи до вдосконалення законодавства, організаційних механізмів та кадрової політики поліції, забезпечуючи її ефективне функціонування у демократичному суспільстві та гарантування прав і свобод громадян.

На думку І.В. Власенка, визначальною рисою так званої «скандинавської моделі» забезпечення публічної безпеки є її подвійний концептуальний фокус. З одного боку, вона зорієнтована на гарантування реалізації прав і свобод громадян у процесі проведення масових заходів; з іншого – націлена на забезпечення належного рівня особистої безпеки самих правоохоронців під час врегулювання ситуацій, пов'язаних із масовими заворушеннями. Отже, зазначена модель прагне досягти оптимального балансу між захистом суспільних інтересів та зниженням ризиків для працівників поліції в умовах потенційно небезпечних подій [31, с. 33].

«Скандинавська модель» організації поведінки правоохоронців передбачає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення конституційних прав і свобод громадян, мінімізацію застосування сили та зменшення кількості фізичних контактів між поліцейськими і учасниками масових зібрань. Її

впровадження спрямоване на запобігання травмуванню осіб і пошкодженню майна.

До ключових елементів моделі належать: використання системи «золотого», «срібного» та «бронзового» рівнів керування; залучення підрозділів «поліції діалогу»; застосування комунікативних та психологічних методів впливу на натовп з метою стимулювання добровільного залишення зони конфлікту; використання спеціальних технічних засобів для стримування та розмежування натовпу; формування груп поліцейських із чітко визначеною структурою та обов'язковою присутністю оператора для фіксації дій сторін; початкове використання особового складу без захисного спорядження; систематичний моніторинг рівня агресивності з безпечної відстані; застосування спецзасобів виключно за умов крайньої необхідності; використання фізичного примусу лише щодо осіб, які безпосередньо вчиняють правопорушення; а також застосування спеціальної техніки для контролю великих груп населення шляхом їх поділу на менші сегменти.

Зазначені заходи спрямовані на деескалацію напруження та мінімізацію ризиків конфліктів під час масових заходів [19, с. 223–229].

Слушною є позиція дослідників А.А. Аносенкова та Р.В. Мукоїда, які розглядають скандинавську модель підтримання громадського порядку під час масових заходів як ефективний інструмент імплементації демократичних стандартів у практику Національної поліції України. В її основі – пріоритет превентивних механізмів над реагуванням виключно після виникнення конфлікту. Ключову роль відіграє постійна комунікація з учасниками зібрань, що поєднується з використанням сучасних методів управління ризиками. Дотримання зазначеної моделі сприяє зниженню рівня напруженості, формуванню довіри між поліцією та громадськістю, а також зменшенню ймовірності конфліктних ситуацій, що відповідає концепції демократичної поліцейської діяльності [4].

У межах аналізу підходів до організації поліцейської діяльності Л.М. Попова виокремлює дві домінантні моделі, притаманні сучасним демократичним державам: «континентально-європейську» та «англосаксонську» (або «британську»). Перша модель, характерна для Австрії, Німеччини, Італії, Іспанії та Франції, ґрунтується на жорстко централізованій системі управління, чіткій адміністративній вертикалі та значному обсязі повноважень поліції. Натомість англосаксонська модель, що використовується у Великій Британії та США, характеризується децентралізацією, горизонтальною системою управління, посиленням ролі місцевих органів влади та відносним обмеженням функцій поліції. Така дихотомія відображає відмінності у правових традиціях і конституційних засадах державного управління [132, с. 200].

Спираючись на дослідження систем публічної безпеки у державах Східної Європи, О.А. Банчук виокремлює два типи країн залежно від правового статусу місцевих правоохоронних формувань: держави з інститутом місцевої поліції (Латвія, Чехія, Словаччина) та держави, у яких функціонують альтернативні локальні формування правопорядку (Литва, Естонія, Польща). Незважаючи на інституційні розбіжності, обидва типи мають низку спільних характеристик: віднесення до системи місцевого самоврядування, фінансування з місцевих бюджетів, наявність повноважень місцевих рад щодо їх створення та ліквідації, а також статус персоналу як службовців органів місцевого самоврядування. Такий формат організації забезпечує поєднання локальної автономії з інтегрованістю у загальнонаціональну систему підтримання правопорядку [22, с. 236–243].

А.А. Аносенков і Р.В. Мукоїд підкреслюють, що повноцінна імплементація скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки під час масових заходів в Україні потребує нормативного врегулювання статусу підрозділів «поліції діалогу». Законодавче закріплення їхніх функцій і повноважень сприятиме підвищенню прозорості комунікації між

правоохоронцями, організаторами та учасниками масових заходів, а також забезпечить більш ефективну реалізацію принципів деескалації, превенції та партнерської взаємодії в контексті охорони публічного порядку [5, с. 142; 79, с. 164–173].

Національна поліція України є центральним органом виконавчої влади, який відіграє ключову роль у забезпеченні громадської безпеки, захисті прав і свобод громадян та протидії злочинності. Діяльність поліції координується Міністром внутрішніх справ відповідно до чинного законодавства, а її функції визначені Конституцією України, Законом України «Про Національну поліцію» та іншими нормативно-правовими актами. Пріоритетним завданням поліції є гарантування прав і свобод людини, дотримання принципів законності, верховенства права та пропорційності обмежень у виняткових випадках. Діяльність поліції повинна бути спрямована на реалізацію цих прав через превентивні, профілактичні та оперативні заходи, а також ефективне реагування на правопорушення.

Діяльність поліції ґрунтується на принципах відкритості, прозорості та підзвітності. Це передбачає регулярне інформування громадськості про діяльність органів поліції, забезпечення доступу до публічної інформації та дотримання встановлених законом процедур. Важливим аспектом є політична нейтральність поліцейських, що гарантує захист прав і свобод громадян незалежно від їхніх політичних переконань або соціальної приналежності. У цьому контексті взаємодія поліції з громадськістю на засадах партнерства сприяє підвищенню довіри населення, що вважається ключовим показником ефективності правоохоронних органів.

Основні компетенції поліції охоплюють запобігання та припинення кримінальних і адміністративних правопорушень, досудове розслідування злочинів, охорону громадського порядку, регулювання дорожнього руху, забезпечення безпеки на публічних заходах, попередження насильства, надання невідкладної медичної допомоги та охорону об'єктів приватної і комунальної

власності. Поліцейські зобов'язані виконувати свої службові обов'язки професійно, дотримуватися законів і внутрішніх наказів керівництва, поважати права людини та негайно реагувати на звернення громадян у будь-який час доби.

У період воєнного стану діяльність поліції модифікується відповідно до нових завдань, пов'язаних із забезпеченням національної безпеки, охороною територіальної цілісності та протидією внутрішнім загрозам. Водночас обов'язок дотримуватися прав і свобод громадян зберігається, а будь-які обмеження мають бути тимчасовими та пропорційними. Законодавство, зокрема Закон України «Про правовий режим воєнного стану», визначає правові рамки діяльності поліції під час воєнного стану, регламентує взаємодію з військовими органами та порядок звітності про стан законності й безпеки на відповідних територіях.

Нормативно-правова база Національної поліції є багатогранною та включає закони, постанови Кабінету Міністрів, накази Міністерства внутрішніх справ та внутрішні інструкції, які регламентують повноваження, функції та обов'язки поліцейських. Оцінка ефективності діяльності поліції здійснюється на підставі здатності органів оперативно реагувати на правопорушення, забезпечувати громадський порядок, захищати права громадян та відновлювати їх у разі порушень.

Міжнародні стандарти у сфері прав людини визначають вимоги до діяльності поліції, що гарантують законність, гуманність і прозорість дій поліцейських. Це дозволяє формувати довіру населення до правоохоронних органів, а також створює підґрунтя для удосконалення професійної підготовки поліцейських та розвитку їхньої правової культури. Важливою складовою є забезпечення постійного контролю за дотриманням прав людини та запобігання будь-яким формам катування чи нелюдського поводження.

У зв'язку з викликами воєнного стану особлива увага приділяється оновленню законодавства та адаптації органів поліції до нових умов. Законодавчі зміни спрямовані на оптимізацію повноважень, удосконалення

методів роботи, розроблення нових критеріїв оцінки ефективності та посилення механізмів гарантування прав і свобод громадян. Це також передбачає взаємодію з військовими адміністраціями та іншими суб'єктами державної влади для забезпечення належного рівня національної безпеки та громадського порядку.

Таким чином, сучасна модель Національної поліції України формується на правових засадах, які поєднують конституційні принципи, законодавство та міжнародні стандарти у сфері прав людини. Вона спрямована на забезпечення ефективного виконання поліцейських функцій, балансування державних інтересів та прав громадян, а також гарантування прозорості та підзвітності правоохоронної діяльності як у мирний час, так і під час воєнного стану. Системне оновлення законодавства та впровадження нових стратегій діяльності поліції є необхідним для забезпечення належного рівня правопорядку та захисту прав людини у сучасних умовах.

Однією з головних особливостей функціонування поліції у сфері прав людини є пріоритетність захисту індивідуальних свобод і гарантій. Відповідно до принципу верховенства права, поліція зобов'язана діяти у межах законодавчо встановлених повноважень, забезпечуючи недоторканність приватного життя, особисту безпеку та свободу пересування громадян. Обмеження цих прав можливе лише у виключних випадках і має відбуватися за чітко визначеними законодавством процедурами [127].

Важливим аспектом діяльності поліції є принцип законності, який визначає правове підґрунтя її функціонування. Кожен поліцейський зобов'язаний діяти виключно на основі закону та конституційних норм із урахуванням міжнародних стандартів у сфері прав людини. Недотримання цього принципу може призвести до порушень прав громадян та зниження рівня довіри населення до правоохоронних органів, що негативно впливає на ефективність роботи поліції.

Принцип законності, закріплений у законі, становить базову засаду функціонування органів Національної поліції. Його імперативний характер передбачає обов'язок поліцейських чітко і послідовно діяти в межах та у спосіб, визначені законом. Відхилення від встановлених правових норм робить діяльність протиправною, а результати такої діяльності – юридично нікчемними. У науковій літературі, зокрема у працях О.М. Бандурка та Л.М. Ніколенко, підкреслюється, що поліцейська діяльність, яка не ґрунтується на принципі законності, втрачає суспільну легітимність і не може користуватися довірою держави та громадян [118, с. 89; 8, с. 22].

Принцип законності також є ключовим елементом утвердження верховенства права у практиці Європейського суду з прав людини. Він проявляється у двох основних вимірах. По-перше, будь-яке втручання державної влади у здійснення прав і свобод, гарантованих Європейською конвенцією з прав людини, повинно бути чітко окреслене законом, що передбачає визначені правові межі дискреційних повноважень суб'єктів публічної адміністрації. По-друге, саме закон визначає критерії та допустимі межі обмеження окремих конвенційних прав, забезпечуючи баланс між інтересами суспільства та необхідністю захисту основоположних прав людини.

Принцип прозорості та підзвітності є невід'ємною складовою діяльності поліції у сфері прав людини. Він передбачає обов'язок органів поліції надавати суспільству інформацію про свої дії, результати роботи та механізми реагування на порушення прав громадян. Публічність діяльності сприяє формуванню довіри населення, зменшенню корупційних ризиків та забезпечує контроль за дотриманням законності на всіх рівнях правоохоронної системи.

Принцип відкритості та прозорості передбачає систематичне інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та широкої громадськості щодо діяльності поліції у сфері захисту прав і свобод людини, протидії злочинності та забезпечення громадської безпеки. У межах реалізації цього принципу Національна поліція гарантує доступ до публічної

інформації, що перебуває в її розпорядженні, при цьому інформація з обмеженим доступом надається лише відповідно до порядку, встановленого законом. Нормативно-правові акти, які регулюють питання прав людини, обов'язково проходять процедуру громадського обговорення відповідно до положень, визначених Міністром внутрішніх справ України [123].

Поліцейська діяльність у сфері прав людини також базується на принципі політичної нейтральності. Поліцейські не повинні використовувати своє службове становище для підтримки політичних інтересів або проявляти власні політичні погляди під час виконання службових обов'язків. Дотримання цього принципу забезпечує рівний захист прав і свобод громадян незалежно від їхніх політичних переконань.

Як зазначає Д.С. Денисюк, для ефективної реалізації принципу політичної нейтральності необхідно розробити відповідні механізми його застосування, оскільки порушення цього принципу може негативно вплинути на результативність діяльності поліції. Доцільним є впровадження спеціалізованих менеджмент-систем та механізмів виконавчого контролю, які дозволять мінімізувати вплив політичних сил або особистих переконань на прийняття управлінських рішень керівництвом поліції [45, с. 68].

Превентивна функція поліції є важливим інструментом захисту прав людини. Поліцейські здійснюють превентивні заходи, спрямовані на запобігання правопорушенням, насильству та іншим негативним явищам, які можуть порушувати права громадян. Систематична профілактична робота дозволяє зменшувати ризики для безпеки людей та підвищує ефективність діяльності правоохоронних органів загалом.

Оперативно-розшукова діяльність поліції здійснюється з метою своєчасного виявлення та припинення кримінальних і адміністративних правопорушень. Поліцейські зобов'язані діяти відповідно до законодавчих вимог, гарантувати права підозрюваних, затриманих і потерпілих, а також

дотримуватися процедур, передбачених законом, у процесі розслідування. Важливим є баланс між ефективністю заходів та дотриманням прав людини.

Однією з ключових особливостей є забезпечення оперативної доступності поліції для громадян. Незалежно від часу доби та дня тижня, кожен громадянин має право звернутися за допомогою до поліції, а органи зобов'язані своєчасно реагувати на такі звернення. Це забезпечує безперервність виконання функцій поліції у сфері захисту прав людини та підтримання громадського порядку.

Під час дії особливих правових режимів, зокрема воєнного стану, функціонування поліції у сфері прав людини ускладнюється. Розширюються повноваження правоохоронних органів, що потребує чіткого визначення меж можливого обмеження конституційних прав громадян. При цьому пріоритетним залишається дотримання основоположних принципів прав людини, запобігання зловживанням та забезпечення контролю за діями поліцейських.

Інституційний механізм забезпечення прав людини включає систему суб'єктів, відповідальних за охорону та відновлення порушених прав. Національна поліція виступає одним із ключових елементів цього механізму, який через реалізацію правових процедур забезпечує притягнення винних осіб до відповідальності, охорону громадського порядку та відновлення законності. Ефективність цього механізму залежить від якісної організації, взаємодії та правової підготовки поліцейських.

Діяльність поліції у сфері прав людини потребує належного кадрового забезпечення. Поліцейські повинні проходити спеціалізовану підготовку, що включає знання конституційних норм, міжнародних стандартів прав людини та етичних принципів професійної діяльності. Підготовка кадрів дозволяє формувати компетентних фахівців, здатних забезпечувати баланс між правами громадян та обов'язками поліції.

Значну роль відіграє міжвідомча взаємодія поліції з іншими суб'єктами державної влади, громадськими організаціями та міжнародними інституціями.

Така координація дозволяє оптимізувати роботу правоохоронних органів, підвищити ефективність захисту прав людини та забезпечити комплексний підхід до вирішення питань безпеки та правопорядку.

Особливої уваги потребує дотримання прав вразливих категорій населення, таких як неповнолітні, люди з інвалідністю, жінки та внутрішньо переміщені особи. Поліція зобов'язана враховувати специфіку їхніх потреб при реалізації превентивних, оперативних та профілактичних заходів, забезпечуючи доступ до правової допомоги, медичної допомоги та безпечного середовища [154, с. 173–181].

Таким чином, особливості функціонування поліції у системі забезпечення прав і свобод людини визначаються комплексом нормативно-правових, організаційних та етичних чинників. Вони спрямовані на балансування державних інтересів та інтересів громадян, забезпечення ефективності правоохоронної діяльності та гарантування верховенства права. Реалізація цих принципів вимагає постійного вдосконалення законодавства, підготовки кадрів, взаємодії з громадськістю та моніторингу ефективності поліцейських заходів [186, с. 123–128].

Формування сучасної моделі Національної поліції України у контексті захисту прав і свобод людини стикається з низкою проблем, що виникають на межі правового регулювання та практичної реалізації поліцейських функцій. Однією з ключових проблем є недостатня узгодженість нормативно-правової бази, яка регулює повноваження та обов'язки поліції, з міжнародними стандартами прав людини, що створює ризики порушення основоположних прав громадян.

Проблема розмежування компетенцій між різними суб'єктами правоохоронної системи, зокрема між поліцією, прокуратурою та іншими державними органами, також залишається актуальною. Відсутність чіткої системи координації може призводити до дублювання функцій або пропуску

відповідальності, що негативно впливає на ефективність забезпечення прав людини та підриває довіру населення до правоохоронних органів [24, с. 13–20].

Однією з критичних проблем є недосконалість механізмів контролю за діяльністю поліції. Незалежний нагляд та внутрішній контроль мають залишатися ефективними інструментами запобігання порушенням прав людини. Однак у практиці часто спостерігається обмежена прозорість розслідування скарг на дії поліцейських, що підриває репутацію органів і створює соціальну напруженість.

Значною проблемою є недостатній рівень професійної підготовки кадрів поліції у сфері прав людини та етичних стандартів. Поліцейські повинні володіти знаннями міжнародних норм, конституційних гарантій та методів взаємодії з громадянами у складних правових і кризових ситуаціях. Недостатня підготовка може призводити до порушень прав людини під час виконання службових обов'язків, особливо в надзвичайних умовах.

Проблеми виникають і у сфері превентивної діяльності поліції, що передбачає запобігання правопорушенням і насильству. Відсутність ефективних превентивних механізмів, соціально орієнтованих програм та системи взаємодії з громадськістю зменшує здатність поліції оперативно реагувати на загрози правам і свободам громадян.

Важливим викликом є забезпечення балансу між правами людини та безпекою суспільства в умовах особливих правових режимів, зокрема воєнного стану. Розширення повноважень поліції в таких умовах створює ризик незаконного обмеження прав громадян, що вимагає чітких нормативних обмежень і процедур контролю для запобігання зловживанням.

У зв'язку з вищезазначеними проблемами пропонується комплексна модернізація нормативно-правової бази поліції, що включає уточнення функцій, обов'язків та повноважень поліції відповідно до міжнародних стандартів прав людини. Необхідно запровадити законодавчі механізми гарантування

прозорості діяльності, підзвітності та ефективної системи реагування на порушення прав громадян.

Важливо також впровадити спеціалізовані навчальні програми для поліцейських, що акцентують увагу на етичних нормах, принципах прав людини та методах взаємодії з населенням. Професійна підготовка повинна забезпечувати формування компетентних кадрів, здатних ефективно діяти в межах правового поля та запобігати порушенням [100, с. 261–272].

Однією з ключових пропозицій є розвиток превентивних і соціально орієнтованих програм співпраці поліції з громадами, громадськими організаціями та міжнародними структурами. Такі механізми дозволяють підвищити довіру населення до поліції, зменшити конфліктні ситуації та своєчасно реагувати на порушення прав і свобод громадян.

Таким чином, правові засади формування сучасної моделі Національної поліції України повинні ґрунтуватися на принципах верховенства права, законності, прозорості та підзвітності. Водночас вирішення проблем нормативного регулювання, підготовки кадрів і превентивної діяльності є ключовими напрямками вдосконалення поліції у контексті ефективного забезпечення прав і свобод людини.

1.3. Методологічні підходи до дослідження функціонального призначення поліції в системі забезпечення прав і свобод людини

Методологічні аспекти дослідження функціонального призначення Національної поліції України мають вирішальне значення для забезпечення наукової обґрунтованості, логічної послідовності та аналітичної точності у процесі вивчення діяльності цієї правоохоронної інституції. У контексті трансформаційних процесів, що відбуваються в державі, саме методологія визначає не лише вибір об'єкта та предмета дослідження, а й способи концептуалізації основних понять, постановку наукових питань, формулювання

гіпотез та визначення критеріїв оцінки ефективності поліцейської діяльності. Чітке методологічне підґрунтя дозволяє уникнути редукціонізму, фрагментарності або політичної заангажованості, які можуть спотворювати реальну картину функціонування поліції як соціального та публічного інституту.

Вибір адекватного методологічного підходу дає змогу комплексно дослідити функціональне призначення Національної поліції, враховуючи його багаторівневий характер. З одного боку, йдеться про офіційно визначені законом функції – забезпечення публічної безпеки, протидія злочинності, охорона прав і свобод громадян, участь у превентивних програмах та здійснення наглядових заходів. З іншого – про фактичні, часто неформальні ролі, які поліція виконує в конкретному суспільно-політичному контексті: стабілізаційну, інтеграційну, превентивну, сервісну, гуманітарну та кризову. У цьому сенсі особливої ваги набуває поєднання правових, соціологічних та управлінських підходів, що дає змогу розглядати поліцію не лише як суб'єкта правоохоронної діяльності, а й як складову системи соціального управління та підтримки громадського порядку.

Застосування якісних і кількісних методів у межах обраної методології дозволяє забезпечити емпіричну перевірку гіпотез та надає дослідженню прикладного характеру. Соціологічні опитування громадян щодо сприйняття поліції, аналіз статистики розкриття злочинів, динаміки порушень публічного порядку або оцінки ефективності превентивних програм дають змогу встановити відповідність між декларованими функціями поліції та їх реалізацією на практиці. Використання кейс-стаді, інтерв'ю з працівниками поліції, аналіз управлінських та оперативних практик дозволяє отримати глибоке розуміння процесів, які залишаються поза межами формальної статистики, наприклад взаємодія з громадськістю, реагування на кризові ситуації та координація з іншими державними структурами.

Методологічна рефлексія також дозволяє ідентифікувати обмеження та виклики, з якими стикається дослідник під час аналізу поліції як об'єкта

вивчення. Йдеться про складність доступу до внутрішніх даних, оцінку процесів прийняття рішень у реальному часі, політичний тиск на результати дослідження, а також етичні дилеми, пов'язані з вивченням чутливих тем, таких як розслідування злочинів або дотримання прав людини. Усвідомлення цих факторів і їх методологічне врахування дозволяє забезпечити об'єктивність, наукову чесність і достовірність отриманих результатів, що є критично важливим для досліджень, пов'язаних із державною безпекою та формуванням суспільної довіри.

Значущість методологічних аспектів у дослідженні функціонального призначення Національної поліції полягає не лише в технічному забезпеченні наукового процесу, а й у формуванні цілісного теоретико-емпіричного підходу до вивчення ролі поліції в демократичному суспільстві. Від вибору методології залежить здатність дослідника охопити складність і динамічність предмета аналізу, врахувати вплив соціальних, політичних та правових чинників, а також забезпечити відповідність результатів дослідження академічним стандартам і практичним потребам політики безпеки в Україні.

Сучасна Україна формує ефективний механізм забезпечення правопорядку та безпеки шляхом реформування Національної поліції. Органи поліції мають широкі повноваження, що включають не лише боротьбу зі злочинністю та забезпечення громадського порядку, а й захист прав і свобод громадян, здійснення превентивних функцій, надання адміністративних та сервісних послуг населенню, реагування на кризові та надзвичайні ситуації. Ці функції створюють багатовимірний предмет для методологічного аналізу, що вимагає інтеграції історико-правового, соціологічного та порівняльного підходів.

Принципи методології відіграють ключову роль у дослідженні функціонування Національної поліції. Принцип системності дозволяє бачити поліцію як складний елемент публічного управління, що взаємодіє з іншими державними інституціями та суспільством. Принцип комплексності забезпечує

врахування всіх рівнів діяльності – від законодавчого регулювання та організаційних структур до щоденної роботи патрулів і взаємодії з громадськістю. Принцип історизму дозволяє простежити еволюцію функцій поліції, їх трансформацію під впливом суспільно-політичних змін, кризових явищ та міжнародного досвіду. Нарешті, принцип наукової об'єктивності гарантує, що результати дослідження є достовірними, аргументованими та застосовними для практичної оптимізації поліцейської діяльності.

Таким чином, методологічні аспекти дослідження функціонального призначення Національної поліції України забезпечують цілісний підхід до аналізу її ролі у сучасному суспільстві, формують наукову базу для модернізації правової, організаційної та освітньої складової поліцейської системи та сприяють підвищенню ефективності, законності та прозорості діяльності правоохоронного органу.

Принцип верховенства права виступає визначальним методологічним орієнтиром у дослідженні функціонування поліції, оскільки він вимагає оцінювати діяльність правоохоронного органу не лише з позиції ефективності, а й відповідності Конституції та міжнародним стандартам у сфері прав людини. Зазначений принцип дозволяє здійснювати критичний аналіз поліцейської діяльності на предмет дотримання законності, пропорційності та недопущення зловживання владою. Саме через призму верховенства права формуються теоретичні критерії оцінки функціонального навантаження поліції [38, с. 22– 29].

Принцип демократизму, як методологічна засада, орієнтує дослідження на вивчення поліції як сервісної інституції, покликаної діяти відкрито, прозоро та з урахуванням інтересів громадянського суспільства. Він передбачає обов'язкову участь громадськості в оцінюванні ефективності поліційної роботи, що має враховуватися при аналізі механізмів зворотного зв'язку, незалежного нагляду та формування довіри до поліції. Таким чином, принцип демократизму

задає рамки для дослідження взаємовідносин між поліцією та громадою в умовах демократичного устрою [42, с.73].

Не менш важливим є принцип гуманізму, який визначає ідеологічне спрямування діяльності Національної поліції – служіння людині, охорона її прав, свобод та законних інтересів. У контексті методології дослідження цей принцип зумовлює необхідність аналізу функціонування поліції через призму ціннісних орієнтирів, що формують її місію в суспільстві. Застосування цього принципу дозволяє критично осмислити, наскільки діяльність поліції відповідає очікуванням громадян і міжнародним стандартам, зокрема у сфері дотримання прав людини під час реалізації превентивних, охоронних та адміністративних функцій.

Зосереджуючись на основних загальних та спеціальних принципах функціонування Національної поліції, слід зазначити, що серед загальних принципів:

- завдяки принципу верховенства права органам Національної поліції визначається орієнтир додержання прав і свобод людини, а також пріоритет безпеки реалізації прав людини та громадянина;

- принцип законності закріплює за Національною поліцією обов'язок здійснювати свою діяльність у межах і способом, визначеними законом;

- принцип відкритості і прозорості полягає у необхідності постійного інформування громадськості, органів влади та органів місцевого самоврядування про всі аспекти своєї діяльності, а також відображає довіру громадян до правоохоронних органів демократичної країни [102, с. 48];

- принцип політичної нейтральності демонструє відсутність будь-яких політичних мотивів або обставин, що не мають відношення до сфери службової діяльності Національної поліції [71, с. 716];

- принцип партнерства і взаємодії з громадянами ґрунтується на забезпеченні тісного співробітництва поліції з місцевими органами влади,

громадами та населенням, що сприяє ефективному рівню довіри населення до Національної поліції.

Важливо зосередитися на спеціальному принципі взаємодії з населенням, який впливає на ефективну реалізацію функціонального призначення Національної поліції. На думку О. В. Джафарової, він означає безпосередню можливість впливу населення на діяльність поліції або через представників громади, громадські організації тощо [41, с. 16].

Крім того, функціонування Національної поліції має бути безперервним. Принцип безперервності забезпечує право громадян звертатися за допомогою до поліції або її працівників у будь-який час і день. В. І. Фелик, аналізуючи цей принцип, зазначав, що постійне та цілодобове надання поліцейських послуг підрозділами поліції під час забезпечення громадського порядку та припинення правопорушень є ключовим принципом, що лежить в основі функціонального призначення Національної поліції [164, с. 65; 75].

Через багатогранність функціонального призначення поліції та різноманіття завдань постає необхідність ґрунтувати її діяльність на чітко визначених принципах, які забезпечують системність, законність і ефективність роботи органу. Сферами діяльності Національної поліції є: забезпечення публічної безпеки і порядку; збереження громадського порядку та безпеки населення; охорона прав і свобод людини та інтересів суспільства і держави; протидія злочинності; надання допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних або психологічних причин, а також унаслідок надзвичайних ситуацій потребують підтримки; участь у заходах гуманітарної допомоги, врегулюванні конфліктів та кризових ситуацій.

Водночас проблема функціонального призначення поліції полягає у відсутності достатнього законодавчого закріплення поняття «функції поліції». Наразі профільним нормативним актом визначено лише види та напрямки діяльності поліції й її завдання, тоді як формулювання поняття функцій покладається переважно на правову доктрину та наукові дослідження. Це

створює певну невизначеність у практичному застосуванні повноважень, внутрішньому управлінні підрозділами та громадському контролю, оскільки чіткі межі функцій та відповідальності залишаються розмитими.

Загальні та спеціальні засади функціонування Національної поліції, а також її функції є важливими складовими, що формують її функціональне призначення. Вони повинні бути нормативно визначені та закріплені, щоб гарантувати прозорість діяльності, законність дій поліцейських і підзвітність органу перед суспільством. Чітке формулювання цих засад сприяє оптимізації організаційної структури, підвищенню професійної спеціалізації підрозділів, забезпечує логічну послідовність виконання завдань та дозволяє уникати дублювання повноважень.

І. В. Софіна у своєму дослідженні охоплює історичні аспекти становлення функціонального призначення поліції в Україні, зокрема в період відновлення незалежності. Авторка показує, що розуміння еволюції поліційної діяльності дозволяє адекватно визначити сучасну функціональну модель Національної поліції, враховуючи вплив соціально-політичних трансформацій та міжнародних стандартів [149, с. 116–122]. Таке історичне осмислення є важливим для побудови збалансованої системи правоохоронних функцій, що відповідає сучасним вимогам безпеки та прав людини.

А. В. Іваниця аналізує методологічні аспекти діяльності Національної поліції, підкреслюючи, що для об'єктивного і всебічного дослідження необхідно застосовувати комплексний підхід і системні методи наукового пізнання у правознавстві. Він зазначає, що ефективне дослідження функцій поліції має поєднувати юридичний аналіз нормативних актів, соціологічні методи вивчення сприйняття громадянами діяльності правоохоронного органу, а також порівняльний аналіз зарубіжного досвіду [58, с. 21–25]. Такий підхід дозволяє визначити не лише офіційно задекларовані функції, а й реальні, практично виконувані ролі поліції в суспільстві.

Крім того, науковці підкреслюють, що функціональне призначення поліції має динамічний характер і потребує регулярного перегляду та адаптації до змін у правовій системі, соціальних очікуваннях населення та безпековому середовищі, зокрема в умовах воєнного стану або надзвичайних ситуацій. Це передбачає інтеграцію превентивних, охоронних, сервісних, правозастосовних та гуманітарних функцій у комплексну систему, що забезпечує не лише підтримання правопорядку, а й захист прав і свобод громадян, формування довіри до поліції та ефективну взаємодію з громадою.

Таким чином, наукове обґрунтування функціонального призначення Національної поліції України є необхідною умовою для розробки чіткої, прозорої та ефективної моделі діяльності органу, що поєднує законність, професіоналізм та соціальну відповідальність. Це створює підґрунтя для подальшого удосконалення законодавства, організаційної структури та системи підготовки поліцейських, що відповідає принципам демократичної правової держави та міжнародним стандартам у сфері безпеки.

Виходячи зі специфіки поліцейської функції, у дослідженнях широко застосовуються діалектичний, історико-правовий, дедуктивний, порівняльно-правовий, описово-аналітичний та логіко-семантичний методи, які дозволяють структурувати понятійний апарат і розкрити сутність функціональних складників [18].

С.О. Шатрава розкриває превентивну діяльність як окрему функцію Національної поліції, спрямовану на запобігання злочинам і правопорушенням у різних сферах суспільного життя, що реалізується через систему цілеспрямованих заходів. Інші науковці підкреслюють, що превентивна діяльність є інтегрованою у завдання поліції й передбачає взаємодіювану систему профілактичних заходів для стримування девіантної поведінки ґрунтовно та системно [183; 40, с. 176–178].

В.П. Кононець та І.С. Циб акцентують увагу на правозахисній функції Національної поліції, яка полягає в оперативному реагуванні на порушення

прав і свобод громадян, забезпеченні не лише реактивного, а й своєчасного захисту інтересів людини. М. Шевяков досліджує функціональне призначення поліції в системі адміністративно-правових заходів щодо профілактики адміністративних правопорушень, зосереджуючись на принципах законності, гуманізму, гласності та диференційованого підходу [72, с. 73–78; 184, с. 46–53].

Науковці О.Ю. Синявська та Ю.О. Михайлова розглядають методологічне застосування світових стандартів організації праці поліцейських в українському контексті, що дозволяє підвищити ефективність виконання функціональних завдань Національної поліції через науково обґрунтовану організацію діяльності [144, с. 195–200].

З огляду на наведені методологічні підходи, очевидною є потреба поєднання філософсько-методологічних засад із емпіричною базою. Лише комплексне та системне застосування методів дозволяє сформулювати науково обґрунтовані висновки щодо функціонального призначення Національної поліції та надати рекомендації щодо вдосконалення її діяльності в умовах сучасної демократії та безпекового середовища.

Методологічна основа дослідження функціонального призначення Національної поліції ґрунтується на комплексному підході до пізнання зазначеної діяльності як багатокомпонентного соціально-правового явища. Такий підхід передбачає інтеграцію загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних методів, що дозволяють охопити функції поліції з позицій їх нормативного закріплення, практичної реалізації та суспільного сприйняття. Основоположним у цьому контексті є застосування діалектичного методу як універсального інструменту аналізу змін у правовій природі поліції у взаємозв'язку з трансформаціями правової держави.

Важливе місце у методологічній побудові дослідження займає системно-структурний метод, який забезпечує виявлення функцій Національної поліції як внутрішньо взаємопов'язаних складових цілісної системи правоохоронної діяльності. Поряд із ним використання історико-правового методу дозволяє

осмислити еволюцію функцій поліції в Україні та виявити спадковість і новації у функціональному наповненні сучасної поліцейської моделі. Порівняльно-правовий аналіз, у свою чергу, надає змогу співставити українську систему з іноземними зразками та запозичити ефективні підходи до формування функцій поліції в умовах правової держави та демократичного суспільства.

Методологічну новизну дослідження забезпечує зосередженість не лише на правових, а й на соціологічних та управлінських аспектах поліцейської діяльності. Це вимагає залучення емпіричних методів, зокрема анкетування, інтерв'ювання та контент-аналізу, для з'ясування суспільного запиту на функції поліції, оцінки їхньої ефективності та рівня довіри громадян. Таким чином, дослідження спирається на методологічну синергію правових і соціогуманітарних підходів, що сприяє більш повному осмисленню сутності функціонального призначення поліції.

Отже, методологічне підґрунтя є визначальним компонентом будь-якого наукового дослідження, адже саме від обґрунтованого вибору наукових підходів, принципів та методів залежить об'єктивність, системність і наукова достовірність отриманих результатів. У контексті дослідження функціонального призначення Національної поліції України методологія виконує ключову роль у розкритті змістовних характеристик цієї правової категорії, з'ясуванні її взаємозв'язків із суміжними інституціями публічної влади та правопорядку, а також у формуванні науково обґрунтованих висновків і практичних рекомендацій щодо вдосконалення поліцейської діяльності.

Функціональне призначення поліції як предмет правового аналізу є міждисциплінарним за своєю природою, що зумовлює необхідність застосування комплексу методів різного рівня – загальнонаукових, спеціально-юридичних та міждисциплінарних. Зокрема, системний підхід дозволяє розглядати Національну поліцію як цілісний інституційний механізм, функціонування якого спрямовано на реалізацію публічного інтересу у сфері охорони правопорядку, захисту прав і свобод людини, а також забезпечення

безпеки суспільства та держави. Структурно-функціональний метод сприяє виокремленню основних функцій поліції та аналізу їхньої взаємозалежності з правовими механізмами регулювання.

Поряд із цим важливим є використання історико-правового методу, який дає змогу простежити еволюцію функцій поліції в Україні та за її межами, що, у свою чергу, дозволяє виявити закономірності трансформації функціонального призначення поліцейського органу в умовах змін державного управління, політичного режиму й суспільних запитів.

Порівняльно-правовий метод забезпечує можливість узагальнення зарубіжного досвіду та його адаптації до вітчизняних реалій у сфері поліцейської служби. Це особливо актуально в контексті імплементації європейських стандартів діяльності правоохоронних органів.

Не менш значущим є правовий аналіз категоріального апарату, який включає уточнення змісту таких понять, як «функції поліції», «функціональне призначення», «публічна безпека», «правопорядок», що виступають ключовими для формулювання методологічної рамки дослідження. Діалектичний метод, у свою чергу, дозволяє враховувати динамізм правових явищ, їхню змінність і взаємозв'язки в процесі трансформації державної політики у сфері правоохоронної діяльності.

У межах дослідження функціонального призначення Національної поліції України важливе місце посідають спеціально-юридичні методи, які дозволяють розкрити предмет дослідження з урахуванням галузевої специфіки правового регулювання. Насамперед це метод формально-юридичного аналізу, який дає змогу дослідити зміст правових норм, що регулюють діяльність поліції, їхню структуру, логічну послідовність, юридичну силу та співвідношення між нормативними актами різного рівня.

Метод системно-структурного аналізу використовується для виявлення внутрішніх зв'язків між функціями поліції, їхньою ієрархією, а також взаємозв'язку між функціональним призначенням поліції та іншими

елементами правової системи. Такий підхід дозволяє оцінити місце й роль поліції як суб'єкта публічної адміністрації у загальній системі органів виконавчої влади, а також вивчити взаємодію між її окремими структурними підрозділами [166, с. 228–232].

Порівняльно-правовий метод відіграє важливу роль у дослідженні функціонального призначення Національної поліції через призму зарубіжного досвіду. Його застосування дозволяє не лише ідентифікувати спільні риси у функціонуванні поліцейських інституцій різних країн, а й визначити найефективніші моделі правового регулювання поліцейських функцій, які можуть бути адаптовані в умовах українського правопорядку [167, с. 108–112].

Крім того, значне аналітичне навантаження покладається на метод юридичного моделювання, який застосовується для формування пропозицій щодо вдосконалення нормативно-правової бази діяльності поліції. За допомогою цього методу обґрунтовуються концептуальні підходи до формування ефективного механізму реалізації функціонального призначення Національної поліції, прогнозуються можливі наслідки впровадження нових правових норм, а також визначаються шляхи усунення прогалин та колізій у чинному законодавстві.

Отже, методологічне забезпечення дослідження функціонального призначення Національної поліції передбачає поєднання низки підходів, що дозволяють комплексно охопити теоретичні та прикладні аспекти теми. Такий підхід забезпечує належний рівень наукової обґрунтованості сформульованих висновків і сприяє розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України [174, с. 228–232].

Таким чином, у межах дослідження функціонального призначення Національної поліції України доцільно застосовувати комплекс спеціальних методів, які дозволяють глибше проаналізувати як нормативно-правові засади діяльності поліції, так і її реальну практичну реалізацію. Специфіка об'єкта

дослідження, що поєднує правові, організаційні та управлінські аспекти, обумовлює необхідність міждисциплінарного підходу, у якому провідну роль відіграють спеціальні методи юридичної науки, а також методи суміжних галузей знання.

Передусім доцільно виокремити формально-юридичний метод, який дозволяє дослідити чинне законодавство, що регламентує функції, повноваження та структуру Національної поліції. За допомогою цього методу здійснюється аналіз нормативних актів, правових дефініцій і принципів, що визначають юридичну природу функціонального призначення поліції як інституту публічної влади.

Важливим є також системно-структурний метод, який забезпечує можливість охарактеризувати внутрішню логіку побудови функціональних елементів поліції та виявити взаємозв'язки між її основними напрямками діяльності. Цей метод дає змогу розглядати поліцію як цілісну державну інституцію, функції якої взаємодіють у межах єдиної системи забезпечення публічної безпеки та правопорядку.

Порівняльно-правовий метод дозволяє зіставити функціональні моделі поліції в Україні з аналогічними інституціями в інших державах. Це сприяє виявленню ефективних практик, вивченню зарубіжного досвіду та формуванню пропозицій щодо удосконалення українського законодавства у сфері діяльності Національної поліції.

Для з'ясування ефективності реалізації функцій поліції на практиці доцільно використовувати соціологічний метод, зокрема проведення анкетувань, інтерв'ю з працівниками поліції, експертами та представниками громадськості. Застосування цього методу дає змогу оцінити рівень довіри до поліції, ступінь виконання покладених функцій і виявити проблеми в організації її діяльності.

Метод контент-аналізу може бути використаний для вивчення змісту публікацій у ЗМІ, офіційних звітів та статистичних матеріалів, що стосуються

діяльності Національної поліції. Це дозволяє кількісно та якісно оцінити інформаційне відображення виконання функцій поліції, а також проаналізувати реакцію суспільства на різні аспекти її діяльності.

З огляду на важливість дотримання принципів правової держави в діяльності поліції доцільно також застосовувати метод правового моделювання. Він дає змогу прогнозувати наслідки впровадження нових функціональних моделей поліції, розробляти альтернативні законодавчі конструкції та вдосконалювати механізми реалізації повноважень.

Таким чином, спеціальні методи дослідження, що поєднують правову, соціологічну, порівняльну та аналітичну складові, формують цілісну методологічну основу вивчення функціонального призначення Національної поліції. Їх комплексне застосування сприяє отриманню об'єктивних результатів, які можуть слугувати підґрунтям для наукового обґрунтування реформ у сфері забезпечення публічної безпеки.

У підсумку методологічна основа дослідження функціонального призначення Національної поліції виявляється у поєднанні теоретико-правових концепцій, системного аналізу, історичної ретроспекції та практичної оцінки результативності поліцейської функції. Це дозволяє не лише окреслити актуальні функції поліції, але й сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо їх удосконалення відповідно до вимог верховенства права, стандартів прав людини та безпекових викликів сучасності.

Висновки до Розділу 1

У результаті дослідження функціонального призначення Національної поліції України було виявлено, що цей інститут має глибоке історичне підґрунтя та зазнав значних змін під впливом політичних, правових та суспільних трансформацій. Від ролі як інструменту державного контролю поліція поступово набула сучасного вигляду сервісно-орієнтованого органу, що діє на

основі поваги до прав людини. Сьогодні, в умовах війни, роль поліції знову змінюється та набуває нових ознак, що вимагає глибокого наукового аналізу як з точки зору історії, так і сучасного правового регулювання.

Здійснений аналіз історичних етапів становлення поліції в Україні показав, що її функціональне призначення формувалося у тісному зв'язку з розвитком державності та змінами політичних режимів. Від імперських моделей, де поліція виступала передусім каральним органом, до радянської системи адміністративного контролю та, зрештою, до незалежної України, де поліція почала набувати ознак інституції, орієнтованої на публічне обслуговування. Така еволюція свідчить про те, що функції поліції ніколи не були сталими, адже адаптувалися відповідно до викликів часу, змін у суспільних очікуваннях та рівня правової свідомості. Це дозволяє говорити про гнучку природу поліцейських функцій як відображення соціально-правової динаміки.

Прийняття Закону України «Про Національну поліцію» стало не просто зміною назви чи структури правоохоронного органу, а справжньою зміною у функціональній парадигмі поліції. З цього моменту Національна поліція почала діяти не як репресивний інструмент держави, а як орган, що забезпечує безпеку громадян на засадах партнерства з суспільством. Закон закріпив нові принципи діяльності: верховенство права, повага до прав людини, відкритість, прозорість, підконтрольність та підзвітність. Це стало основою для підвищення довіри громадян до правоохоронців і дало змогу перейти від реагування на правопорушення до превентивної моделі, спрямованої на попередження злочинності.

Після початку повномасштабної збройної агресії з боку російської федерації у 2022 році Національна поліція опинилася перед новими викликами. Її функції значно розширилися – поряд із традиційною правоохоронною діяльністю додалися завдання, пов'язані з документуванням військових злочинів, забезпеченням безпеки в зоні бойових дій, підтримкою публічного порядку у прифронтових та деокупованих територіях. Поліція також стала

важливим інструментом у забезпеченні присутності державної влади на звільнених територіях, підтримці життєдіяльності громад, організації евакуації та наданні гуманітарної допомоги. Таким чином, поліція в умовах війни виконує не лише правоохоронні, а й управлінські, стабілізаційні та гуманітарні функції, що суттєво розширює межі її функціонального призначення.

Під час дослідження застосовувався комплекс методів, що дав змогу всебічно вивчити як історичні аспекти, так і сучасний стан функціонального призначення поліції. Зокрема, використання історико-правового методу дозволило простежити еволюцію функцій поліції у взаємозв'язку з політичними змінами. Системний і структурно-функціональний підходи забезпечили виявлення логіки розвитку інституту поліції як складової державного механізму. Діалектичний метод дав змогу осмислити динамічність цього процесу, а порівняльно-правовий – оцінити відповідність функцій поліції міжнародним стандартам. Застосування міждисциплінарних підходів (соціології, політології, правознавства) підсилило аналітичну глибину дослідження та дало змогу краще зрозуміти зв'язок поліції з потребами суспільства.

Запропоновано застосування комплексу спеціальних методів, що дозволяють глибше проаналізувати як нормативно-правові засади діяльності поліції, так і її реальну практичну реалізацію. Зокрема: формально-юридичний метод, який дозволяє дослідити чинне законодавство, що регламентує функції, повноваження та структуру Національної поліції; системно-структурний метод, який забезпечує можливість охарактеризувати внутрішню логіку побудови функціональних елементів поліції та виявити взаємозв'язки між її основними напрямками діяльності; порівняльно-правовий метод, що дозволяє зіставити функціональні моделі поліції в Україні з аналогічними інституціями в інших державах, що сприяє виявленню ефективних практик, вивченню зарубіжного досвіду та формуванню пропозицій щодо вдосконалення українського законодавства у сфері діяльності Національної поліції; соціологічний метод, зокрема проведення анкетувань, інтерв'ю з працівниками поліції, експертами та

громадськістю, що дає змогу оцінити рівень довіри до поліції, ступінь виконання покладених функцій і виявити проблеми в організації її діяльності; метод контент-аналізу, який може бути використаний для вивчення змісту публікацій у ЗМІ, офіційних звітів та статистичних матеріалів, що стосуються діяльності Національної поліції. Це дає змогу кількісно та якісно оцінити інформаційне відображення виконання функцій поліції та проаналізувати реакцію суспільства на різні аспекти її діяльності [115, с. 59-62].

У процесі дослідження виявлено потребу у чіткому розмежуванні та уточненні основних понять, що використовуються в теорії та практиці поліцейської діяльності. Так, категорії «функції поліції», «функціональне призначення», «публічна безпека», «правопорядок» часто вживаються як синоніми, хоча мають різне змістовне навантаження. Чітке визначення кожного з цих понять дає змогу побудувати логічну та узгоджену концепцію функціонування поліції як публічного інституту. Це важливо не лише для наукових досліджень, а й для нормотворчої діяльності, судової практики, а також для забезпечення ефективності взаємодії поліції з громадянами та іншими суб'єктами публічної влади.

Функціональне призначення поліції не може бути ефективно реалізоване без дотримання фундаментальних правових принципів. Принципи верховенства права, законності, поваги до прав і свобод людини, публічного інтересу та пропорційності становлять не лише методологічну основу дослідження, але й практичний орієнтир для реформування та щоденної діяльності поліції. Ці принципи дозволяють встановити обґрунтовані межі втручання поліції у приватне життя громадян, визначають баланс між безпекою та свободою, а також сприяють формуванню авторитету поліції в очах населення. У майбутньому дотримання зазначених принципів має стати ключовим критерієм оцінки ефективності поліцейських функцій у мирний та воєнний час.

РОЗДІЛ 2. ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ

2.1. Поняття та сутність функціонального призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини

Національна поліція України виступає ключовим суб'єктом системи публічної влади, діяльність якого безпосередньо спрямована на захист прав і свобод людини, забезпечення безпеки громадян та підтримку громадського порядку. У сучасних умовах реформування правоохоронної системи особливого значення набуває теоретико-правове осмислення функціонального призначення поліції, яке визначає її роль у механізмах захисту прав людини.

Функціональне призначення поліції є складною юридичною категорією, що охоплює сукупність завдань, цілей та напрямів діяльності, реалізація яких забезпечує ефективний захист конституційних прав та свобод громадян. У цьому контексті особлива увага приділяється співвідношенню повноважень поліції та меж її втручання у приватну сферу громадян, яке має відбуватися виключно на основі закону.

Аналіз нормативно-правового регулювання діяльності поліції свідчить про те, що основними принципами її функціонування є законність, верховенство права, політична нейтральність, відкритість та прозорість дій. Ці принципи створюють правову основу для діяльності поліції у сфері забезпечення прав людини та визначають межі її компетенцій.

Питання визначення сутності функціонального призначення поліції набуває особливої актуальності у зв'язку з трансформацією суспільних очікувань щодо ефективності правоохоронних органів та підвищення рівня правової культури громадян. Населення очікує не лише оперативного

реагування на правопорушення, а й дотримання етичних та правових стандартів у діяльності поліції.

Однією з ключових проблем, що потребує наукового осмислення, є класифікація функцій поліції у сфері захисту прав і свобод людини. Відсутність єдиного підходу до визначення змісту та структури цих функцій ускладнює оцінку ефективності діяльності органів поліції та створює ризики невідповідності практичних дій поліцейських нормативним вимогам.

Функціональне призначення поліції безпосередньо пов'язане із забезпеченням прав громадян у критичних ситуаціях, таких як надзвичайні події, загрози безпеці або порушення прав людини. У цьому контексті діяльність поліції набуває превентивного характеру, спрямованого на запобігання правопорушенням та зменшення негативних наслідків для фізичних і юридичних осіб.

Важливим аспектом є взаємозв'язок функціонального призначення поліції та організаційної структури цього органу. Розмежування базових, допоміжних та спеціальних функцій дозволяє ефективно координувати діяльність різних підрозділів та забезпечує цілодобове виконання завдань щодо захисту прав і свобод громадян.

Значну роль у реалізації функцій поліції відіграє кадрове забезпечення, включно з професійною підготовкою поліцейських у сфері прав людини. Формування компетентності, правової культури та етичних стандартів є запорукою належного виконання службових обов'язків та дотримання принципів правової держави.

Особливої уваги потребує дослідження функціонування поліції в умовах воєнного стану та надзвичайних правових режимів, коли обсяг повноважень органів державної влади розширюється, а ризики порушення прав людини зростають. Визначення меж допустимого обмеження прав, забезпечення законності та контролю за дотриманням процедур набуває критичного значення.

Дослідження функціонального призначення поліції дозволяє окреслити ефективні механізми взаємодії з громадськістю та органами місцевого самоврядування, що сприяє підвищенню довіри до правоохоронної системи та зміцненню соціальної стабільності. Партнерство з громадою є важливим компонентом превентивної діяльності та оцінки ефективності поліцейської роботи.

Теоретико-правовий аналіз функціонального призначення поліції передбачає комплексне дослідження її цілей, завдань та правових обмежень. Такий підхід дозволяє визначити критерії ефективності діяльності органів поліції та оцінити їх відповідність міжнародним стандартам захисту прав людини.

Проблематика дослідження включає оцінку співвідношення повноважень поліції та гарантій прав людини, розробку методології визначення пріоритетів у діяльності органів поліції, а також визначення меж втручання держави у приватну сферу громадян. Наукове осмислення цих аспектів є необхідною передумовою для удосконалення правоохоронної системи.

Функціональне призначення поліції також включає забезпечення законності у сфері дорожнього руху, охорони громадського порядку та реагування на кримінальні та адміністративні правопорушення, що в сукупності формує комплексну систему охорони прав і свобод людини. У цьому контексті важливо забезпечити чітку регламентацію дій поліцейських та їх підзвітність.

Функціональне призначення Національної поліції України є ключовою юридичною категорією, що визначає її роль у системі органів публічної влади, структуру повноважень та межі відповідальності перед суспільством і державою. Саме через призму функцій можна з'ясувати правову природу поліції як інституції, що не лише виконує силові або охоронні завдання, а й діє як гарант реалізації основоположних прав людини та фундаментальних конституційних принципів. Функції поліції формують цілісну картину її діяльності в суспільстві – від запобігання злочинності до надання сервісних послуг громадянам.

Юридичне осмислення функцій Національної поліції є необхідною передумовою для забезпечення правової визначеності її діяльності, адже саме чітка функціональна орієнтація дозволяє унеможливити свавільне розширення повноважень або порушення принципу пропорційності. У контексті правової держави функціональність поліції повинна бути строго регламентована законом, ґрунтуватися на стандартах дотримання прав і свобод людини та відповідати публічним інтересам. Таким чином, функції поліції не лише виконують інструментальну роль, а й мають сутнісне значення як юридичні індикатори легітимності її втручання у сферу особистої та суспільної безпеки.

Вивчення функціонального призначення поліції також дозволяє диференціювати її компетенцію у мирний час та в умовах надзвичайного або воєнного стану. Зміна обставин суспільного життя, поява нових викликів – зокрема воєнної агресії – об’єктивно зумовлює потребу у перегляді та розширенні окремих функцій Національної поліції. Це стосується, зокрема, участі в територіальній обороні, підтриманні правопорядку в зоні бойових дій, захисті об’єктів критичної інфраструктури, протидії диверсійній діяльності, а також гуманітарної підтримки населення. Відтак функціональне навантаження поліції стає динамічною категорією, яка повинна адаптуватися до змін у безпековому та правовому середовищі.

З огляду на це, функціональне призначення Національної поліції має розглядатися не лише як формалізований перелік завдань і повноважень, а як складна багатоаспектна категорія, що поєднує правову, соціальну, управлінську та гуманітарну складові. Її дослідження потребує інтеграції методологічних підходів – зокрема системного, функціонального, правового та публічно-управлінського – що дозволяє комплексно осмислити місце поліції в структурі сучасної української державності.

Таким чином, вивчення функціонального призначення Національної поліції України як юридичної категорії має не лише теоретичну, а й виразну практичну значущість. Воно є основою для вдосконалення нормативного

регулювання, оптимізації організаційної структури поліції, підвищення ефективності правоохоронної діяльності та формування довіри громадян до інституції, яка в умовах воєнної загрози виконує критичну місію з підтримання правопорядку, правового захисту та внутрішньої безпеки держави.

З огляду на це, подальше дослідження поглядів науковців щодо змісту та природи функціонального призначення поліції дозволяє конкретизувати теоретичні уявлення про її роль у правовій системі держави. У цьому контексті особливу увагу привертають наукові підходи, що розглядають функціональне призначення як ключову характеристику правоохоронного органу, через яку реалізується державна воля у сфері забезпечення безпеки та правопорядку.

На думку В. В. Корольової, функціональне призначення поліції полягає у «напрямках впливу права на суспільні відносини», що визначає роль органу у забезпеченні охорони прав і свобод людини, протидії злочинності та підтриманні публічної безпеки, ідентифікуючи функції як юридичні індикатори державного впливу на суспільство [74, с. 69–73]. В. В. Корольова також зазначає, що функції Національної поліції України становлять визначені та закріплені на правовому рівні напрями діяльності її суб'єктів, які є взаємопов'язаними та взаємоузгодженими й спрямованими на реалізацію поставлених завдань. На підставі аналізу Закону України «Про Національну поліцію» можна виокремити два блоки основних функцій поліції: внутрішньоорганізаційні та зовнішні.

У науковій статті І. В. Софіїни у ретроспективному аналізі історичних аспектів зазначено, що функціональне призначення поліції визначається як самостійна роль у системі правоохоронної влади, яка передбачає координацію з іншими органами держави та суспільством для ефективного виконання покладених завдань [149, с. 116–122].

В. І. Улинець визначає функціональні напрями поліції як роль демократичного інституту, спрямованого на превентивну, охоронну, протидійну,

сервісну та інформаційну діяльність, підкреслюючи їхнє взаємозв'язане правоохоронне та суспільне значення [161, с. 40–44].

Ю. М. Бисага, М. В. Белова та Р. М. Фрідманський акцентують, що функції правоохоронних органів, до яких належить поліція, мають бути визначені як складова публічно-правової системи з чітким нормативним розмежуванням завдань у сфері захисту прав і свобод громадян [20, с. 81–86]. Ми повністю підтримуємо цю позицію і підкреслюємо, що ефективність діяльності поліції визначається не лише наявністю ресурсів чи технічним оснащенням, а й чіткістю законодавчо закріплених завдань, функцій та компетенцій у межах правової системи держави.

Функціонування поліції слід розглядати як невід'ємну складову публічно-правової системи, що забезпечує реалізацію і захист прав та свобод громадян, стабільність правопорядку та безпеку суспільства. Як спеціалізований орган, поліція виконує низку взаємопов'язаних функцій: превентивну (профілактика правопорушень), оперативно-розшукову (виявлення та розкриття злочинів), охоронну (забезпечення безпеки громадян та державних об'єктів) та захисну (реагування на надзвичайні ситуації та забезпечення прав людини). При цьому особливу увагу слід приділяти нормативному закріпленню меж повноважень поліції, що дозволяє уникнути фрагментарності діяльності та дублювання функцій з іншими державними органами.

Нормативне розмежування компетенції поліції від інших суб'єктів публічно-правової системи є ключовим елементом ефективного функціонування органу. Воно забезпечує уникнення конфліктів між різними гілками влади, гарантує дотримання принципу пропорційності у застосуванні заходів державного примусу та визначає чіткі межі втручання поліції у сферу прав і свобод громадян. Законодавчо закріплені функції поліції повинні включати охорону конституційних прав, забезпечення громадського порядку, запобігання злочинам, розслідування правопорушень, координацію з іншими

органами влади, участь у системі цивільної оборони та превентивну роботу з населенням.

Важливо, що нормативне визначення функцій поліції також формує пріоритети її діяльності. Завдання правоохоронного органу не обмежуються лише реагуванням на правопорушення – воно включає превентивні заходи, спрямовані на запобігання порушенню прав і свобод громадян. Це передбачає системну роботу з громадами, взаємодію з соціальними службами, організаціями громадянського суспільства та волонтерськими ініціативами. Таке поєднання превентивних та реагувальних функцій дозволяє поліції не тільки забезпечувати безпеку, а й підтримувати соціальну стабільність та довіру населення до державних інституцій.

Координація діяльності поліції з іншими органами влади та суб'єктами громадського контролю є критично важливим аспектом функціонування системи публічно-правових відносин. Нормативно визначені межі компетенції дозволяють інтегрувати поліцію у комплексну систему забезпечення правопорядку та громадської безпеки, не порушуючи автономії інших органів та принципів розподілу державних функцій. Це забезпечує ефективне використання ресурсів, підвищує взаємну підзвітність органів влади та оптимізує управління правоохоронними процесами.

Крім того, нормативне визначення функцій поліції є основою для оцінки ефективності її діяльності. Воно дозволяє розробляти критерії та показники роботи підрозділів, контролювати виконання завдань, забезпечувати відкритість і прозорість поліційної роботи. Чітке регулювання функцій сприяє формуванню партнерської взаємодії з громадськістю та підвищує довіру населення до правоохоронних органів, що є важливим елементом демократичної держави.

Таким чином, нормативне закріплення функцій поліції є не лише юридичною вимогою, а й практичною передумовою ефективного управління та розвитку системи правоохоронних органів. Воно формує правові, організаційні та методологічні основи діяльності поліції, забезпечує баланс між державними

інтересами та правами громадян, а також створює підґрунтя для подальшої модернізації та реформування Національної поліції України відповідно до міжнародних стандартів і принципів демократичного врядування.

У науковій літературі підкреслюється, що визначення функцій поліції як складової публічно-правової системи має враховувати не лише нормативно-правові аспекти, а й соціальні, організаційні та технологічні чинники. Це включає формування системи оцінки результатів діяльності, розробку процедур оперативного та стратегічного планування, а також застосування сучасних методів моніторингу правопорушень і запобігання їм. Впровадження таких комплексних підходів підвищує адаптивність поліції до змін у соціальному середовищі та забезпечує належний рівень захисту прав і свобод громадян.

Таким чином, чітке нормативне визначення завдань поліції в межах публічно-правової системи є критичною передумовою для ефективного функціонування правоохоронних органів. Воно забезпечує баланс між забезпеченням громадської безпеки та охороною прав людини, створює умови для прозорого та підзвітного виконання функцій поліції, а також сприяє формуванню довіри суспільства до правоохоронної системи в цілому. Таке структурне та правове закріплення завдань поліції дозволяє державі ефективно управляти публічною безпекою, одночасно дотримуючись демократичних принципів та стандартів верховенства права.

Я. М. Когут визначає поліцейську діяльність як вид правоохоронної адміністративної діяльності державних органів із можливістю застосування адміністративного примусу та забезпечення правового порядку в суспільстві [88, с. 321–326].

Я. В. Лазур вважає за необхідне подальший аналіз функціонального призначення поліції як окремої юридичної категорії, що визначає зміст та спрямованість її діяльності в системі органів виконавчої влади. Розгляд поліції не лише як суб'єкта адміністративної діяльності, а насамперед як носія специфічних функцій у сфері забезпечення публічного порядку та безпеки,

дозволяє розкрити глибину її правового статусу та ролі в механізмі державного управління [96, с. 392–398].

А. В. Нечкалюк підкреслює, що Національна поліція України займає провідне місце серед органів виконавчої влади, уповноважених здійснювати заходи щодо підтримання публічного порядку та безпеки. З початком повномасштабної агресії та введенням воєнного стану її функціональне призначення набуло особливого значення, зокрема у сфері правозастосовної та охоронної діяльності [116, с. 87].

На думку М. П. Хлановського, функціональне призначення Національної поліції України полягає в реалізації комплексу правоохоронних завдань, спрямованих на охорону правопорядку, захист прав і свобод особи, а також протидію правопорушенням, з урахуванням специфіки публічно-службової діяльності працівників поліції [177, с. 35].

Функціональне призначення Національної поліції України визначається її ключовою роллю в реалізації комплексу правоохоронних завдань, спрямованих на забезпечення охорони правопорядку та захист прав і свобод громадян. Діяльність поліції носить системний характер і включає превентивні, оперативно-розшукові, охоронні та профілактичні функції, що забезпечують безперервне підтримання законності та правопорядку в державі. При цьому функціональні завдання поліції тісно пов'язані з конституційними обов'язками держави щодо захисту життя, здоров'я, гідності та власності громадян, що визначає її особливу місію у публічно-правовій сфері.

Однією з ключових характеристик діяльності поліції є спрямованість на комплексну протидію правопорушенням, що проявляється не лише у виявленні та припиненні злочинів, а й у запобіганні їх виникненню. Національна поліція здійснює контроль за дотриманням законності у різних сферах суспільного життя, координує взаємодію з іншими органами державної влади та суб'єктами превентивної діяльності, а також впроваджує сучасні технології та методи для виявлення і протидії злочинним проявам. Такий підхід забезпечує системність і

ефективність правоохоронної діяльності в умовах постійно змінного соціального середовища.

Функціональна специфіка публічно-службової діяльності працівників поліції визначає особливі вимоги до їх професійної компетентності, етичних норм та відповідальності. Поліцейські виконують завдання з урахуванням принципів законності, пропорційності та соціальної відповідальності, дотримання яких є критичним для легітимності їхніх дій у суспільстві. Комплексна підготовка, професійна кваліфікація та безперервне підвищення компетентності працівників поліції дозволяють забезпечувати високий рівень публічно-службової ефективності та гарантувати захист прав і свобод громадян у повному обсязі.

Тож ми погоджуємося з науковцем, що функціональне призначення Національної поліції України полягає у реалізації багаторівневого комплексу правоохоронних завдань, що охоплюють охорону публічного порядку, захист прав і свобод особи та протидію правопорушенням у всіх їхніх формах. Успішна реалізація цих завдань передбачає не лише нормативне закріплення повноважень, а й організаційно-інституційне забезпечення діяльності поліції, чітке визначення компетенції, а також системне підвищення професійного рівня її персоналу. Такий підхід забезпечує баланс між ефективністю правоохоронної діяльності та дотриманням конституційних прав і свобод громадян.

Як зазначають Ю. В. Гаруст та С. Ю. Калита, однією з функціональних засад діяльності Національної поліції є надання допомоги особам, які внаслідок певних життєвих обставин опинилися у небезпечному або складному становищі, що потребує негайного поліцейського втручання [36, с. 90–94].

У спільній публікації Н. М. Махначової та І. Ю. Семенюк акцентується увага на тому, що функціональне призначення поліції визначається її безпосередньою участю в охороні прав і свобод громадян, що підтверджує її ключову роль як складової системи публічного управління в умовах демократичної держави [114].

Функціональне призначення Національної поліції України як юридична категорія набуває особливого значення у сучасних умовах трансформації державної системи безпеки. Йдеться не лише про теоретичне осмислення завдань поліції, а й про практичне їхнє втілення в законодавстві, управлінні, правоохоронній та сервісній діяльності. Ця категорія виступає методологічною основою для розуміння сутності поліції як інституту публічної влади, що виконує комплекс функцій, спрямованих на забезпечення правопорядку, безпеки та захисту прав і свобод людини.

Сучасна трансформація функціонального призначення Національної поліції України є предметом ґрунтовного дослідження вітчизняних науковців, які підкреслюють, що ця трансформація відображає не лише зміну організаційної структури та механізмів діяльності, а й глибокі правові та соціальні процеси адаптації правоохоронного органу до нових викликів демократичної правової держави. Зокрема, І. В. Софіна наголошує, що реформування поліції як складової системи державного управління виступає закономірною відповіддю на імплементацію європейських стандартів у сфері забезпечення прав і свобод людини, а також дотримання принципів публічної безпеки [150, с. 258–260]. У цьому контексті трансформація інституційної моделі поліції передбачає не лише структурні зміни, але й концептуальне переосмислення її функціонального призначення.

Автор обґрунтовує необхідність відходу від традиційної, переважно карально-репресивної моделі діяльності поліції до сучасної правоохоронної парадигми, орієнтованої на превенцію правопорушень, надання публічних сервісів та забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини. Такий підхід відповідає загальноєвропейській тенденції розвитку поліцейських інституцій, у межах якої поліція розглядається не лише як орган примусу, а як сервісно-орієнтована структура, що функціонує в інтересах суспільства.

Особливу увагу дослідник приділяє посиленню превентивної складової діяльності поліції, яка передбачає впровадження систем раннього реагування на

правопорушення, розвиток партнерської взаємодії з населенням та органами місцевого самоврядування, а також використання сучасних методів прогнозування криміногенних ризиків. Не менш важливим є розвиток сервісної функції поліції, що проявляється у наданні допомоги громадянам, підвищенні рівня доступності поліцейських послуг та формуванні довіри до правоохоронних органів.

Водночас посилення правозахисної складової діяльності поліції вимагає чіткого дотримання принципів законності, пропорційності та підзвітності, що забезпечує баланс між реалізацією владних повноважень і гарантуванням прав людини. У цьому аспекті реформування поліції має супроводжуватися вдосконаленням нормативно-правового регулювання, запровадженням ефективних механізмів контролю за діяльністю правоохоронців та підвищенням рівня професійної підготовки кадрів.

Таким чином, позиція І. В. Софини відображає сучасний науковий підхід до розуміння функціонального призначення поліції, який ґрунтується на інтеграції європейських стандартів, орієнтації на потреби суспільства та забезпеченні належного рівня захисту прав і свобод людини, що є визначальним для подальшого розвитку Національної поліції України в умовах демократичної правової держави.

Аналогічно, А. В. Нечкалюк відзначає, що сучасні виклики, зокрема воєнний стан та збройна агресія, суттєво розширюють спектр функцій поліції, формуючи нові підходи до правозастосовної діяльності та взаємодії з громадськістю, що, у свою чергу, вимагає адекватного правового закріплення та теоретичного осмислення функціонального призначення органу [116].

У нормативному вимірі функціональне призначення поліції відіграє ключову роль для формування законодавчого регулювання її діяльності. Воно визначає вектор правотворчої діяльності держави у сфері безпеки, формуючи систему повноважень, компетенцій і механізмів контролю. Зокрема, норми Закону України «Про Національну поліцію» будуються на основі чіткого

розуміння функцій поліції як правозахисного та сервісного органу. Відповідно, кожна зміна до законодавства має бути вмотивована потребою уточнення або розширення функціонального змісту діяльності поліції.

Функціональне призначення поліції у нормативному вимірі виступає базовою категорією, що визначає правові засади та межі діяльності правоохоронного органу. Українські науковці підкреслюють, що саме через законодавче закріплення функціональних обов'язків поліції забезпечується належна організація її роботи та гарантується дотримання правових норм у взаємодії з громадянами. Зокрема, нормативне визначення функціонального призначення поліції є ключовим чинником, який сприяє гармонізації завдань правоохоронного органу з принципами верховенства права та демократичного правління, що зумовлює підвищення ефективності її діяльності в умовах правової держави [75, с. 123–127]. Отже, нормативний вимір функціонального призначення поліції виступає важливим механізмом правового забезпечення стабільності та законності у сфері публічної безпеки.

Застосування категорії функціонального призначення в нормотворчості сприяє не лише систематизації законодавства, а й запобігає дублюванню повноважень між різними суб'єктами виконавчої влади. Наприклад, чітке визначення превентивної, охоронної та сервісної функцій поліції дозволяє уникнути нормативної колізії з діяльністю Служби безпеки України, органів місцевого самоврядування та інших учасників безпекового сектору. Це забезпечує послідовність і логіку у правовому регулюванні, що є необхідною умовою ефективного функціонування публічної адміністрації.

Категорія функціонального призначення у нормотворчості виступає як фундаментальний інструмент систематизації та класифікації норм права, що дозволяє забезпечити їх цілеспрямоване застосування та підвищити ефективність правового регулювання. Українські науковці наголошують, що використання цієї категорії дає змогу розмежувати норми за їх основним завданням та сферою впливу, що сприяє формуванню цілісної та структурованої

системи правових норм. Зокрема, функціональне призначення виступає як методологічний принцип, що визначає взаємозв'язок між нормативними приписами та соціальними відносинами, які вони регулюють [105]. Таким чином, категорія функціонального призначення в нормотворчості сприяє не лише оптимізації структури нормативних актів, але й підвищенню їх прикладної значущості в правовій системі.

Правозастосовна практика також значною мірою залежить від чіткого уявлення про функціональне призначення поліції. Саме ця категорія визначає межі допустимої поведінки поліцейського у взаємодії з громадянами, суб'єктами підприємництва та іншими органами державної влади. Її зміст дозволяє уникати зловживання владними повноваженнями та сприяє дотриманню принципів пропорційності, законності й недискримінації у процесі прийняття рішень [10; 43].

Функціональне призначення поліції як юридична категорія має особливу вагу у сфері адміністративного управління. Усі управлінські рішення, пов'язані з кадровою політикою, організацією територіальних підрозділів, плануванням превентивної діяльності, повинні відповідати визначеним функціональним орієнтирам. Без належного врахування цих функцій існує ризик втрати поліцією своєї соціальної легітимності, особливо в умовах суспільної турбулентності чи воєнного стану [74, с. 69–73; 122, с. 69–72].

Функціональне призначення поліції не лише формує основу для розробки ефективних управлінських стратегій, а й визначає межі легітимної поведінки правоохоронних органів у складних соціально-політичних умовах. В умовах суспільної турбулентності та посилення викликів безпеки, зокрема в контексті воєнного стану, дотримання чітко визначених функціональних орієнтирів стає критично важливим для збереження довіри громадян та забезпечення стабільності суспільства.

Функціональне призначення поліції як юридична категорія має особливу вагу у сфері адміністративного управління. Усі управлінські рішення, пов'язані

з кадровою політикою, організацією територіальних підрозділів та плануванням превентивної діяльності, повинні відповідати визначеним функціональним орієнтирам. Недооцінка або ігнорування цих функцій призводить до послаблення довіри населення, що є ключовим елементом соціальної легітимності поліції, особливо в умовах суспільної турбулентності чи воєнного стану. Українські науковці підкреслюють, що дотримання функціонального призначення сприяє формуванню збалансованої системи управління, яка водночас гарантує дотримання принципів законності, пропорційності та поваги до прав людини в діяльності поліції [73, с. 26–29]. У цьому контексті функціональне призначення поліції виступає ключовим чинником, що зумовлює не лише організаційно-правові, а й соціально-психологічні аспекти взаємодії правоохоронних органів із суспільством.

Окрім того, функціональне призначення поліції є інструментом оцінки ефективності її діяльності. Функціональний підхід дозволяє перейти від формального звітування до якісного аналізу результатів: наскільки ефективно реалізуються охоронна, правозастосовна, інформаційна та сервісна функції. Такий підхід має застосовуватися у щорічних звітах МВС, внутрішньому аудиті та при розробці стандартів поліцейської діяльності.

Таким чином, функціональне призначення поліції як юридична категорія не є суто теоретичним поняттям. Воно безпосередньо впливає на якість нормативного регулювання, практику застосування норм права та ефективність управлінських рішень у структурі Національної поліції. Його належне осмислення й інтеграція у всі рівні діяльності органу є передумовою зміцнення довіри громадян до поліції та формування сучасної моделі безпекового сервісу в Україні.

Пропонуємо визначення поняття «функціональне призначення поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини» як нормативно закріплену, динамічну та багатокомпонентну діяльність спеціально уповноваженого державного інституту, спрямовану на охорону та захист прав і свобод людини, підтримання

публічної безпеки і порядку, надання допомоги населенню та реалізацію превентивних заходів відповідно до принципів верховенства права, демократизму, гуманізму та юридичної відповідальності за законність дій. Таке визначення відображає еволюцію поліції від карального органу до сервісно-захисної структури, здатної адаптуватися до сучасних викликів, зокрема воєнної агресії, загроз національній безпеці та потреб суспільства у кризових ситуаціях.

З огляду на сучасні безпекові виклики, реформування Національної поліції України має виходити за межі структурно-організаційних змін і включати концептуальне переосмислення її функціонального призначення як юридичної категорії. Для підвищення ефективності діяльності поліції доцільним є впровадження механізму функціонального аудиту, який передбачає систематичну оцінку відповідності реалізованих функцій поліції її нормативно закріпленому призначенню, потребам суспільства та сучасним викликам у сфері публічної безпеки [156, с. 91–96].

Функціональний аудит дозволяє: виявляти надлишкові або застарілі функції, які не відповідають сучасним викликам (наприклад, гіперцентралізовані управлінські процедури чи дублювання компетенцій); визначати критично важливі напрями діяльності, що потребують зміцнення, зокрема у сфері протидії домашньому насильству, кіберзлочинності та взаємодії з громадськістю; посилити функцію підзвітності шляхом регулярного залучення громадянського суспільства до оцінки діяльності поліції.

Цей інструмент має базуватися на принципах доказовості, прозорості та відкритості та бути інтегрованим у внутрішні процедури стратегічного планування. Такий підхід сприятиме не лише підвищенню ефективності діяльності Національної поліції, а й відновленню її соціальної легітимності, особливо в умовах суспільної поляризації, недовіри до інституцій та тривалого воєнного конфлікту.

2.2. Класифікація функцій Національної поліції у сфері прав людини

Становлення Національної поліції України відбулося в умовах глибоких суспільно-політичних трансформацій, спрямованих на створення демократичної, правової та соціальної держави, зокрема з метою забезпечення реалізації прав і свобод людини. Формування інституту поліції як центрального органу правоохоронної системи пов'язане з необхідністю забезпечення безпеки громадян, охорони правопорядку, а також протидії злочинності та загрозам національній безпеці. Одним із ключових чинників ефективної роботи поліції є чітке визначення її функцій, що відображають зміст, завдання та механізми взаємодії з громадянами, органами влади та іншими суб'єктами публічного управління.

Водночас сучасне законодавство України демонструє низку проблем у класифікації функцій поліції, зокрема відсутність однозначного тлумачення та розмежування понять «функція», «завдання» і «повноваження». Це створює труднощі не лише у правозастосуванні, але й у внутрішньому управлінні та громадському контролі за діяльністю поліції. У науковому дискурсі відзначається, що відсутність уніфікованого підходу до визначення функцій поліції може призводити до дублювання обов'язків, невиправданого розширення повноважень або навпаки – до непродуктивного скорочення компетенцій окремих підрозділів.

Класифікація функцій Національної поліції України є важливою теоретико-практичною передумовою для системного аналізу її діяльності як ключового інституту системи національної безпеки. Наукове обґрунтування дозволяє структурувати знання про завдання, пріоритети та компетенції поліції, а також забезпечити глибше розуміння змісту, логіки та еволюції правоохоронної діяльності в умовах соціальних і політичних змін. На практичному рівні класифікація функцій сприяє формуванню нормативної бази, організаційному проєктуванню та управлінському контролю за діяльністю

поліції, а також підвищує ефективність реалізації стратегічних завдань держави у сфері безпеки.

У сфері забезпечення прав і свобод людини класифікація функцій поліції виступає важливим теоретико-правовим інструментом, що дозволяє системно осмислити роль цього органу у механізмі реалізації державної політики щодо безпеки, охорони правопорядку та протидії злочинності. Умови постійної трансформації соціально-правових реалій та зростання очікувань громадян щодо захисту їхніх прав підкреслюють необхідність чіткого розмежування та структурного впорядкування функцій поліції. Такий підхід забезпечує наукове та практичне підґрунтя для формування зрозумілої, ефективної та підзвітної моделі діяльності.

Важливість класифікації функцій поліції проявляється у встановленні логічних та змістовних зв'язків між завданнями, що покладаються на поліцію, та конкретними методами їх реалізації. Без належної систематизації діяльність поліції ризикує стати фрагментарною, недиференційованою і залежною більше від оперативної доцільності, ніж від правових стандартів. Класифікація забезпечує нормативну визначеність, унеможлиблює розмивання повноважень та створює передумови для координації різних підрозділів у межах єдиної концепції діяльності.

У системі забезпечення прав людини Національна поліція виконує широкий спектр взаємопов'язаних, але різних за характером функцій. Належне їх упорядкування дозволяє виділити основні пріоритети: превентивну, охоронну, правоохоронну, сервісну та правозастосовну діяльність. Такий підхід формує систему критеріїв оцінювання ефективності роботи поліції, дозволяє планувати розвиток кадрового потенціалу та забезпечує раціональне використання ресурсів.

Наукове обґрунтування класифікації функцій поліції сприяє мінімізації ризиків надмірного втручання правоохоронних органів у приватне життя громадян. Чітке визначення меж функцій забезпечує баланс між публічною

безпекою та дотриманням конституційних прав людини, що є критично важливим у демократичній державі. Це особливо актуально в умовах воєнного стану та підвищеного ризику надзвичайних ситуацій.

Класифікація функцій має стратегічне значення для реформування поліцейської системи України. Відсутність єдиного підходу ускладнює модернізацію законодавства, оптимізацію адміністративних процедур, визначення стандартів професійної підготовки та побудову ефективної моделі управління. Чітка структура функцій стає фундаментом для удосконалення організаційної структури та компетенцій Національної поліції.

Структурована система функцій дозволяє уникнути дублювання повноважень, забезпечити належний рівень спеціалізації підрозділів, раціонально організувати ресурси та оптимізувати управління. Вона сприяє формуванню професійних компетентностей, необхідних для якісного виконання завдань у сфері превентивної, охоронної та правозастосовної діяльності.

Класифікація функцій поліції також підвищує прозорість діяльності органу. Громадяни та інституції громадянського суспільства можуть чітко усвідомлювати, які функції виконує поліція, якими методами та в яких межах. Це формує довіру, забезпечує партнерську взаємодію та сприяє соціальній легітимності поліцейської діяльності.

У контексті міжнародних стандартів захисту прав людини класифікація функцій поліції виступає необхідною умовою адаптації Національної поліції України до європейських практик. Модель служби, орієнтованої на людину, потребує чіткої структури функцій, що відповідає б принципам демократичного врядування, підзвітності та дотримання прав людини.

Крім того, класифікація функцій є ключовим елементом у підготовці та розвитку кадрового потенціалу. Вона визначає зміст навчальних програм, формує компетентності, орієнтовані на дотримання правових стандартів, розвиток комунікативних, превентивних та аналітичних навичок. Науково

обґрунтована система функцій сприяє підвищенню якості поліцейської освіти та формуванню професійних кадрів, здатних ефективно реагувати на виклики сучасного суспільства та забезпечувати захист прав і свобод людини.

Особливої актуальності класифікація функцій набуває в умовах воєнного стану та інших надзвичайних режимів, коли суттєво розширюється обсяг повноважень органів державної влади. У таких умовах чіткість функціональної системи забезпечує мінімізацію ризиків порушення прав людини, зловживання владою та необґрунтованих обмежень свободи громадян.

Класифікація функцій є важливою умовою формування механізмів контролю за діяльністю поліції. Вона дозволяє вибудувати ефективну систему внутрішнього й зовнішнього моніторингу, оцінювати результативність виконання завдань та визначати сфери, що потребують удосконалення. Такі механізми контролю сприяють дотриманню принципів законності, пропорційності та відповідальності.

Значення класифікації виявляється також у контексті вдосконалення нормативно-правового забезпечення діяльності поліції. Законодавець, маючи чітке розуміння структури функцій, може формувати цілісну та непротиворічну правову базу, що забезпечує системність і передбачуваність поліцейської діяльності. Це, у свою чергу, підвищує якість правового регулювання та сприяє ефективності правоохоронної системи.

Наукове обґрунтування класифікації функцій дозволяє сформувати ефективні механізми взаємодії поліції з іншими органами державної влади. Чітке функціональне розмежування сприяє координації дій між різними суб'єктами у сфері безпеки, зменшує конфлікти інтересів та забезпечує комплексний підхід до захисту прав і свобод людини.

Зокрема, О.М. Ключев зазначає, що взаємодія Національної поліції з іншими суб'єктами превентивної діяльності, будучи складовою механізму адміністративно-правового регулювання реалізації превентивної функції держави, може розглядатися як система із характерним для неї набором

структурних елементів. Науковець підкреслює, що кожна система є частиною системи більш високого рівня: система суб'єктів координації профілактики правопорушень є складовою системи управління профілактикою правопорушень, яка, у свою чергу, входить до системи соціального управління суспільством [97, с. 24].

Дослідження класифікації функцій поліції має і практичне значення, оскільки дозволяє формувати стратегічні напрями розвитку правоохоронної діяльності. На основі структурованих функцій визначаються пріоритетні напрями реформ, оптимізуються адміністративні процедури та розробляються ефективні моделі взаємодії з громадськістю і міжнародними партнерами.

Отже, класифікація функцій Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини є фундаментальним елементом теоретико-правового аналізу діяльності органу. Вона визначає зміст, структуру та межі повноважень поліції, забезпечує системність управління, сприяє дотриманню прав людини, підвищує ефективність правоохоронної діяльності та формує підґрунтя для подальшого розвитку поліцейської системи в умовах демократичної правової держави.

Взаємодія Національної поліції України з іншими суб'єктами превентивної діяльності має багатовимірний і поліструктурний характер, що зумовлює необхідність її комплексного наукового осмислення. Дослідження показують, що така взаємодія проявляється в різноманітних формах, механізмах та організаційних моделях, які охоплюють широкий спектр спільних заходів, спрямованих на забезпечення публічної безпеки, охорону прав і свобод людини та запобігання правопорушенням.

Водночас В.В. Іщенко запропонував наукову класифікацію основних видів взаємодії з метою системного впорядкування процесу та виявлення закономірностей її функціонування.

1) За критерієм кількісного складу учасників взаємодії запропоновано виокремити двосторонню та багатосторонню взаємодію. Двостороння

взаємодія передбачає залучення обмеженого кола суб'єктів та спрямована на розв'язання конкретних превентивних завдань, тоді як багатостороння взаємодія характеризується участю кількох інституцій та має комплексний, міжгалузевий характер, що дозволяє забезпечувати координацію дій у масштабніших сферах публічної безпеки.

2) Класифікація взаємодії здійснюється залежно від суб'єктів діяльності, з якими Національна поліція вступає у правові та організаційні зв'язки. У цьому аспекті виділено: а) взаємодію з іншими правоохоронними органами, що забезпечує узгодженість оперативно-службової діяльності, обмін інформацією, спільне проведення превентивних та профілактичних заходів; б) взаємодію з органами державної влади, яка охоплює реалізацію державної політики у сфері безпеки, виконання міжвідомчих програм та участь у державних координаційних механізмах; в) взаємодію з громадськістю, що передбачає розвиток партнерських практик, залучення громадян до превентивних заходів та формування довіри до поліції; г) взаємодію з фахівцями різних галузей знань (психологами, педагогами, соціальними працівниками, ІТ-фахівцями тощо), необхідну для забезпечення спеціалізованої підтримки в окремих сферах превенції.

3) За характером прояву взаємодії розмежовуються внутрішня та зовнішня (міжнародна) взаємодія. Внутрішня взаємодія спрямована на забезпечення узгодженості функціонування національних інституцій, тоді як зовнішня окреслює співпрацю з міжнародними організаціями, поліційними структурами інших держав та реалізацію міжнародних стандартів у сфері превентивної діяльності.

4) За змістовним спрямуванням взаємодії виокремлюються такі основні напрями: забезпечення публічної безпеки й порядку; запобігання домашньому насильству; запобігання корупції; організація та контроль за функціонуванням дозвільної системи; забезпечення безпеки дорожнього руху; реалізація заходів ювенальної превенції; протидія кіберзлочинності й забезпечення кіберзахисту;

знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів; а також інші напрями, що відповідають актуальним потребам національної та регіональної безпеки.

5) Залежно від територіального рівня реалізації така взаємодія поділяється на загальнодержавну та регіональну. Загальнодержавний рівень передбачає реалізацію спільних стратегій, нормативно-правових актів та міжвідомчих програм на національному рівні, тоді як регіональна взаємодія характеризується участю територіальних органів поліції та місцевих суб'єктів превенції у вирішенні локальних проблем безпеки.

6) Взаємодія диференціюється залежно від правового режиму, в межах якого вона здійснюється. Взаємодія в умовах звичайного правового режиму має плановий, стабільний характер, у той час як взаємодія в умовах особливого правового режиму (воєнного або надзвичайного стану) передбачає застосування спеціальних форм і методів, підвищену координацію дій, оперативність та посилення ролі силових компонентів превенції.

7) Суттєвим критерієм є сфера реалізації взаємодії, що дає змогу виокремити: інформаційну взаємодію, спрямовану на обмін даними, аналітикою, оперативною інформацією; взаємодію у сфері кадрового забезпечення, яка включає підготовку, перепідготовку, професійний розвиток кадрів; а також матеріально-технічну взаємодію, що передбачає спільне використання технічних ресурсів, обладнання, технологічних систем та матеріальної інфраструктури.

Усі зазначені різновиди взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами превентивної діяльності знаходять свій зовнішній прояв у відповідних правових, організаційних та функціональних формах. Вони забезпечують узгодженість дій, підвищення ефективності превентивних заходів та створення оптимальних умов для комплексного забезпечення прав і свобод людини в умовах сучасних викликів безпеці [55, с. 816–819].

Важливість класифікації функцій полягає також у тому, що вона дозволяє розмежувати основні напрями діяльності поліції за різними критеріями – за суб'єктами реалізації, об'єктами впливу, правовим статусом та характером взаємодії з громадськістю. Зокрема, можна виокремити правозастосовні, охоронні, превентивні, сервісні та комунікаційні функції, кожна з яких має власну нормативну базу, організаційну логіку та методи реалізації. Таке структуроване бачення сприяє уникненню дублювання повноважень, підвищує прозорість виконуваних завдань і формує чіткі орієнтири для професійної підготовки кадрів.

Класифікація функцій також слугує інструментом оцінки ефективності діяльності Національної поліції, оскільки дозволяє встановити відповідність між проголошеними функціональними завданнями та їхньою реалізацією на практиці. Завдяки класифікаційному підходу можна визначити, які функції виконуються належним чином, які – недостатньо, а які виходять за межі законодавчо встановлених повноважень. Це створює підґрунтя для формування доказової бази при ухваленні управлінських рішень, розробці реформ і модернізації політики у сфері громадської безпеки.

Крім того, класифікація функцій поліції є важливою для впровадження демократичних принципів у правоохоронну діяльність. У демократичному суспільстві поліція не лише забезпечує виконання закону, а й виконує низку завдань, пов'язаних із підтримкою громадського порядку, захистом прав людини та побудовою довірливих відносин із населенням. Розмежування та нормативне закріплення таких функцій дозволяє уникати зловживань владою, забезпечити підзвітність поліції перед суспільством і зміцнити легітимність її діяльності.

Отже, класифікація функцій Національної поліції має комплексне значення – як для теоретичного осмислення її інституційної природи, так і для підвищення ефективності, прозорості та відповідальності у практичній діяльності. Вона є важливим методологічним інструментом наукового аналізу, основою для побудови правового регулювання, орієнтиром для внутрішнього

управління та ключовим чинником демократизації правоохоронної системи України.

Розбудова правової держави в Україні здійснюється в умовах масштабного реформування всіх гілок державної влади. Ці перетворення спрямовані на узгодження діяльності державного апарату з визначеними функціями та завданнями органів влади, усунення наявних суперечностей між державними структурами та забезпечення ефективного механізму громадського контролю. Відповідно до Конституції України, людина визнається найвищою соціальною цінністю демократичної, соціальної та правової держави [123]. Саме тому одним із ключових напрямів реалізації цього конституційного положення є належний захист прав і свобод людини, протидія злочинності та забезпечення публічної безпеки і правопорядку.

Ці завдання стали основоположними під час формування інституту Національної поліції України. Так, згідно зі ст. 1 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року, Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, який служить суспільству шляхом охорони прав і свобод громадян, протидії злочинності та забезпечення громадського порядку [60].

Разом із тим на практиці виникають суттєві труднощі в реалізації зазначених завдань, що пов'язано насамперед із відсутністю чіткої класифікації функцій Національної поліції. У чинному законодавстві часто змішуються поняття «функція», «завдання» та «повноваження», що призводить до розмитості в розумінні ролі поліції у суспільстві. Така невизначеність ускладнює як внутрішню організацію діяльності органів поліції, так і ефективне планування, контроль і оцінювання їхньої роботи.

Функціональне призначення Національної поліції України виступає ключовою складовою її правового статусу та організаційної спроможності як центрального суб'єкта системи внутрішніх справ. В умовах трансформації безпекового простору, посилення гібридних загроз і воєнного стану постає

об'єктивна потреба в науковому переосмисленні класифікацій функцій поліції як інституції, покликаної гарантувати публічну безпеку, дотримання прав людини та захист державного ладу. Різноманіття підходів у вітчизняній науці свідчить про відсутність єдиної уніфікованої моделі, що обумовлює актуальність порівняльного аналізу запропонованих класифікацій із метою виявлення методологічних і практико-правових орієнтирів для удосконалення функціональної структури поліції в сучасних умовах.

У межах реформи правоохоронної системи відбувається також переосмислення функцій та завдань поліції. У правовій науці під функціями права прийнято розуміти основні напрями його впливу на суспільні відносини, що розкривають сутність і соціальне призначення права, а також механізми впорядкування суспільного життя. Саме ці функції є інструментами реалізації завдань, які стоять перед державою і суспільством [63, с. 302].

Функції поліції, у свою чергу, є складною та багатоплановою категорією, яка у науковому розумінні розглядається як самостійне явище, що випливає з правової природи поліції та відображає її призначення в системі державного управління.

У юридичній літературі досить поширеним є підхід до розуміння функцій поліції через конкретизацію напрямів її діяльності та з'ясування змісту виконуваних функцій у межах цих напрямів. У межах такого підходу науковці прагнуть виявити, які саме напрями діяльності реалізує поліція у правовій сфері, в чому полягає їхній зміст та якими засобами досягається кінцева мета її функціонування. Такий підхід умовно можна охарактеризувати як діяльнісний, оскільки в його основі лежить ідея розкриття функцій через конкретні напрями дій поліції, механізми їхньої реалізації та результати, які при цьому мають бути досягнуті [155, с. 153–154].

Науковець О.С. Проневич визначає функції поліції як напрями її діяльності, виокремлюючи при цьому: адміністративну (адміністративно-виконавчу, виконавчо-примусову), оперативно-розшукову, кримінально-

процесуальну (слідчу), превентивно-соціальну (попереджувально-профілактичну, соціально-сервісну) та охоронну [124, с. 142–145].

Дослідник М.Ф. Криштанович виокремлює такі функції: адміністративну – як виконавчо-розпорядчу діяльність органів поліції щодо забезпечення публічної безпеки і порядку; превентивну – спрямовану на запобігання правопорушенням; кримінально-процесуальну – пов'язану з реагуванням на заяви про кримінальні правопорушення та проведенням досудового розслідування у межах підслідності; оперативно-розшукову – діяльність, пов'язану з розшуком осіб, що переховуються від органів правосуддя чи вважаються зниклими; дозвільну – яка полягає в праві поліції видавати дозволи та здійснювати контроль за обігом зброї, вибухових речовин та інших спеціальних засобів; охоронну – пов'язану з охороною об'єктів державної власності та участю в державній охороні; сервісну – забезпечення невідкладної допомоги потерпілим або особам у небезпеці; інформаційного забезпечення – формування та використання баз даних, інформаційно-аналітичну роботу, взаємодію з іншими державними та міжнародними органами; міжнародного співробітництва – виконання запитів правоохоронних органів інших держав [84, с. 193–194].

Д.С. Денисюк також пропонує розширену типологію функцій поліції, до яких відносить: соціальна та сервісна; превентивна та профілактична; кримінально-процесуальна; оперативнорозшукова; дозвільна; охоронна; матеріально-технічного забезпечення; міжнародного співробітництва; інформативного забезпечення; науково методична; кадрова; соціально правового захисту [44, с. 115–117].

Ми поділяємо вказану точку зору автора, оскільки запропоноване розмежування функцій поліції ґрунтується на положеннях Закону України «Про Національну поліцію». Функції поліції логічно впливають із її завдань, тому діяльність цього органу можна умовно поділити на два взаємопов'язані напрями: внутрішній і зовнішній.

Внутрішні функції орієнтовані на організацію належних умов для ефективної служби окремих підрозділів поліції (наприклад, регулювання порядку проходження служби патрульними поліцейськими), а також на забезпечення функціонування всієї поліцейської структури (зокрема, матеріально-технічне забезпечення, кадрове та методичне супроводження тощо).

Зовнішні функції найбільш яскраво проявляють суспільне призначення поліції, адже охоплюють реалізацію владних повноважень, передбачених законодавством. Виходячи із завдань поліції, діяльність патрульної поліції як частини зовнішніх функцій може включати такі напрямки: охорона громадського порядку в публічних місцях; контроль за безпекою дорожнього руху для транспорту та пішоходів; забезпечення паспортного режиму та перебування іноземців і осіб без громадянства; надання допомоги громадянам і представникам органів влади; запобігання та припинення правопорушень; застосування передбачених законом поліцейських заходів; притягнення порушників до адміністративної відповідальності; а також здійснення превентивної діяльності для забезпечення публічної безпеки й порядку [125, с. 75–78].

У межах теорії державного управління функції поліції також поділяють на такі групи: основні, забезпечувальні (ресурсні, допоміжні) та управлінські або функції загального керівництва (організаційно-інспекційні) [74, с. 69–73].

Таким чином, функції Національної поліції України можна визначити як нормативно закріплені напрями діяльності, що реалізуються суб'єктами поліцейської системи відповідно до покладених на них завдань. На основі положень Закону України «Про Національну поліцію» доцільно виокремити два ключові блоки функцій: внутрішньоорганізаційні та зовнішні.

Водночас В. В. Корольова у своїй науковій роботі пропонує двоблочну модель класифікації функцій поліції: внутрішньоорганізаційні та зовнішні. Згідно з її дослідженням, функціональні призначення Національної поліції слід

поділяти на внутрішньоорганізаційні (адміністративне забезпечення, управління ресурсами, внутрішня дисципліна, кадрова політика) та зовнішні функції (охорона прав і свобод, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку). Такий розподіл дозволяє розглядати поліцію не лише як інструмент охорони порядку, а й як системно організовану структуру публічного адміністрування [74, с. 69–73].

К. Л. Бугайчук пропонує розглядати класифікацію публічного адміністрування в поліції. У рамках концепції публічного адміністрування науковець розрізняє загальні (основні) функції (стратегічне забезпечення поліції, діяльність щодо безпеки, взаємодія з органами влади тощо) та допоміжні (підтримка внутрішніх процесів, інформаційно-аналітичне забезпечення, організаційна логістика, внутрішній контроль), підкреслюючи, що допоміжні функції забезпечують ефективне виконання основних завдань інституції [26, с. 112–117].

В. І. Улинець класифікує функції поліції через призму п'ятифункційної моделі демократичної поліції. Науковець запропонував класифікацію функцій поліції сучасної демократичної держави у вигляді п'яти напрямів: запобіжна (превентивна), охоронна, протидія злочинності, сервісна та інформативна. Такий підхід підкреслює демократичний характер поліції як інституції, орієнтованої на запобігання, захист громадян, забезпечення послуг і інформаційну прозорість [162, с. 40–44].

Розширений підхід через функції правоохоронної діяльності розглядає Ю. О. Ланцедова, адже у її тезах функціональне призначення Національної поліції розглядається як один із різновидів правоохоронної діяльності. Це включає класифікацію функцій на охоронні (захист конституційного ладу, прав людини, власності, природного середовища) і оперативні (протидія злочинності, боротьба з кримінальною загрозою, інформаційно-аналітичне забезпечення, залучення до правоохоронного процесу) – із акцентом на адміністративно-правову природу поліції [94, с. 336–339].

Кожна з наведених класифікацій вносить власну методологічну цінність: акцент на зовнішньо-внутрішній структурі, акцент на адміністративному забезпеченні, акцент на демократичній орієнтації та громадській службі, або на синтезі охоронних і оперативних аспектів правоохоронної діяльності.

Тож функціональна природа діяльності Національної поліції України є багатовимірною та потребує комплексного підходу до її класифікації. Розглянуті вітчизняними науковцями моделі – зовнішньо-внутрішня, адміністративно-публічна, демократично-орієнтована та правоохоронна – відображають різні методологічні підходи до розуміння сутності та спрямування поліцейської функціональності. Їхнє зіставлення дозволяє не лише поглибити теоретичне розуміння місця й ролі поліції в системі публічної влади, а й сформулювати практичні рекомендації для адаптації її функцій до умов воєнного стану, забезпечуючи баланс між безпекою, законністю та правами людини.

У підсумку, з урахуванням сучасних безпекових викликів, воєнного стану та тенденцій реформування сектору національної безпеки, пропонуємо класифікувати функції Національної поліції України за функціонально-стратегічною ознакою, яка поєднує як класичну правоохоронну модель, так і елементи кризового управління та гуманітарної безпеки. Тож сучасні функції Національної поліції запропоновано класифікувати на:

Безпеково-забезпечувальні функції, зокрема охорона публічного порядку; запобігання правопорушенням і злочинам; забезпечення безпеки дорожнього руху; охорона об'єктів критичної інфраструктури; участь у забезпеченні територіальної оборони в умовах воєнного стану; підтримання режиму комендантської години, евакуаційних заходів та протидія мародерству. Ці функції становлять ядро поліцейської діяльності в умовах загрози національній безпеці.

Правозахисно-гарантійні функції, а саме забезпечення прав і свобод людини та громадянина; захист від незаконного насильства; протидія домашньому насильству; недопущення дискримінації; дотримання

процесуальних гарантій під час затримання або обшуку; правове інформування населення. У воєнний період особливо актуальним є запобігання зловживанню владою та захист вразливих категорій населення (діти, ВПО, постраждалі від бойових дій).

Сервісно-комунікаційні функції, такі як надання адміністративних послуг (видача довідок, реєстрація подій); інформування населення про безпекову ситуацію; управління цифровими сервісами поліції; підтримка гарячих ліній; ведення відкритої комунікації з громадськістю; взаємодія з волонтерами, територіальною обороною та медіа. Ці функції відображають сучасну тенденцію трансформації поліції у сервісну інституцію, особливо в кризовий період.

Оперативно-реагувальні функції, це дії поліції, пов'язані з оперативним реагуванням на події – затримання осіб, розкриття злочинів, забезпечення слідчих дій, розшук зниклих безвісти, виявлення диверсійних груп, співпраця з СБУ та ЗСУ в умовах загрози терактів чи нападів. У контексті воєнного стану ці функції набувають особливої ваги, адже оперативність реагування є визначальним чинником збереження життя, майна та державного порядку.

Реабілітаційно-гуманітарні функції (інноваційна група), тобто психологічна підтримка постраждалих від воєнних дій; допомога під час евакуації; реінтеграція осіб, звільнених з полону або депортації; участь у гуманітарних місіях; нагляд за дотриманням прав людини у звільнених або тимчасово окупованих територіях. Запровадження таких функцій відповідає викликам гібридної війни та міжнародним стандартам гуманітарного поліцейського реагування.

Запропонована класифікація поєднує традиційні (охоронні, адміністративні, правоохоронні) та новітні функціональні вектори (сервісні, гуманітарні, стратегічні), що дозволяє розглядати Національну поліцію як багатофункціональну й гнучку інституцію, здатну адаптуватися до умов збройного конфлікту, кризових ситуацій і поствоєнної відбудови.

2.3. Функціональне призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав людини: національні стандарти та зарубіжний досвід

У сучасних умовах стрімких інтеграційних процесів виникає об'єктивна потреба у впровадженні ефективних механізмів співпраці не лише між державами, але й між їхніми окремими структурами – урядовими органами, установами та організаціями. Це стосується всіх сфер суспільного життя, зокрема й сфери безпеки. Правоохоронна діяльність як невід'ємна складова публічного управління потребує особливої уваги, оскільки її результативність безпосередньо впливає на забезпечення реалізації прав та свобод людини, а також на стабільність і безпеку як у межах держави, так і на її кордонах.

Особливої актуальності ці питання набувають в умовах запровадженого в Україні воєнного стану, спричиненого широкомасштабною збройною агресією Російської Федерації. У таких обставинах ефективна координація між силовими структурами, органами правопорядку та органами державної влади набуває критичного значення для забезпечення внутрішньої безпеки, охорони громадського порядку, протидії диверсіям, злочинності та інформаційним загрозам. Реалії воєнного часу вимагають оперативності, узгодженості дій та високої ефективності всіх елементів системи правоохоронної діяльності.

У сучасних умовах реформування публічної адміністрації та безпекового сектору України питання функціонального призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав людини набуває центрального значення. Це зумовлено тим, що поліція як спеціально уповноважений орган виконавчої влади виступає гарантом реалізації конституційних прав і свобод, забезпечуючи належний рівень публічної безпеки, правопорядку та захищеності громадян. Значення цього інституту зростає особливо в умовах соціально-політичних трансформацій, глобальних викликів та збройної агресії, що обумовлює необхідність поглибленого теоретико-правового аналізу його функціональної сутності.

Функціональне призначення поліції як правового інституту формує базис її діяльності, визначає цілі та напрями функціонування, а також створює нормативно-організаційні орієнтири для реалізації державної політики у сфері прав людини. Водночас сучасні тенденції розвитку демократичних держав свідчать про зміщення акцентів у розумінні ролі поліції: від карально-репресивної моделі до сервісно-превентивної, орієнтованої на людину. Це потребує концептуального переосмислення місця поліції у механізмі гарантування прав людини та порівняння національного досвіду із здобутками інших країн.

Національна поліція України, сформована в результаті системної реформи 2015 року, стала ключовим символом трансформації правоохоронної моделі від авторитарних практик до принципів демократичного врядування. Проте реформа не обмежується декларативним оновленням; вона потребує постійного методологічного супроводу та правового осмислення, зокрема щодо удосконалення функцій поліції та їх адаптації до нових викликів. Саме тому дослідження функціонального призначення поліції у сфері прав людини є своєчасним і актуальним.

Особливу увагу привертає той факт, що українська поліцейська система нині функціонує в умовах війни, що кардинально змінює характер її повноважень і практики застосування. Національна поліція змушена поєднувати традиційні правоохоронні функції із завданнями, притаманними воєнному часу: забезпечення безпеки евакуації населення, документування воєнних злочинів, підтримку роботи органів місцевого самоврядування на деокупованих територіях. Це створює прецедент для переосмислення змісту функцій поліції в контексті захисту прав людини.

Наукове дослідження функціонального призначення поліції неможливе без урахування міжнародних стандартів, зокрема документів ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, а також рекомендацій Комісії Ради Європи з ефективності правосуддя (CEPEJ) та Європейського комітету із запобігання

катуванням. Ці документи визначають базові принципи поліцейської діяльності: законність, необхідність, пропорційність, недискримінаційність, прозорість і підзвітність. Співставлення цих стандартів із національною практикою є ключовим для оцінки відповідності діяльності поліції європейським нормам.

Аналіз зарубіжного досвіду є важливим аспектом цього дослідження, оскільки моделі поліцейської діяльності в демократичних країнах розвиваються в різних історичних, соціальних та правових контекстах. Зокрема, практики *community policing* у США та Канаді, превентивно-сервісні моделі скандинавських країн, правові механізми контролю за поліцією у Великій Британії та Нідерландах демонструють високий рівень орієнтованості на права людини. Вивчення цих моделей дозволяє окреслити перспективні напрями вдосконалення української поліцейської системи.

Важливою складовою дослідження є визначення меж допустимого втручання поліції у права людини. Питання співмірності застосування сили, право на свободу та особисту недоторканність, право на приватність і захист від свавільних дій – це ті аспекти, що прямо залежать від функціональної визначеності поліції. Нечіткість функцій або їхнє розширення без належного правового обґрунтування здатні створити загрозу для захищеності особи.

У правовому вимірі функціональне призначення поліції потребує сутнісної оцінки з позицій верховенства права, адже саме цей принцип визначає межі дискреції поліцейського та формує механізми контролю. Дослідження цієї категорії передбачає аналіз нормативно-правових актів, судової практики, процедурних стандартів і внутрішньовідомчих документів, що визначають організаційно-правові засади діяльності поліції.

Дослідження функціонального призначення поліції вимагає системного підходу, у межах якого функції розглядаються не ізольовано, а як взаємодоповнюючі компоненти загальної діяльності органу публічної влади. Такий підхід дозволяє ідентифікувати реальні пріоритети поліції, співвіднести

їх із суспільними очікуваннями, міжнародними зобов'язаннями та стандартами прав людини.

Значущим аспектом є також аналіз того, як функціональне призначення поліції відображається у її організаційній структурі. Зокрема, особливості взаємодії патрульної поліції, кримінального блоку, підрозділів превенції, спеціальних служб та підрозділів із прав людини визначають реальний стан забезпечення прав людини у практичній діяльності. Відповідність структури функціональному призначенню є передумовою інституційної ефективності.

Не менш важливою є проблема професійної підготовки працівників поліції, оскільки саме вони виступають безпосередніми суб'єктами забезпечення прав людини. Міжнародний досвід демонструє, що ефективність поліції значною мірою залежить від якості навчання, зокрема від здатності особового складу діяти відповідно до принципів прав людини у ситуаціях підвищеної складності чи ризику. Це робить дослідження освітніх стандартів важливим елементом комплексного аналізу функціонального призначення поліції.

У контексті сучасних викликів особливе значення має питання підзвітності та контролю за діяльністю поліції. Наявність інституційних механізмів громадського та парламентського нагляду, незалежних органів для розгляду скарг на дії поліцейських та чітких процедур внутрішнього контролю визначає рівень довіри суспільства до поліції. Ефективність цих механізмів безпосередньо залежить від структурної визначеності функцій поліції.

Порівняння національних практик із зарубіжним досвідом дозволяє виявити як недоліки, так і потенціал української поліцейської системи. У демократичних правових державах роль поліції у сфері прав людини детально регламентована законодавством та підкріплена усталеною правовою культурою. Вивчення таких практик створює можливість адаптації найкращих рішень до національного контексту.

Україна, перебуваючи на шляху реформування системи державного управління, активно працює над розбудовою сучасних і ефективних інституцій. Серед них центральне місце належить органам правопорядку, зокрема Національній поліції, яка виконує широкий спектр завдань: від протидії злочинності й охорони громадського порядку до захисту прав і свобод громадян. Діяльність поліції є ключовою у формуванні суспільної довіри до органів державної влади та у забезпеченні внутрішньої безпеки.

Аналізуючи функціональне призначення Національної поліції України, слід передусім наголосити, що одним із ключових завдань сучасного етапу розвитку громадянського суспільства є гарантування прав і свобод людини та громадянина. Цей аспект набуває особливої актуальності в умовах європейської інтеграції України, яка передбачає адаптацію внутрішніх інституцій до демократичних стандартів [75, с. 123–127].

Тож під функціями Національної поліції слід розуміти ключові напрямки її діяльності, через які реалізуються завдання та досягається основна мета поліцейської служби – гарантування безпеки, підтримання громадського порядку та захист прав громадян [75, с. 123–127].

У цьому контексті реформування Національної поліції є важливим інструментом державної політики, спрямованої на зміну парадигми функціонування правоохоронних органів: від карального апарату – до сервісної структури, орієнтованої на захист прав громадян та забезпечення публічної безпеки [42, с. 72–75].

Досвід розвинених країн засвідчує, що функціональне призначення поліції значно ширше, ніж просто підтримання правопорядку. У більшості демократичних держав поліція виконує такі базові функції: профілактика та розслідування правопорушень, забезпечення громадського порядку та надання допомоги населенню. Саме поєднання цих напрямів дозволяє ефективно реалізовувати основну мету поліції – гарантування безпеки громадян [161].

У рамках дослідження функціонального призначення Національної поліції на прикладі зарубіжних країн слід звернути увагу на положення, викладені у Додатку до Рекомендації Rec(2001)10 «Про Європейський кодекс поліцейської етики». Згідно з цим документом, у демократичному суспільстві, побудованому на принципах верховенства права, основні функції поліції охоплюють забезпечення публічного порядку, підтримку громадської безпеки, охорону прав і свобод людини, передбачених зокрема Європейською конвенцією з прав людини, запобігання та розкриття злочинів, а також надання допомоги та послуг населенню.

Сучасна тенденція до прагматичного переосмислення завдань поліції у багатьох країнах призводить до розширення її компетенції – як на нормативному рівні, так і в практичній діяльності. Це свідчить про адаптацію поліції до нових викликів, що постають перед суспільством, та посилення її ролі як багатофункціонального інституту громадської безпеки.

Більшість дослідників вважає забезпечення публічного порядку провідною функцією поліції, яка стала фундаментом для розвитку інших напрямів її діяльності. Такий підхід дозволяє не лише краще усвідомити місце поліції в системі публічного управління, а й адаптувати кращі міжнародні практики до українських реалій у процесі подальшої трансформації сектору безпеки [19].

Зосередимо увагу на досвіді провідних країн, що представляють основні правові сім'ї, виокремлені у правознавчій науці. Почнемо з континентальної (романо-германської) правової сім'ї, яка сформувалася в Європі з XII століття. Серед її найяскравіших представників – Франція та Німеччина, досвід яких є надзвичайно цінним у контексті аналізу функцій поліції [86, с. 131].

У процесі формування поліцейського інституту в Європі ключову роль відіграло так зване «Кройцберзьке рішення» (Kreuzberg-Urteil) 1882 року, згідно з яким поліція втратила право втручатися у свободи та майнові права громадян без чіткого законодавчого обґрунтування. Саме з цього моменту було закладено

принцип, що держава може обмежувати права окремих осіб виключно з метою захисту публічного інтересу. Лише згодом, під впливом міжнародних стандартів, до функцій поліції почали включати надання сервісних послуг [37, с. 91].

Поліція посідає ключову позицію серед органів державної влади як у Федеративній Республіці Німеччина, так і в більшості інших демократичних країн. Її діяльність базується на положеннях Основного закону ФРН від 23 травня 1949 року, які деталізуються та конкретизуються у численних нормативно-правових актах, зокрема в понад п'ятистах федеральних законах, таких як «Про поліцію», «Про співробітництво» та інших законодавчих документах держави [187].

Поліція Федеративної Республіки Німеччина представлена такими основними структурами: Федеральна кримінальна поліція, Національна поліція, Федеральна прикордонна поліція та Федеральне відомство з охорони конституції. Її організаційна побудова відповідає федеративному устрою країни та адміністративно-територіальному поділу. До складу федеральної поліції входять, зокрема, Федеральна прикордонна служба, Поліцейська служба Бундестагу та Федеральна кримінальна служба [86].

Ключовою структурною ланкою Федеральної поліції Німеччини виступає Федеральна прикордонна поліція, яка безпосередньо підпорядковується Міністерству внутрішніх справ ФРН. Основні напрями її діяльності охоплюють охорону та контроль державного кордону, боротьбу з організованою злочинністю, протидію незаконній міграції та обігу наркотиків, забезпечення безпеки стратегічно важливих об'єктів, проведення розслідувань у сфері екології, а також охорону правопорядку на залізничному та авіаційному транспорті [56, с. 63–64].

Поліцейські структури Німеччини функціонують у межах Міністерства внутрішніх справ, яке координує більшість внутрішньодержавних процесів. Федеральне відомство кримінальної поліції (ВКА) входить до структури цього

міністерства (відділ R – поліцейські питання) та підзвітне безпосередньо міністру внутрішніх справ. Центральний офіс ВКА розташований у Вісбадені (земля Гессен), із філією в Мекенгаймі поблизу Бонна. Структура агентства чітко вибудована відповідно до основних напрямків його діяльності. Орган управління ВКА очолює президент, а до оперативного складу входять віцепрезидент, керівники трьох головних управлінь (з питань боротьби зі злочинністю, аналітики, охорони держави та осіб), спеціальні уповноважені з інформаційної безпеки, підтримки громадського порядку, гендерних питань і внутрішнього аудиту [130, с. 290].

У межах поліцейської системи існує поділ на загальну поліцію, яка опікується справами про незначні правопорушення, та кримінальну, що займається тяжкими злочинами. На федеральному рівні функції координації та підтримки виконує Федеральне управління кримінальної поліції. Крім того, у деяких слідчих діях бере участь слідчий суддя, який на підставі подання прокурора може здійснювати судові дії, зокрема ухвалювати рішення щодо арештів [23].

Відповідно до положень Конституції Федеративної Республіки Німеччини, важливу роль в організації та функціонуванні поліцейських органів відіграє федеративна структура держави, що зумовлена історичними особливостями розвитку окремих федеральних земель. У більшості випадків структура поліції кожної землі включає земельну кримінальну службу, управління поліції постійної готовності та інші підрозділи. На поліцію ФРН покладено виконання таких функцій: забезпечення громадського порядку та безпеки як усередині країни, так і на її кордонах; виявлення і розслідування кримінальних правопорушень; підтримання внутрішньої безпеки; профілактика злочинності; правова просвіта населення та інформування щодо заходів безпеки; захист населення та надання допомоги під час надзвичайних ситуацій (природних катастроф, техногенних аварій, воєнних конфліктів); а також участь у заходах цивільної оборони [86, с. 336].

Особливої уваги заслуговує взаємодія поліції з органами прокуратури, яка у німецькій моделі кримінальної юстиції має ключове функціональне значення. Розслідування кримінальних правопорушень здійснюється під процесуальним керівництвом прокурора, який не лише затверджує тактику слідчих дій, але й надає обов'язкові для виконання вказівки, незалежно від внутрішньої ієрархії поліцейського управління. Такий підхід забезпечує єдність правозастосовної практики та запобігає зловживанням.

Функціональна координація між поліцією та прокуратурою також передбачає періодичне обговорення типових помилок, виявлених під час досудового слідства, що сприяє підвищенню професійного рівня обох сторін. Прокурор контролює перебіг розслідування та приймає ключові процесуальні рішення: передавати справу до суду чи закрити її у зв'язку з недостатністю доказів або малозначністю правопорушення [23].

Таким чином, функції поліції у землях ФРН реалізуються у тісному партнерстві з прокуратурою, що забезпечує ефективне функціонування кримінальної юстиції на регіональному рівні та формує високий рівень підзвітності, прозорості і довіри до правоохоронної системи загалом.

Наступним прикладом, що заслуговує на увагу, є Франція – представник континентальної правової системи, де поліція виконує ключову роль у забезпеченні громадського порядку, захисті прав громадян та підтримці законності. Особливістю французької моделі є чіткий поділ поліцейських структур на Національну поліцію та Жандармерію, які мають схожі повноваження, проте діють під різною адміністративною юрисдикцією.

Національна поліція підпорядковується Міністерству внутрішніх справ і виконує завдання з патрулювання, забезпечення порядку в містах, контролю дорожнього руху, перевірки документів, а також бере участь у слідчій та розшуковій діяльності під контролем судових органів [159, с. 133–136].

Жандармерія, у свою чергу, є воєнізованою структурою, що входить до сфери управління Міністерства оборони. Її функціональне призначення

включає не лише забезпечення безпеки громадян у сільській місцевості (переважно у громадах до 20 000 жителів), але й виконання завдань цивільного захисту, реагування на надзвичайні ситуації, проведення профілактичної та інформаційної роботи серед населення. За потреби жандармерія виконує також функції збройного захисту громадян [39].

У Великобританії організація поліції має ще одну унікальну модель, що базується на загальноанглійській правовій традиції та не закріплена в єдиному конституційному документі, а регулюється низкою актів та звичаєвих норм. Поліцейська система країни є децентралізованою, з автономними підрозділами в кожній адміністративно-територіальній одиниці. У Лондоні, наприклад, функціонують Столична поліція та Поліція Лондонського Сіті, які очолюються комісарами. Окрім класичних завдань із боротьби зі злочинністю, Столична поліція відповідає за охорону членів уряду, королівської сім'ї та дипломатичних установ, а також координує заходи з протидії тероризму.

Функціональний розподіл у британській поліції є чітко структурованим. В межах підрозділів виділяють функціональні напрями: операційну діяльність, кадрову роботу, підготовку особового складу, наукові дослідження, інформаційно-аналітичну підтримку, експертизу тощо. Крім того, діє низка спеціалізованих центральних та регіональних служб – зокрема, Національна служба розвідки, служби судової експертизи, база кримінальної інформації (PNC), науково-дослідні та аналітичні центри при Міністерстві внутрішніх справ. Ці структури забезпечують не лише оперативність, а й глибину аналітичного супроводу правоохоронної діяльності [159, с. 133–136].

Варто зазначити, що функціональне призначення поліції Великої Британії полягає не лише у забезпеченні правопорядку, а й у підтриманні довіри суспільства через тісну взаємодію з громадянами. Така взаємодія реалізується через концепцію «policing by consent» – поліцейської діяльності за згодою, яка формує підґрунтя для легітимності поліції та сприяє її ефективності. Цей принцип передбачає, що поліцейські виконують свої обов'язки з мандатом від

суспільства, діючи не як силовий інструмент держави, а як партнери громадян у забезпеченні безпеки. Однак сучасні виклики, такі як расова упередженість, зловживання силою та застосування новітніх технологій, змінюють характер цієї взаємодії, підкреслюючи необхідність адаптації функціональних підходів поліції до змін у соціальному контексті. Таким чином, стратегічна ціль поліції – не лише підтримання порядку, а й гарантування дотримання прав людини, прозорості, підзвітності та справедливості у щоденній діяльності [117].

Порівнюючи функціональні моделі поліції у зазначених країнах, можна виокремити низку позитивних практик, які можуть бути корисними для удосконалення роботи Національної поліції України. Наприклад, німецький досвід тісної співпраці поліції з прокуратурою дозволяє скоротити строки розслідування, зменшити бюрократичні бар'єри та забезпечити процесуальну підзвітність. Французька та британська моделі демонструють переваги вузької спеціалізації поліційних підрозділів: завдяки чіткому розмежуванню функцій зменшується навантаження на кожного працівника, підвищується рівень професійної підготовки та якість виконання завдань.

Таким чином, багаторівнева структура поліції з розподілом функцій між різними інституціями позитивно впливає на ефективність правоохоронної діяльності загалом. Для України це може стати орієнтиром у формуванні більш гнучкої та результативної моделі функціонального управління у сфері публічної безпеки.

Функціональне призначення поліції Республіки Польща визначається як діяльність органу виконавчої влади, спрямована на забезпечення громадського порядку, охорону безпеки громадян, захист їхніх прав і свобод, а також протидію злочинності. Серед основних функцій польської поліції виокремлюють превентивну, охоронну та репресивну. Превентивна функція реалізується шляхом патрулювання, профілактичної роботи з громадянами, організації публічних заходів безпеки та співпраці з органами місцевого самоврядування.

У цьому контексті важливу роль відіграє діяльність дільничних офіцерів, які функціонують як посередники між громадою та поліцією.

Польська модель поліції передбачає активну комунікацію з громадськістю через реалізацію концепції «Community policing», орієнтованої на громаду. Такий підхід базується на принципах прозорості, довіри, взаємодії та партнерства між поліцією та населенням [212]. У практичному вимірі це проявляється в проведенні спільних ініціатив, консультацій, відкритих зустрічей та створенні профілактичних програм на рівні муніципалітетів. Зауважимо, що в Україні за подібним принципом функціонує поліція діалогу.

Організаційна структура польської поліції є децентралізованою, що дозволяє оперативно реагувати на локальні виклики. Існує поділ на воєводські, повітові та міські комендатури, кожна з яких має повноваження, адаптовані до місцевих умов. Це сприяє ефективному розподілу ресурсів, кращому розумінню специфіки регіону та підвищенню рівня підзвітності [213].

Для України особливо цінним може бути досвід Польщі у сфері формування сервісної моделі поліції. Така модель передбачає пріоритетність надання якісних послуг громадянам, недопущення зловживань владою, а також постійне вдосконалення професійної підготовки кадрів. Польща приділяє значну увагу етичним стандартам у діяльності поліції, що проявляється у прозорих процедурах добору, атестації та контролю за службовою поведінкою.

Крім того, Польща демонструє приклад ефективної взаємодії поліції з іншими інституціями – прокуратурою, місцевими органами влади, навчальними закладами та організаціями громадянського суспільства. Такий комплексний підхід до реалізації функціонального призначення поліції формує стійку систему безпеки, що відповідає потребам суспільства та водночас забезпечує високий рівень правового захисту громадян.

Таким чином, досвід Польщі у побудові поліції як демократичного інституту, зорієнтованого на потреби громади, може бути використаний Україною для вдосконалення власної моделі Національної поліції. Адаптація

польських практик із урахуванням українських реалій дозволить підвищити ефективність правоохоронної діяльності, рівень довіри громадян та якість надання публічних послуг у сфері безпеки.

Функціональне призначення поліції у Сполучених Штатах Америки визначається як комплекс превентивних, правоохоронних, охоронних та сервісних заходів, спрямованих на забезпечення публічного порядку, дотримання законності, захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян. Поліція США виконує свої завдання у тісній взаємодії з місцевими громадами, органами влади та недержавними структурами, що зумовлено як історичними, так і федеративними особливостями державного устрою.

Оскільки в США поліція функціонує на місцевому, штатному та федеральному рівнях, її функціональне призначення має виразну багаторівневу та децентралізовану структуру. Місцева поліція (*municipal police*) зосереджена на повсякденному забезпеченні порядку, попередженні злочинності та реагуванні на інциденти. Поліцейські органи штатів, такі як державна поліція (*state police*), виконують ширші функції, зокрема регулювання дорожнього руху та нагляд за громадською безпекою в міжмуніципальних районах. Федеральні структури, як-от ФБР, мають юрисдикцію над міжштатною або особливо тяжкою злочинністю [214].

Однією з найважливіших функцій американської поліції є *community policing* – модель, що базується на партнерстві між поліцією та місцевими громадами. Концепція передбачає формування довіри, налагодження регулярного діалогу, спільне вирішення проблем безпеки та профілактику злочинності через локальні ініціативи. Застосування *community policing* дозволяє поліції діяти не лише як каральний орган, а як сервісна служба, що враховує потреби та очікування населення [215].

Суттєву роль відіграє також орієнтація на професіоналізацію поліцейської служби, що включає високі стандарти відбору, обов'язкову підготовку в поліцейських академіях, дотримання етичного кодексу та постійне

підвищення кваліфікації. Значна увага приділяється психологічній підготовці, вивченню прав людини та тактиці ненасильницького врегулювання конфліктів. Ці складові забезпечують не лише ефективність, а й легітимність діяльності правоохоронних органів.

Корисним для України є зарубіжний досвід забезпечення прозорості, підзвітності та незалежного контролю за діяльністю поліції. Зокрема, у Сполучених Штатах Америки поширеною є практика функціонування громадських наглядових рад (civilian review boards), які здійснюють контроль за дотриманням законності у діяльності правоохоронних органів, розглядають звернення громадян та сприяють запобіганню зловживанням службовим становищем. Запровадження подібних інституційних механізмів сприяє підвищенню рівня суспільної довіри до поліції та зміцненню засад правової держави.

Не менш значущим для України є досвід США у сфері впровадження інноваційних технологій у діяльність поліції. Йдеться, зокрема, про використання систем прогнозування злочинності (predictive policing), а також інтегрованих інформаційно-аналітичних баз даних. Застосування таких технологічних рішень забезпечує підвищення оперативності реагування, оптимізацію управління ресурсами та посилення аналітичного супроводу управлінських процесів. Їх адаптація з урахуванням національних особливостей могла б сприяти підвищенню ефективності діяльності Національної поліції України та обґрунтованості прийняття управлінських рішень.

Отже, функціональне призначення поліції США є результатом глибокої інституційної еволюції, що інтегрує як класичні правоохоронні функції, так і новітні підходи до взаємодії з суспільством. Для України, яка перебуває на шляху реформування своєї поліцейської системи, вивчення й адаптація американського досвіду може стати важливим чинником у розбудові сучасної, професійної та сервісно орієнтованої поліції.

У Естонії діяльність поліції здійснюється у межах єдиного державного органу – Поліцейського та Прикордонного управління (Police and Border Guard Board), що входить до Міністерства внутрішніх справ. Основні функції цього органу включають охорону правопорядку, попередження та розслідування злочинів, охорону державного та зовнішнього кордону Європейського Союзу, підтримання документального та іміграційного контролю, а також забезпечення громадянства й видачу посвідчень особи [217].

Значну роль в естонській поліційній системі відіграє превентивна діяльність, яку здійснює Міністерство внутрішніх справ у тісній співпраці із Міністерством юстиції, освіти, соціальних питань і громадськими організаціями. Особлива увага приділяється профілактиці правопорушень, попередженню ризикової поведінки, зокрема пов'язаної з наркотиками, домашнім та дорожнім насильством [216].

Важливою складовою стратегії естонської поліції є community policing, який охоплює філософські, стратегічні, тактичні та організаційні аспекти. Відповідна модель спрямована на залучення громади до забезпечення безпеки, підзвітність правоохоронців перед місцевим населенням та врахування соціальних норм при правоохоронній діяльності.

Завдяки інтегрованій структурі з центральною і регіональною складовими, естонська поліція має високий рівень організаційної ефективності, що дозволяє швидко реагувати на локальні виклики, гнучко адаптувати ресурси та координуватися із соціальними та освітніми інституціями в умовах змінної безпекової ситуації.

Досвід Естонії у створенні прозорих та ефективних структур протидії корупції також заслуговує на увагу. Хоча рівень корупції у поліції порівняно низький, боротьба з нею здійснюється через незалежні органи, такі як Security Police Board, які контролюють діяльність правоохоронців і забезпечують прозорість процедур.

Варто зазначити цікавий аспект – залучення помічників офіцерів та громадських спільнот до охорони безпеки, особливо на прикордонних ділянках. Хоча багато таких помічників працюють на волонтерських засадах, їхня участь сприяє посиленню публічного контролю та оперативному реагуванню на загрози безпеці.

Для України цінним є досвід Естонії у дотриманні балансу між централізацією функцій і локальною гнучкістю, між превенцією та оперативністю, між професіоналізацією та участю громади. Адаптація community policing як філософії, впровадження прозорих антикорупційних структур та розвиток превентивних програм – усе це може значно посилити ефективність Національної поліції України.

У Нідерландах організація правоохоронних структур демонструє унікальне поєднання націоналізації та децентралізації. Згідно з новим законом про поліцію 2012 року, Національна поліція виконує чотири ключові функції: превенцію правопорушень, розслідування злочинів, підтримання правопорядку та надання допомоги цивільним органам влади. Така чітка юридична регламентація функцій забезпечує як структурну зрозумілість, так і практичну ефективність.

Однією з визначальних рис голландської моделі є видима присутність поліції у громадському просторі – на вулицях, у транспорті та в діяльності з населенням, що спрямовано на запобігання злочинності. Крім реагування, поліцейські виконують роль «щита», оскільки помітні патрульні засоби мають стримувальний ефект для правопорушників. Цей підхід потенційно корисний для України: активне патрулювання, особливо у проблемних районах, може сприяти зміцненню довіри громадян та превенції правопорушень.

Важливу роль відіграє модель community policing, де ключовими є концепції «м'якого» (soft) та «жорсткого» (hard) поліцейського, поєднані в сучасній практиці. Голландські поліцейські інтегрують превентивну, соціально-

орієнтовану діяльність із репресивними заходами, при цьому активно взаємодіючи з життєвим ритмом громад [218].

Зокрема, новий формат «community beat officer» включає активну участь у профілактиці злочинності та соціально орієнтоване спілкування з населенням.

Одним із ключових інструментів громадської взаємодії є Burgernet – платформа, що об'єднує громадян, місцеву владу та поліцію для спільного реагування на форс-мажорні ситуації. Громадяни отримують екстрені повідомлення, надсилають власну інформацію, а поліція швидко реагує, координуючи дії зі службами безпеки [219]. Для України корисно розглянути створення подібних мереж, оскільки це може значно покращити швидкість реагування та залучення громадськості до охорони безпеки.

Структурна організація поліції Нідерландів передбачає три рівні: національний, регіональний і місцевий, із приблизно 145 базовими поліцейськими командами, що відповідають за конкретні території. Така модель поєднує централізований контроль та адаптивну місцеву діяльність. Для України подібна структура дозволила б забезпечити гнучкість та оперативність, зберігаючи єдині стандарти.

Додатково, голландська поліція має розвинений корпус інтелектуальної підтримки та спеціалізованих підрозділів, таких як Національна кримінальна служба, розвідка з міжнародною співпрацею, кіберсервіси, екологічна поліція тощо.

У сучасних умовах України, зокрема у контексті транснаціональних загроз, зокрема протидії кіберзлочинності, організований злочинності та охороні кордонів, цей досвід є надзвичайно актуальним.

Нарешті, слід зазначити високу технологічну інтеграцію: від сучасних диспетчерських систем до GPS-відстеження, інтелектуальних комунікацій та Real-Time Intelligence Center, що дозволяють оперативно реагувати на інциденти.

В Україні подібний розвиток ІТ-інфраструктури у поліції сприятиме оперативності, прозорості та професійності. Голландська модель поліції поєднує чітку функціональну структуру, видиму присутність, community policing, технологічну інтеграцію та громадську взаємодію. Для України адаптація таких практик, у частині активного превентивного патрулювання, платформ типу Burgernet, базових поліцейських команд, спеціалізованих підрозділів інтелектуального профілю та сучасних ІТ-систем може значно сприяти реформуванню Національної поліції, підвищенню довіри, ефективності реагування та інклюзивності.

Італійська система правоохоронних структур є складною та багатовимірною, об'єднуючи кілька основних корпусів із чітко розмежованими функціями. Сюди входять Polizia di Stato (державна поліція), Carabinieri (жандармська структура, інтегрована у збройні сили), Guardia di Finanza (спеціалізована на фінансових злочинах), а також Direzione Investigativa Antimafia (Антимафіозна дирекція) – міжкорпоративна структура, що співпрацює з трьома попередніми корпусами. Такий функціональний розподіл забезпечує спеціалізацію, глибшу прокурорську координацію та збалансовану реакцію на різні загрози суспільній безпеці.

Італійська модель передбачає чітку норму превентивного патрулювання та швидкого реагування через мобільні підрозділи (volanti), які не лише реагують на виклики, а й активно здійснюють форум-патрулювання, підтримуючи соціальну присутність у локаціях та створюючи стримувальний ефект своєю видимістю.

Слід також підкреслити розвиток community policing, партнерства поліції та громади. В Італії зростає увага до підходів «поліції близькості» (polizia di prossimità), де правоохоронці не лише охороняють, а й працюють на рівні взаємодії з громадянами. Хоч впровадження відбувається фрагментарно, зокрема завдяки регіональним ініціативам та місцевому волонтеризму, концепція поступово трансформується.

Структурна організація поліції в Італії поділена на централізовану адміністрацію та регіональні командування. Наприклад, Polizia di Stato має регіональні *questure* – керівні пункти в провінціях, кожен із яких має підпорядковані поліцейські станції та виконує функції локальної влади безпеки.

Італія також демонструє унікальний баланс мілітаризації та цивільного управління. *Carabinieri* і *Guardia di Finanza* – це військові структури, адаптовані до цивільної поліції; водночас Polizia di Stato демілітаризована з 1981 року, хоча у певних підрозділах застосовує військове оснащення. Україна може вивчити цей баланс у межах гібридного підходу, зберігаючи цивільний контроль і водночас оперативну готовність до кризових ситуацій.

Питання використання дискреції поліцейськими також є значущим в італійській практиці: дослідження показують, що неформальні рішення офіцерів та вибір методів реагування можуть бути проблемними, якщо бракує прозорості та академічного аналізу.

Італія демонструє стійкий рівень довіри населення до поліції: попри історичну схильність до критики, громадяни оцінюють інституцію позитивніше, ніж парламент або політичні партії.

У підсумку, італійська модель поліції характеризується комплексністю, поділом функцій, превентивним патрулюванням, *community policing*, балансом цивільного та військового компонентів, а також високим рівнем довіри населення. Україна може адаптувати кілька ключових аспектів: організаційну модель із місцевими *hub*-ами, *community policing*, паритетну модель цивільно-мілітарної взаємодії, стандарти та поліси щодо обмеження дискреції, а також програму побудови іміджу через прозорість та відкритий діалог із громадянами.

Висновки до Розділу 2

Розгляд функціонального призначення Національної поліції України як юридичної категорії має принципове значення для формування ефективної

моделі правоохоронної діяльності, що відповідає викликам сьогодення. У сучасних умовах, з урахуванням воєнного стану, загроз національній безпеці та вектору європейської інтеграції постає необхідність перегляду й оновлення підходів до функціонального навантаження поліції. Комплексний аналіз дає змогу визначити нові орієнтири розвитку поліцейської інституції, що базуються на принципах законності, відкритості, орієнтації на потреби суспільства та відповідності міжнародним стандартам.

Функціональне призначення Національної поліції як правова категорія становить ключову основу для формування її правового статусу та організації діяльності. Воно не лише задає загальні цілі та пріоритети функціонування інституції, а й визначає чіткі межі допустимого втручання в сферу публічної безпеки та прав людини. Через призму цієї категорії поліція постає не просто як виконавець, а як публічний інститут, уповноважений на реалізацію специфічних функцій.

Належне нормативне закріплення функціонального призначення слугує важливою передумовою для запобігання зловживанням владою, ефективного розмежування повноважень між підрозділами та оптимізації поліцейської діяльності загалом. Саме через чітке розуміння функціонального змісту можливо сформувати комплексну безпекову політику, орієнтовану на потреби громадян і забезпечення суспільного добробуту.

Трансформація Національної поліції України у бік сервісно-орієнтованої моделі є показником поступового зламу авторитарних підходів до забезпечення порядку та формування нового типу взаємодії між державою і громадянином. Перехід від адміністративно-каральної моделі до правозахисної парадигми зумовлений як внутрішніми запитами суспільства на справедливість і прозорість, так і зовнішніми зобов'язаннями України в межах євроінтеграційного процесу.

Сервісна модель поліції передбачає підвищення стандартів обслуговування населення, розширення механізмів відкритої комунікації,

інституційне укорінення правозахисної культури всередині поліцейського апарату. У підсумку це сприяє не лише підвищенню ефективності виконання функцій із підтримання правопорядку, а й зростанню рівня суспільної довіри, що є основоположною умовою для легітимного та ефективного функціонування поліції як публічного інституту.

Необхідність запровадження функціонального аудиту в діяльність Національної поліції продиктована сучасною потребою в об'єктивному моніторингу ефективності реалізації функцій та відповідності поліції актуальним суспільним викликам. Аудит функцій передбачає регулярну оцінку їхньої доцільності, ефективності, правової обґрунтованості та соціальної корисності.

Це дозволяє не лише виявляти дублювання, надмірність або застарілість окремих функцій, а й своєчасно оновлювати функціональне навантаження поліції відповідно до поточних безпекових ризиків, зокрема пов'язаних із воєнним станом, кіберзагрозами чи гуманітарними викликами. Крім того, функціональний аудит може виступати інструментом підвищення інституційної відповідальності, оскільки дозволяє зіставляти поставлені завдання з фактичними результатами роботи, виявляти порушення службової дисципліни та запроваджувати заходи управлінського реагування, базовані на доказах.

Сучасне функціональне навантаження поліції вимагає оновленої класифікаційної моделі, яка б комплексно охоплювала як базові функції (забезпечення порядку, боротьба зі злочинністю), так і новітні напрями (реінтеграційна діяльність, гуманітарна підтримка, робота в умовах бойових дій).

Запропоноване групування функцій на безпеково-забезпечувальні, правозахисно-гарантійні, сервісно-комунікаційні, оперативно-реагувальні та реабілітаційно-гуманітарні дозволяє систематизувати діяльність поліції з урахуванням як правових, так і організаційних параметрів. Така типологія є динамічною та адаптованою до трансформаційних умов, зокрема вона дозволяє

оперативно реагувати на появу нових загроз, у тому числі збройних або гібридних. Це, у свою чергу, формує передумови для оптимізації кадрового складу, оновлення внутрішньої структури органів поліції, розробки нових програм професійної підготовки, а також забезпечення чіткого функціонального розмежування між підрозділами на основі стратегічних пріоритетів державної політики у сфері безпеки.

Порівняльно-правовий аналіз досвіду зарубіжних країн (Німеччини, Франції, Англії) дозволяє виявити практики, які можуть бути успішно адаптовані до українських умов із урахуванням правової, політичної та культурної специфіки. Зокрема, німецький досвід інтеграції слідчої та прокурорської діяльності підвищує процесуальну ефективність і посилює контроль за дотриманням прав людини.

Французька модель розподілу функцій між поліцією та жандармерією на основі територіальної структури загроз дозволяє гнучко реагувати на різні типи викликів. Британська концепція «поліції за згодою» формує принципово нову парадигму взаємодії між поліцейськими органами та населенням, де довіра виступає ключовим інструментом легітимації поліцейських дій.

Впровадження подібних підходів в Україні можливе лише за умов комплексної правової та інституційної модернізації, орієнтованої на утвердження професійних стандартів, незалежності правоохоронної системи та верховенства права.

У результаті компаративного аналізу функціонального призначення поліції в країнах Європи та США встановлено, що ефективність правоохоронної діяльності забезпечується через децентралізовану організацію, впровадження сервісної моделі поліції, активну взаємодію з громадськістю та підвищення професійного рівня персоналу.

Зокрема, Польща, Нідерланди, Естонія та Італія демонструють приклади успішної реалізації превентивної функції, розвитку community policing, структурної гнучкості та інтеграції цифрових рішень у діяльність поліції. США

додатково забезпечують прозорість і підзвітність поліції завдяки наглядовим радам та інституціям громадського контролю. Адаптація цих підходів в українських реаліях, з урахуванням національних особливостей, може сприяти підвищенню ефективності та легітимності Національної поліції, забезпеченню балансу між централізацією і локальною гнучкістю, посиленню превентивного компонента, зміцненню довіри суспільства та формуванню стійкої системи безпеки.

Формування сучасної, стійкої та ефективної моделі Національної поліції України вимагає багаторівневої реформи, що охоплює нормативне, кадрове, організаційне та етичне виміри. На першому рівні необхідне чітке правове закріплення функціонального призначення поліції, з урахуванням оновленої класифікації функцій.

На другому рівні – модернізація кадрової політики, що передбачає якісний добір персоналу, антикорупційні запобіжники та посилення професійної підготовки. На третьому рівні – формування стандартів поведінки й етики поліцейських, підтримка прозорих процедур підзвітності, розширення участі громадськості у процесах контролю. Зрештою, така модель має бути здатною ефективно функціонувати як у мирний, так і у кризовий період (зокрема в умовах воєнного стану), забезпечуючи не лише правопорядок, а й соціальну згуртованість, гуманітарну допомогу та реінтеграцію уражених регіонів.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ З УРАХУВАННЯМ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ

3.1. Поліцейська освіта як засіб підвищення ефективності реалізації функціонального призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини

Сучасні виклики та загрози вимагають трансформації сектору правоохоронної діяльності, зокрема трансформації суб'єктного складу Національної поліції, як елементів забезпечення реалізації функціонального призначення Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод людини. Така трансформація полягає у здійсненні низки заходів, що складаються з послідовних кроків, які базуються на оптимальних рішеннях та враховують позитивний досвід і кращі практики провідних країн світу. Трансформація також передбачає необхідність реформування функціонування, управління та підвищення ефективності адміністративного апарату органів Національної поліції України.

Поліцейська освіта посідає ключове місце у формуванні сучасної моделі правоохоронної діяльності, зорієнтованої на пріоритет прав і свобод людини. Вона виступає не лише інструментом професійної підготовки службовців, але й фундаментальним механізмом трансляції цінностей демократичної правової держави у практику повсякденної поліцейської роботи. Саме через якісну систему навчання та професійного становлення правоохоронці отримують спроможність діяти відповідно до конституційних стандартів, міжнародних зобов'язань України та сучасних підходів до публічного адміністрування у сфері безпеки.

Забезпечення прав і свобод людини як базовий орієнтир діяльності Національної поліції потребує глибокого теоретичного усвідомлення її ролі як

сервісної, а не каральної інституції. Це означає, що механізми професійної підготовки повинні формувати у поліцейських етичну культуру, повагу до людської гідності та навички ненасильницької взаємодії з громадськістю. У цьому контексті поліцейська освіта є не тільки засобом технічного навчання, скільки системою формування ціннісних орієнтирів, що забезпечують превентивний, партнерський та правозахисний характер діяльності.

У сучасних умовах реформування сектору безпеки поліцейська освіта виконує функцію забезпечення стійкої інституційної модернізації. Вона покликана створити інтелектуальне підґрунтя для подолання інерції радянських підходів, що історично тяжіли до авторитарних моделей правоохоронної діяльності. Натомість акцент робиться на стандартах демократичного врядування, прозорості, підзвітності та недискримінаційності, що суттєво підвищує значення освітнього компоненту у професійній підготовці поліцейських.

Поліцейська освіта є критичною для забезпечення належного рівня правової обізнаності щодо національного та міжнародного законодавства у сфері захисту прав людини. Європейська конвенція з прав людини, практика Європейського суду з прав людини, керівні документи ООН та Ради Європи – усі ці нормативні орієнтири мають бути інтегровані у навчальні програми. Без їх засвоєння поліцейські не здатні належним чином виконувати превентивні, правоохоронні та сервісні функції в умовах зростаючої правової складності сучасного суспільства.

Особливої уваги потребує розвиток практикоорієнтованих методів навчання, таких як моделювання ситуацій, симуляційні тренінги, навчання у форматі *community policing* та підготовка до роботи в умовах стресу й конфлікту. Ці підходи забезпечують формування навичок швидкого та правомірного реагування, а також дозволяють уникати надмірного застосування сили. Професійна поведінка у складних ситуаціях безпосередньо залежить від рівня

попередньої підготовки, що робить системність навчання необхідною умовою ефективності правоохоронної діяльності.

У сфері забезпечення прав і свобод людини значення мають також психологічна стійкість та емоційна компетентність працівників поліції. Поліцейська освіта повинна включати модулі з кризової комунікації, деескалації, роботи з уразливими групами, а також запобігання професійному вигоранню. Наявність цих компетентностей суттєво зменшує ризики порушення прав людини та підвищує рівень довіри між громадянами та поліцією.

Не менш важливою є підготовка у сфері публічних комунікацій, адже сучасна поліція має функціонувати в умовах максимальної відкритості та взаємодії з суспільством. Поліцейська освіта має формувати навички налагодження партнерства з громадою, проведення превентивних заходів, участі у громадських консультаціях та пояснення рішень поліції зрозумілою та доступною мовою. Це є невід'ємним елементом сучасної концепції *policing by consent*.

Серед ключових завдань системи підготовки поліцейських є формування здатності діяти відповідно до принципів пропорційності, законності та необхідності. Від цього залежить не лише ефективність діяльності поліції, а й рівень легітимності її втручання у приватну сферу громадян. Помилки у цій площині можуть призводити до серйозних порушень прав людини, що підкреслює важливість засвоєння відповідних правових стандартів ще на етапі базової підготовки.

Необхідним є також розвиток спеціалізованої освіти для окремих підрозділів поліції, зокрема кримінальної поліції, підрозділів превенції, ювенальної превенції, патрульної поліції та спеціальних підрозділів. Кожна категорія службовців має специфічні функціональні обов'язки, які потребують особливих знань і навичок, пов'язаних із захистом прав окремих груп

населення, жертв злочинів, дітей, осіб з інвалідністю чи постраждалих від насильства.

Важливе місце у структурі поліцейської освіти займає вивчення етичних стандартів та професійної доброчесності. Наявність чіткої системи етичних орієнтирів сприяє формуванню правомірної поведінки, зниженню рівня корупційних ризиків та підвищенню загального рівня довіри суспільства до правоохоронної системи. Без провідної ролі етичної освіти неможливе формування справді правозахисної моделі поліцейської служби.

У контексті європейської інтеграції особливого значення набуває гармонізація поліцейської освіти з міжнародними стандартами. Це передбачає використання європейських навчальних модулів, участь у програмах обміну, впровадження спільних тренінгів та сертифікаційних програм. Відповідність міжнародним стандартам суттєво підвищує професійну мобільність поліцейських та сприяє зміцненню міжнародного співробітництва у сфері безпеки.

Сучасні виклики, пов'язані з війною, гібридними загрозами, кібератаками та зростанням рівня насильницьких злочинів, вимагають адаптації поліцейської освіти до нових реалій. У цих умовах критично важливо забезпечити службовців знаннями щодо мінімізації шкоди цивільному населенню, поводження з воєнними злочинами, документування порушень міжнародного гуманітарного права та дотримання прав людини у ситуаціях надзвичайного характеру.

Рівень професійної підготовки поліцейських безпосередньо впливає на ефективність правоохоронної діяльності та формування позитивної суспільної оцінки діяльності Національної поліції. Недостатній рівень знань і практичних навичок може створювати ризики системних порушень, надмірного застосування сили, дискримінаційних практик та зниження довіри суспільства до державних інституцій. Відтак якість освіти безпосередньо впливає на загальний рівень демократичної стабільності.

Важливо зазначити, що поліцейська освіта має бути безперервною. Професійні стандарти у сфері захисту прав людини швидко еволюціонують, і тому необхідні постійні курси підвищення кваліфікації, перепідготовка, навчальні семінари та тренінги. Такий підхід забезпечує адаптивність системи та здатність поліції реагувати на нові виклики у правовій, соціальній та безпековій сферах.

Поліцейська освіта становить фундаментальний елемент у формуванні професійного корпусу правоохоронців, здатних ефективно виконувати свої функції в умовах правової держави та демократичного суспільства. Вона забезпечує не лише базові знання у сфері права, кримінології та оперативної діяльності, але й формує у поліцейських необхідні навички комунікації, етичного мислення, управління ризиками та взаємодії з громадою. Саме якісна освіта є передумовою для професіоналізації поліції, що, своєю чергою, позитивно впливає на рівень довіри населення до правоохоронних органів та підвищує легітимність їх дій у суспільстві.

У сучасних умовах динамічних змін безпекового середовища, включаючи трансформацію форм злочинності, зростання рівня соціальної напруги та загрози національній безпеці, поліцейська освіта набуває стратегічного значення. Вона повинна бути орієнтована не лише на підготовку до виконання конкретних інструкцій, а й на формування критичного мислення, аналітичних здібностей та здатності приймати правомірні й ефективні рішення в умовах невизначеності. Такий підхід передбачає інтеграцію класичних академічних дисциплін із практикоорієнтованими модулями та міждисциплінарними компонентами, що відображають реальні виклики, з якими стикається сучасна поліція.

Важливою складовою поліцейської освіти є також формування етичної та правової культури, яка має забезпечити дотримання принципів верховенства права, прав людини та недискримінації. Освітній процес повинен включати не лише теоретичне ознайомлення з відповідними нормами, а й розвиток

практичних механізмів їх дотримання в повсякденній діяльності поліцейського. Через професійну підготовку мають закладатися засади служіння суспільству, підзвітності, стриманості в застосуванні сили та недопущення перевищення повноважень. У цьому контексті освіта виступає не лише інструментом професійної компетентності, а й засобом соціальної відповідальності.

Крім того, поліцейська освіта має бути безперервною та багатоетапною, передбачаючи як базову підготовку, так і систематичне підвищення кваліфікації. Зміни в законодавстві, поява новітніх технологій, нові виклики безпеці та очікування суспільства зумовлюють потребу в постійному оновленні знань і навичок працівників поліції. Така модель безперервної освіти дозволяє забезпечити гнучкість системи правоохоронної діяльності, її здатність до адаптації та оновлення, що є особливо актуальним у період активних реформ та в умовах зовнішньої загрози.

Отже, поліцейська освіта виконує не лише утилітарну функцію підготовки кадрів, а й відіграє ключову роль у формуванні загального профілю поліції як демократичного, відкритого та правосвідомого інституту. Вона є невід'ємним чинником стабільності, громадського порядку та суспільної довіри. Саме через ефективну систему освіти можливо закласти інституційні засади сильної, компетентної та орієнтованої на служіння поліції, що відповідає викликам сучасності та потребам українського суспільства.

Питання забезпечення професійної компетентності працівників поліції є розкритим у наукових працях вищезазначених правників, однак відкритим залишається питання місця та ролі працівників поліції у забезпеченні реалізації функціонального призначення Національної поліції, а отже, потребує подальшого дослідження.

Досвід країн Європейського Союзу містить позитивні приклади, коли вміле використання євроінтеграційних процесів та спеціального навчання дозволяє адаптувати адміністративно-правовий механізм професійної підготовки керівного складу Національної поліції України.

Виокремлення недосліджених аспектів загальної проблеми зумовлює актуальність статті та необхідність дослідження міжнародного співробітництва у сфері професійної підготовки керівних кадрів у діяльності органів Національної поліції України.

Сучасна активізація міжнародного співробітництва в різних сферах життя суспільств і держав на принципах інтеграції, кооперації та взаємозбагачення стосується і Національної поліції України, адже сьогодні існує гостра потреба у розробці ефективних механізмів протидії злочинності та підвищенні професійного рівня керівного складу органів поліції. Зокрема, це здійснюється шляхом інформування керівників органів та підрозділів Національної поліції України щодо сутності та важливості міжнародних норм щодо захисту прав людини та особливостей діяльності різних міжнародних правоохоронних організацій у цих процесах. Зазначені чинники вимагають створення умов для ефективного розвитку міжнародного співробітництва у сфері підготовки управлінських кадрів [143, с. 373].

Міжнародне співробітництво у сфері професійної підготовки поліцейських полягає у обміні делегаціями, візитах уповноважених осіб для налагодження та забезпечення взаємодії, спрямованої на підвищення ефективності діяльності поліції України.

Підготовка сучасних поліцейських має базуватися на поєднанні теоретичних і дослідницьких занять із набуттям практичних навичок. Міжнародний досвід має постійно аналізуватися, зокрема з метою застосування активних методів навчання та використання у навчальному процесі сучасних технологій.

Україна наразі перебуває на шляху євроінтеграційних процесів, тож і функціональне призначення Національної поліції, яке забезпечується, зокрема, працівниками поліції, має відповідати євроінтеграційним вимогам. Це обґрунтовується:

- зростаючою взаємозалежністю народів, глобалізацією проблем і універсалізацією різних соціальних явищ, включаючи правоохоронні органи, поліцейські структури та системи навчання;

- інтернаціоналізацією та інтеграцією кримінального світу, що диктує необхідність консолідації міжнародних правоохоронних органів, а також врахування позитивного та негативного досвіду боротьби з міжнародною та транснаціональною організованою злочинністю [13, с. 218–226];

- необхідністю наближення професійної підготовки кадрів поліцейського менеджменту до єдиних міжнародних стандартів на основі передового досвіду підготовки поліцейських провідних країн [30, с. 133].

У разі відсутності позиційної ідентичності функціонального призначення Національної поліції України з органами поліції країн Європейського Союзу виникатиме проблема розбіжності між європейськими політичними системами, законодавством та освітою, що відповідно створить перешкоди для розвитку співпраці.

Міжнародна підготовка поліцейських в Україні та зарубіжних країнах здійснюється на основі дво- та багатосторонніх договорів різної дії – міждержавних, міжурядових, міжвідомчих.

Цілі, завдання, зміст і форми навчання визначаються з урахуванням таких міжнародних угод, як Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, прийнятий резолюцією 2200 А (XXI), Конвенція ООН від 16 грудня 1966 р., Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., Європейські конвенції про видачу злочинців від 13 грудня 1957 р., угоди про взаємну правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. тощо.

Під час навчання у вищих навчальних закладах керівні кадри поліції повинні опановувати науку управління та готуватися як майбутні менеджери.

Акцент на підготовці управлінських кадрів слід приділяти у післядипломній освіті. Міжнародне ж співробітництво навчальних закладів у сфері підготовки працівників поліції, які забезпечують реалізацію функціонального призначення поліції, полягає у необхідності: забезпечення участі адміністративного складу органів і підрозділів поліції у миротворчій діяльності; організації, розширенні та проведенні навчання для менеджменту ЄС; організації відряджень керівного складу навчальних закладів до країн Європейського Союзу; взаємодії навчальних закладів з міжнародними організаціями, зокрема такими, як ООН, Рада Європи тощо.

Міжнародне співробітництво навчальних закладів, яке є способом удосконалення функціонального призначення Національної поліції через працівників поліції, полягає, зокрема, у необхідності не лише підвищення професійної підготовки поліцейських як, наприклад, майбутніх миротворців, а й у підготовці працівників до міжнародних посад; опрацюванні існуючого національного законодавства у відповідній сфері та наданні пропозицій щодо його удосконалення відповідно до європейських чи міжнародних стандартів; створенні нових навчально-методичних матеріалів для представників поліції; створенні ефективного механізму маркетингу освітніх послуг та забезпеченні розширення експорту освітніх послуг закладів освіти України; спільній з Україною організації конференцій, семінарів та круглих столів у країнах Європейського Союзу; створенні нових навчальних курсів з передових питань правоохоронної діяльності та боротьби зі злочинністю та організації міжнародних конференцій, семінарів тощо; забезпеченні ефективного вивчення та використання досвіду країн Європейського Союзу для вдосконалення підготовки керівного складу поліції; розширенні відносин з європейськими партнерами тощо.

Крім цього, важливим способом міжнародного співробітництва з метою удосконалення функціонального призначення поліції є також включення навчальних закладів України до програм, що реалізуються міжнародними

організаціями; координація досліджень з питань правоохоронної діяльності, які проводяться за підтримки міжнародних організацій на території України тощо.

Визначені заходи міжнародного співробітництва у частині посилення ролі і місця працівника поліції у забезпеченні реалізації функціонального призначення Національної поліції потребують подальшого опрацювання, адже зарубіжний досвід показує ефективну міжнародну діяльність вже на базі навчальних закладів поліції, що закріплюється спеціальними міжнародними угодами. Зокрема, у січні 1995 року було укладено угоду між президентом поліцейської академії в Мюнстері (Німеччина), директором Нідерландського навчального центру (LSOP) і директором Національної поліції Сполученого Королівства з підготовки кадрів – Асоціації коледжів (АЕРС), до складу яких входять поліцейські коледжі (академії) держав-членів Європейського Союзу (Франція, Німеччина, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Великобританія, Данія, Ірландія, Греція, Іспанія, Португалія, Швеція, Фінляндія, Німеччина, Австрія). Такі угоди дають можливість співпрацювати у сфері підготовки вищих офіцерів поліції на основі взаємної згоди та обґрунтованості, а також обмінюватися інформацією та підтримувати контакти за відповідними напрямками підготовки поліцейських [50, с. 20–22].

Окрім міжнародних угод, учасниками яких є навчальні заклади, що готують поліцейських у різних країнах світу, визначаються також асоціації таких навчальних закладів. Зокрема, Асоціація європейських поліцейських коледжів забезпечує єдиний принцип контактів для всіх поліцейських навчальних закладів Європи, у результаті чого досягається максимальна співпраця та координація між країнами-членами асоціації щодо підготовки керівних кадрів поліції, поширюється передовий педагогічний та практичний досвід, а також кращі наукові дослідження, розробляються спільні навчальні програми тощо.

Працівники поліції є першою ланкою впливу на рівень та успіх реалізації функціонального призначення Національної поліції, що також підтверджено

досвідом зарубіжних країн, які приділяють освіті поліцейських особливе значення.

Поліцейська освіта відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування системи публічної безпеки, а також у легітимації поліцейської діяльності в очах суспільства. Вивчення міжнародного досвіду свідчить про наявність цілісних, концептуально обґрунтованих моделей професійної підготовки поліцейських, які базуються на засадах прав людини, демократичного врядування, підзвітності та безперервного професійного розвитку. Такі моделі можуть бути адаптовані до вітчизняного контексту з урахуванням потреб реформування Національної поліції України та безпекових викликів, пов'язаних із воєнним станом.

Позитивним прикладом комплексного підходу є модель, впроваджена в Естонії, де підготовка фахівців із безпеки здійснюється в межах Академії безпеки при Міністерстві внутрішніх справ. Згідно з цією моделлю, навчання поєднує правову, етичну, комунікаційну та психологічну підготовку, а також акцентує увагу на цифровій грамотності та роботі з громадою. Подібний досвід демонструє доцільність міжвідомчої інтеграції освітніх програм, що дозволяє уніфікувати підхід до підготовки службовців різних секторів безпеки [182, с. 500–501; 34].

Естонський досвід у сфері поліцейської освіти є корисним для України ще з кількох практичних і концептуальних причин, зокрема через:

Інтеграцію підготовки фахівців безпеки в єдину систему. В Естонії Академія безпеки (Sisekaitseakadeemia) здійснює підготовку не лише поліцейських, а й рятувальників, працівників прикордонної служби, митників та інших фахівців сектору громадської безпеки. Такий інтегрований підхід забезпечує уніфікацію стандартів, посилення міжвідомчої координації та підвищує ефективність спільного реагування на кризові ситуації, що є вкрай важливим для України в умовах воєнного стану та гібридних загроз [211].

Поєднання академічної освіти та професійної підготовки. Естонська модель вдало поєднує теоретичну підготовку з практичним навчанням: велика частина курсу відведена на симуляційні тренування, моделювання ситуацій і взаємодію з громадськістю. Це дозволяє випускникам отримати прикладні навички, необхідні для реальної роботи, і зменшує розрив між навчанням та службовою практикою.

Розвиток цифрових навичок і кібербезпеки. З огляду на високий рівень цифровізації в Естонії, у системі поліцейської освіти особливу увагу приділено навчанню роботі з інформаційними системами, базами даних, кіберзагрозами, цифровими доказами тощо. Враховуючи сучасні виклики України, пов'язані з інформаційною війною та кібербезпекою, це є цінним елементом для інтеграції в українську систему освіти [194].

Етичну та громадську орієнтацію освіти. В естонській моделі поліцейської освіти акцент зроблено на професійній етиці, правах людини та сервісній моделі взаємодії з громадянами. Поліцейських готують не лише як виконавців закону, а як комунікаторів, що діють у межах демократичних стандартів. Це сприяє формуванню довіри громадян до поліції, що є актуальним для України, особливо з огляду на завдання постконфліктної реінтеграції та гуманітарної стабілізації.

Академічну автономію та наукові дослідження. Sisekaitseakadeemia має академічну автономію, право присуджувати ступені та здійснює дослідницьку діяльність у сфері безпеки, що дозволяє оновлювати навчальні програми відповідно до змін середовища. В Україні така автономія може посилити інституційний розвиток поліцейської освіти та дозволить краще адаптуватися до викликів війни та реформ [195; 196].

Таким чином, естонський досвід демонструє, що ефективна поліцейська освіта має бути міжвідомчою, практично орієнтованою, цифрово грамотною та громадсько відповідальною. Для України це не лише стратегічна модель

розвитку, але й інструмент наближення до стандартів ЄС у сфері верховенства права та безпеки.

Не менш значущим є німецький підхід до організації поліцейської освіти, в якому надається перевага тісній співпраці поліції з прокуратурою, що забезпечує процесуальну чіткість, правову визначеність і міжінституційне партнерство. Поліцейські навчальні заклади ФРН функціонують у тісному зв'язку з університетською системою, що сприяє розвитку аналітичного мислення та наукового потенціалу поліцейських. Це створює підґрунтя для формування в Україні змішаних моделей навчання із залученням класичних освітніх та прикладних інституцій [160].

Німецький досвід поліцейської освіти цікавий для України також з огляду на його системність, міждисциплінарність, практичну орієнтацію та інтегрованість у європейські стандарти, зокрема через:

Децентралізовану модель з єдиними освітніми стандартами. У Німеччині система поліцейської освіти організована за федеральним принципом: кожна земля має власний поліцейський навчальний заклад або університет поліції (наприклад, Polizeiakademie Niedersachsen або Hochschule der Polizei Rheinland-Pfalz), але всі заклади дотримуються загальнонаціональних стандартів підготовки. В умовах децентралізації в Україні така модель дозволила б розвивати регіональні поліцейські навчальні осередки з урахуванням локальних безпекових потреб, водночас зберігаючи уніфіковані стандарти підготовки [197].

Академічну освіту з фокусом на правозастосування. Більшість поліцейських у Німеччині проходять трирічну бакалаврську підготовку (Bachelor of Arts in Police Service), яка поєднує правничу освіту, поліцейську тактику, психологію, етику, права людини, кримінологію та соціальні науки. Важлива роль також відводиться вивченню іноземних мов і професійній комунікації. Такий міждисциплінарний підхід може значно підвищити якість

підготовки українських поліцейських як універсальних фахівців, здатних діяти в складному правовому, соціальному та гуманітарному середовищі [198].

Дуальну систему освіти: поєднання теорії та практики. Німецька модель широко застосовує дуальну форму навчання: навчання відбувається по чергово в аудиторіях і на базі практики (поліцейські дільниці, слідчі підрозділи, спецпідрозділи). Це дає змогу відразу інтегрувати знання в реальну поліцейську діяльність. Запровадження ефективної системи дуальної освіти дозволить українським курсантам і слухачам краще оволодіти навичками оперативної роботи та зменшити розрив між теоретичними знаннями та практичними викликами служби [199].

Регулярне підвищення кваліфікації та післядипломну освіту. У Німеччині існує чітка система післядипломної освіти для діючих офіцерів: семінари, тренінги, курси з нових сфер (кібербезпека, медіація, робота з уразливими групами), а також програми магістратури та підготовки до керівних посад. Застосування подібної системи дозволить українській поліції динамічно реагувати на нові виклики (воєнний стан, цифрова безпека, масова міграція), підвищуючи рівень професійної мобільності кадрів [200].

Особливу увагу до професійної етики та прав людини. В німецьких поліцейських академіях приділяють значну увагу етичній підготовці, формуванню правосвідомості, стандартам ненасильницької комунікації, запобіганню дискримінації та зловживанням владою. Регулярно проводяться тренінги з толерантності, антикорупції та недискримінації. Впровадження етичних модулів у базову та підвищену підготовку є критично важливим для відновлення довіри суспільства до поліції та зміцнення демократичних стандартів [201].

Актуальним для України є й французький досвід, який характеризується чітким розмежуванням функцій між Національною поліцією та Жандармерією залежно від територіального принципу та рівня загроз. Водночас, у Великій Британії сформувалася концепція «поліції за згодою» (policing by consent), що

ґрунтується на довірі між поліцією та громадянами, досягається через прозорість, доступність та дотримання етичних стандартів. Такі моделі створюють нормативну та етичну базу для функціонування поліції в умовах демократичного врядування [202].

Французька практика поліцейської освіти ефективна з огляду на: багаторівневу структуру та диференціацію за рівнем фахової відповідальності. Формування окремих навчальних траєкторій для «gardien de la paix» (базовий рівень) і «commissaire de police» (керівний склад) в École nationale de police (ENP) забезпечує відповідність освіти вимогам посад і рівню відповідальності [203]; поєднання теоретичної підготовки та практичної діяльності. Студенти поліцейських шкіл проходять навчання, що чергує теоретичні курси з обов'язковими стажуваннями в оперативних підрозділах. Наприклад, навчання в ENP триває 24 місяці, з яких майже половина часу присвячена практиці; підтримку післядипломної освіти та безперервного професійного розвитку. École nationale supérieure de la Police (ENSP) реалізує підготовку вищих структур (майбутніх комісарів) та модулі післядипломної освіти: семінари, колоквіуми, стажування на керівних посадах [204]; міжінституційне співробітництво між поліцією та жандармерією. Обидві сили перебувають під єдиним Міністерством внутрішніх справ, мають спільні освітні стандарти та стабільну взаємодію в підготовці кадрів [205].

Таким чином, адаптація французьких елементів поліцейської освіти, а саме диференційованої структури навчання, дуальної підготовки, післядипломної освіти та міжвідомчої інтеграції може сприяти реформуванню української системи підготовки поліцейських, підвищенню професійного рівня, управлінської спроможності та довіри громадськості.

Англійський досвід підготовки поліцейських вирізняється системною інституціоналізацією освітнього процесу, глибокою інтеграцією практики та теорії, нормативною орієнтацією на етичні стандарти, права людини й публічну підзвітність. Великобританія здійснила перехід від традиційних моделей

підготовки до академічно вивіреної системи, в основі якої – принципи дуальності, багаторівневої вищої освіти та безперервного професійного розвитку. Упровадження Policing Education Qualifications Framework (PEQF), діяльність College of Policing та послідовна політика забезпечення стандартів прав людини у поліцейській практиці демонструють цілісну модель поліцейської освіти, що успішно функціонує в умовах демократичного суспільства [206]. Такий досвід має практичне значення для України, зокрема у гуманітарній орієнтації поліцейської діяльності, стандартизації освітніх програм та формуванні професійної етики.

Вважаємо, що англійський досвід для України може бути ефективним з огляду на такі ключові критерії:

Впровадження Поліцейського Освітнього Кваліфікаційного Фреймворку (PEQF). Британська система Policing Education Qualifications Framework передбачає декілька освітніх маршрутів: Police Constable Degree Apprenticeship (PCDA), Degree Holder Entry Programme (DHEP) та Pre-Join Degree (PJD). Такий підхід значно підсилює професіоналізацію поліцейської служби, створюючи єдиний академічний стандарт для всієї системи та сприяючи розвитку змішаної форми навчання – поєднанню теорії та практики [207].

Формалізація дуального навчання – «earn while you learn». За британською моделлю половина навчального часу поліцейських відводиться роботі на ділянках під наглядом інструкторів, а половина – академічним заняттям у партнерських університетах. Такий підхід ефективно перетворює випускників на професійно підготовлених офіцерів. Для України доцільно запровадити аналогічні дуальні програми, що дозволять подолати розрив між теоретичною підготовкою та практичною діяльністю [208].

Розширення післядипломного розвитку та професійного освітнього шляху. Британська система забезпечує «живучість» професії через регулярне підвищення кваліфікації: курси, семінари, магістерські програми, а також масштабну сітку лідерського розвитку. Це створює горизонтальні можливості

динамічного кар'єрного зростання, що є важливим для адаптивності українських правоохоронців до сучасних викликів [209].

Створення єдиного професійного органу для стандартизації підготовки. College of Policing виконує роль центрального органу, який розробляє стандарти навчання, професійного розвитку та етичних норм служби для всіх правоохоронних формувань країни. Запровадження аналогічної інституції в Україні дозволить уніфікувати підготовку, забезпечити легітимність стандартів, посилити контроль і інтеграцію законодавчих вимог у навчальні програми [210].

Важливо поєднувати зарубіжний досвід із національними традиціями правової культури та практичними потребами Національної поліції. Йдеться про створення адаптивної освітньої системи, яка включає формальну підготовку, післядипломне навчання, інституційне наставництво, а також програми, орієнтовані на роботу з вразливими категоріями населення, кризове реагування та захист прав людини.

Узагальнюючи, впровадження елементів європейських моделей поліцейської освіти в Україні має не лише освітньо-професійну, а й правову та інституційну значущість. Йдеться про створення ефективної, демократично орієнтованої та стійкої поліцейської системи, здатної адаптуватися до умов гібридних загроз, воєнного конфлікту та постконфліктного відновлення.

Американський підхід до організації поліцейської освіти. Американська система поліцейської освіти характеризується децентралізованою моделлю, яка надає штатам і муніципалітетам самостійність у визначенні стандартів підготовки поліцейських. Така структура забезпечує гнучкість та адаптацію до локальних потреб, проте ускладнює уніфікацію професійних вимог і навчальних програм на національному рівні [210].

Структура та базові одиниці навчання. Базовою структурною одиницею є поліцейські академії, які функціонують на рівні штатів, округів або великих міст. Вони забезпечують початкову професійну підготовку (entry-level training)

для новобранців, що триває від 12 до 36 тижнів залежно від юрисдикції та визначених стандартів.

Зміст навчальних програм, оскільки академії охоплюють як теоретичні, так і практичні дисципліни: кримінальне право, процедури арешту, етику, патрулювання, володіння вогнепальною зброєю, деескалаційні техніки та міжособистісну комунікацію. Значну увагу приділяють фізичній підготовці та стрільбі.

Постійне підвищення кваліфікації, так як більшість департаментів США вимагають регулярного проходження *in-service training*, яке передбачає оновлення знань у сфері законодавства, тактик та технологій, зокрема щодо кіберзлочинності та роботи з вразливими групами населення.

Поєднання поліцейської та академічної освіти, зокрема у деяких юрисдикціях встановлюють вимогу наявності ступеня *associate degree* або *bachelor's degree* для вступу на службу. Програми з кримінального правосуддя, соціології та психології слугують інтелектуальним підґрунтям для майбутніх офіцерів.

Стандартизація та професійні організації, адже значну роль відіграють професійні організації, зокрема *Commission on Accreditation for Law Enforcement Agencies (CALEA)* та *International Association of Chiefs of Police (IACP)*, які розробляють методичні рекомендації, етичні кодекси та навчальні стандарти на добровільній основі [210].

Гуманізація поліцейської діяльності, так як в останні десятиліття зростає частка курсів із прав людини, культурної компетентності, расової чутливості та психології стресових ситуацій.

Використання симуляційних технологій, особливо активно застосовуються відеотренажери, віртуальна реальність та інтерактивні сценарії, що дозволяє моделювати складні ситуації та готувати офіцерів до прийняття рішень у стресових умовах без ризику для громадськості.

Співпраця з громадою, так як програми партнерства між поліцейськими навчальними закладами та громадськими організаціями формують community-oriented policing training, сприяючи двосторонньому діалогу та підвищенню довіри між поліцією та населенням.

Таким чином, американська модель поліцейської освіти є багатовимірною і динамічною: вона поєднує практичну орієнтацію, децентралізовану структуру, академічну підготовку та постійний професійний розвиток. Незважаючи на відсутність єдиних національних стандартів, така система демонструє здатність до адаптації та реформування у відповідь на сучасні потреби суспільства.

Американський досвід у сфері поліцейської освіти становить значний інтерес для України в контексті реформування правоохоронної системи та підвищення ефективності діяльності Національної поліції. Однією з головних переваг американської моделі є її акцент на постійне професійне вдосконалення поліцейських, що реалізується через систему обов'язкового підвищення кваліфікації та спеціалізованих тренінгів. Така модель дозволяє оперативно реагувати на нові виклики, включаючи зміни в законодавстві, розвиток новітніх форм злочинності та потреби взаємодії з різними соціальними групами. Впровадження подібної практики в Україні сприяло б не лише оновленню знань і навичок поліцейських, а й формуванню нової професійної культури, орієнтованої на відкритість, гнучкість та відповідальність.

Крім того, американська система вирізняється інтеграцією академічної освіти у процес професійної підготовки офіцерів поліції. Університетські програми з кримінального правосуддя, соціології, права та психології забезпечують теоретичну базу, яка є важливою для формування критичного мислення, етичної свідомості та здатності до міждисциплінарного аналізу. Українська система підготовки правоохоронців, яка досі значною мірою зберігає ознаки пострадянської технократичної моделі, могла б істотно виграти від такої інтеграції, зокрема шляхом розширення можливостей для отримання

поліцейськими вищої освіти в цивільних закладах освіти або створення міждисциплінарних навчальних центрів на базі наявних академій.

Ще одним важливим елементом, що заслуговує на впровадження в українському контексті, є фокус американської системи на взаємодії поліції з громадою (*community-oriented policing*). Такий підхід передбачає не лише функціональну готовність до реагування на правопорушення, а й активну комунікацію з населенням, попередження конфліктів і формування партнерських відносин із місцевими спільнотами. В умовах трансформації українського суспільства та зростання запиту на прозорість, підзвітність і ефективність правоохоронної діяльності, адаптація цього підходу може сприяти відновленню довіри до поліції, зниженню рівня конфліктності у стосунках між поліцейськими та громадянами, а також підвищенню легітимності державних інститутів у цілому.

Таким чином, модернізація поліцейської освіти є не лише елементом внутрішньої реформи, але й передумовою євроінтеграції України у сфері безпеки та правопорядку.

Міжнародне співробітництво у сфері підготовки як керівних, так і рядових, працівників поліції є важливим аспектом реалізації євроінтеграційних вимог, особливо для України як країни, яка наразі перебуває у правовому режимі воєнного стану [170, с. 188–190].

Тож, незважаючи на всі відмінності та підходи у підготовці поліцейського менеджменту, чітко простежується прагнення до вирівнювання, стандартизації та узгодженості вищої поліцейської освіти в умовах інтеграції та співпраці всіх сфер діяльності, а аналіз підготовки поліцейських засвідчив, що однією з основних тенденцій розвитку систем професійної підготовки керівних кадрів внутрішніх справ є тенденція до їх інтеграції з метою забезпечення на національному та міжнародному рівнях успішної реалізації функціонального призначення Національної поліції.

3.2. Проблеми реалізації функцій Національної поліції України у сфері захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану та можливі шляхи їх подолання

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливої ваги набуває ефективне функціонування системи національної безпеки, ключовим елементом якої є Національна поліція. В умовах дії правового режиму воєнного стану її діяльність виходить за межі стандартного забезпечення правопорядку та охоплює широке коло завдань, пов'язаних із гарантуванням прав і свобод людини, забезпеченням громадської безпеки, протидією правопорушенням, координацією з військовими структурами, а також наданням допомоги населенню.

У цих умовах питання забезпечення прав і свобод людини набуває особливого змісту та значення, що зумовлює необхідність переосмислення ролі й функцій Національної поліції у системі публічної безпеки та правопорядку. Воєнний стан як особливий правовий режим істотно трансформує механізми державного управління та встановлює підвищені вимоги до органів правопорядку, які перебирають на себе додаткові завдання щодо підтримання стабільності, безпеки та захисту цивільного населення. За таких обставин діяльність Національної поліції закономірно опиняється в центрі наукових досліджень, оскільки її функціонування безпосередньо впливає на реалізацію конституційних прав людини та рівень довіри громадян до держави.

Роль поліції в період воєнного стану виходить за межі звичайних функціональних обов'язків, адже від неї вимагається забезпечення балансу між публічними інтересами безпеки та індивідуальними правами людини. Підтримання правопорядку в умовах підвищених ризиків, евакуації населення, масових переміщень, загроз диверсій, ракетних обстрілів і руйнування об'єктів інфраструктури потребує спеціальних навичок, злагоджених дій і високого рівня відповідальності. Це зумовлює необхідність дослідження того, наскільки

ефективно поліція здатна виконувати свої функції в екстремальних умовах, а також які правові засоби забезпечують належний рівень правозахисної діяльності [170, с. 188–190].

Функціонування правоохоронної системи під час війни супроводжується низкою правових і організаційних проблем, що ускладнюють реалізацію завдань держави у сфері прав людини. Зокрема, відсутність чітко врегульованих процедур окремих видів поліцейської діяльності в кризових ситуаціях, недостатність кадрових і матеріально-технічних ресурсів, підвищене навантаження на особовий склад, а також необхідність оперативного прийняття рішень можуть створювати загрози для дотримання фундаментальних прав і свобод. У таких умовах особливої уваги потребують аналіз практичних аспектів правозастосування та визначення актуальних прогалин у законодавстві.

Суттєвої складності набуває проблема співвідношення між заходами, що обмежують окремі права людини, та вимогами міжнародних стандартів у сфері прав людини. Воєнний стан допускає тимчасове обмеження певних прав, однак навіть за таких умов залишається непорушною заборона катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, незаконних затримань, дискримінації та свавільного втручання у приватне життя. Правове забезпечення діяльності поліції має відповідати принципам пропорційності, необхідності та правової визначеності, що потребує ґрунтового теоретичного й практичного аналізу.

Особливого значення набуває дослідження діяльності поліції щодо захисту вразливих груп населення, які найбільше потерпають від наслідків збройної агресії. До них належать внутрішньо переміщені особи, люди похилого віку, діти, особи з інвалідністю, постраждалі від насильства, а також мешканці прифронтових і тимчасово окупованих територій. Забезпечення їхніх прав вимагає від поліції не лише високого професіоналізму, а й наявності спеціальних механізмів реагування, розроблених з урахуванням міжнародних гуманітарних стандартів.

Зростання рівня насильницьких злочинів, проявів мародерства, незаконного поводження зі зброєю, а також ризиків диверсійно-розвідувальної діяльності ставить перед поліцією нові завдання у сфері кримінальної превенції та оперативного реагування. Проте виконання цих завдань не може відбуватися всупереч правам людини, що актуалізує необхідність розроблення дієвих механізмів контролю за діяльністю поліції. Це стосується як внутрішніх процедурних гарантій, так і зовнішніх інституцій громадського нагляду, які забезпечують демократичну підзвітність.

Проблематика психологічної стійкості поліцейських в умовах воєнного стану є ще одним важливим напрямом дослідження. Робота в умовах постійного стресу, ризику, фізичних і моральних навантажень може негативно позначатися на якості прийнятих рішень та професійній поведінці. Відсутність належної психологічної підтримки підвищує ризик неналежного поводження з цивільними, неправильного застосування сили або хибного оцінювання загроз. Це свідчить про необхідність розроблення та впровадження систем психологічної допомоги й емоційної підтримки.

Окремої уваги потребує питання цифровізації поліцейської діяльності, зокрема використання технічних засобів фіксації, інформаційних систем, баз даних і цифрових комунікаційних платформ. З одного боку, такі технології посилюють можливості поліції у забезпеченні правопорядку та підвищують прозорість її діяльності, а з іншого – створюють ризики незаконного збирання інформації або порушення права на приватність. У період війни, коли доступ до даних може набувати стратегічного значення, особливо важливим є дотримання балансу між безпековими потребами та правом на захист персональних даних.

Дослідження проблем правового регулювання діяльності Національної поліції також вимагає аналізу ефективності наявних механізмів взаємодії поліції з іншими органами сектору безпеки, зокрема з військовими адміністраціями, Силами оборони, органами місцевого самоврядування та службами з надзвичайних ситуацій. Невизначеність меж компетенції або відсутність

належної координації може призвести до дублювання функцій, порушення прав людини чи неефективного реагування на загрози.

Правовий режим воєнного стану потребує істотного вдосконалення нормативно-правової бази, що регламентує діяльність поліції. Наявні акти здебільшого орієнтовані на мирний час, що створює прогалини у регулюванні специфічних процедур – тимчасових обмежень, евакуаційних заходів, взаємодії з цивільним населенням у районах бойових дій, документування фактів воєнних злочинів тощо. Це обґрунтовує необхідність комплексного перегляду законодавства та імплементації міжнародних стандартів [168, с. 368–372].

Проблеми реалізації функцій поліції стають особливо гострими у прифронтових регіонах, де поліцейські виконують одночасно правоохоронні, евакуаційні, гуманітарні та стабілізаційні завдання. У таких умовах поліцейська діяльність набуває ознак багатофункціональності, що потребує нових підходів до оцінювання ефективності, планування ресурсів і визначення спеціалізованих компетентностей. Недостатня регламентація цих процесів може призвести до зниження рівня захисту прав цивільного населення.

Водночас упровадження інноваційних підходів до організації роботи поліції, зокрема розширення можливостей громадської участі, адаптація моделі «community policing» та запровадження системи партнерського забезпечення безпеки, може суттєво підвищити ефективність діяльності поліції під час війни. Такі підходи сприяють зміцненню довіри між поліцейськими та громадянами, формують середовище співпраці та полегшують реалізацію превентивних функцій.

Не менш важливим є вдосконалення системи професійної підготовки поліцейських з акцентом на міжнародні стандарти прав людини, особливості роботи в кризових ситуаціях, документування воєнних злочинів, реагування на масові порушення публічного порядку та застосування сили відповідно до принципу пропорційності. Удосконалення навчальних програм є стратегічно

важливим чинником підвищення ефективності діяльності поліції в екстремальних умовах.

Розвиток інституційної спроможності Національної поліції, зокрема модернізація матеріально-технічного забезпечення, оновлення засобів зв'язку, транспорту та безпекових технологій, також впливає на якість реалізації її функцій. Умови воєнного стану висувають високі вимоги до мобільності, оперативності та захищеності поліцейських підрозділів, що неможливо забезпечити без системних інвестицій у модернізацію інфраструктури.

З огляду на викладене, дослідження проблем реалізації функцій Національної поліції у сфері захисту прав і свобод людини в умовах воєнного стану є актуальним, складним і багатовимірним завданням. Воно передбачає не лише аналіз правових аспектів, а й вивчення організаційних, психологічних, етичних, управлінських і соціальних складових діяльності поліції. Комплексність цього питання зумовлює необхідність розроблення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення законодавства, оптимізацію процедур та зміцнення інституційної спроможності поліції діяти в інтересах громадян навіть у найскладніших умовах [168, с. 368–372].

Воєнний стан висуває нові, безпрецедентні виклики для правоохоронної системи: від підвищеного рівня загроз до необхідності швидкої адаптації функціоналу до умов війни. У цьому контексті актуальним є аналіз наявних проблем у діяльності Національної поліції та пошук ефективних шляхів їх розв'язання. Удосконалення організаційних, правових і практичних механізмів функціонування поліції є запорукою стабільності в тилу та підтримання обороноздатності держави загалом.

У період дії воєнного стану діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування спрямовується на підтримку військового командування й військових адміністрацій у впровадженні та реалізації заходів, передбачених правовим режимом воєнного стану, а також на безпосереднє виконання завдань, пов'язаних з обороною держави та окремих її територій.

Умови воєнного стану створюють для Національної поліції України надзвичайно складне та багатовимірне середовище функціонування, що характеризується одночасним збільшенням обсягу повноважень і значним ускладненням умов їх реалізації. З одного боку, класичні функції охорони громадського порядку та забезпечення правопорядку залишаються пріоритетними, а з іншого – поліція отримує низку нових завдань, що виходять за межі традиційної компетенції. До таких завдань належать забезпечення внутрішньої безпеки держави, протидія диверсійним та терористичним загрозам, охорона об'єктів критичної інфраструктури, а також активна участь у територіальній обороні та підтримці заходів цивільного захисту населення.

Виконання цих завдань у воєнний період ускладнюється тим, що значна частина функцій поліції здійснюється без належного нормативного закріплення, кадрового забезпечення або матеріально-технічної підтримки. Це створює додатковий ризик невідповідності між формально закріпленими повноваженнями та реальними можливостями їх виконання. У таких умовах поліція змушена адаптувати існуючі організаційні структури, оперативні алгоритми та внутрішні регламенти до швидко змінюваної ситуації, що потребує високої гнучкості та швидкого прийняття рішень на місцях.

Окремим викликом є морально-психологічне навантаження на працівників поліції, які виконують службові обов'язки в зонах бойових дій, евакуйованих або прифронтових регіонах. Постійна загроза життю, високий рівень стресу, обмеженість ресурсів та очікування громадян щодо негайного реагування на всі випадки порушень правопорядку створюють додаткове психологічне навантаження. У цих умовах ефективність роботи правоохоронців значною мірою залежить від наявності систем психологічної підтримки, професійного консультування та тренінгів із стресостійкості [168, с. 368–372].

Кадрове забезпечення в умовах воєнного стану також залишається однією з ключових проблем. Масштабні руйнування, тимчасова окупація територій, масове переміщення населення та зростання криміногенного тиску

призводять до дефіциту поліцейських кадрів у критичних районах. Зменшення чисельності особового складу в окремих підрозділах негативно впливає на швидкість реагування, контроль над криміногенною ситуацією та реалізацію превентивних заходів. Ситуацію ускладнює нерівномірне забезпечення технічними засобами, сучасними засобами зв'язку, транспортом та бронезахисним оснащенням, що обмежує мобільність і оперативність підрозділів у кризових ситуаціях.

В умовах воєнного стану посилюється й суспільний контроль за діяльністю поліції. Очікування громадян щодо прозорості, підзвітності та законності дій поліції зростають, а будь-які порушення або зловживання повноваженнями спричиняють серйозне падіння довіри до інституту. Це зумовлює необхідність посилення внутрішніх контролюючих механізмів, впровадження ефективної системи етичного регулювання поведінки співробітників, а також постійного моніторингу дотримання прав людини та стандартів публічної безпеки [167, с. 108-112].

З огляду на зазначене, функціональне призначення поліції у воєнний період потребує адаптації методологічних підходів до оцінки її діяльності. Дослідникам важливо враховувати не лише формальні функції, закріплені законодавчо, а й фактичні ролі поліції в умовах військових ризиків, соціальної нестабільності та кризових ситуацій. Це передбачає застосування комплексних методів: соціологічних опитувань, аналізу статистичних даних, кейс-стаді та інтерв'ю з працівниками поліції, що дозволяє оцінити ефективність виконання завдань, адаптивність організації та якість взаємодії з населенням.

У підсумку, функціональне призначення Національної поліції України у воєнний час є надзвичайно динамічним та багаторівневим. Воно поєднує класичні правоохоронні функції з нетиповими завданнями воєнного часу, що вимагає від поліції гнучкості, професіоналізму, чіткого нормативного закріплення повноважень та ефективних механізмів контролю. Саме комплексний підхід до організації діяльності, адаптований до кризових умов,

дозволяє забезпечити законність, правопорядок, безпеку громадян та підтримувати довіру суспільства в умовах надзвичайних викликів.

Для подолання зазначених проблем необхідне комплексне реформування внутрішньої організації Національної поліції, зокрема адаптація її структури до умов гібридної війни та розроблення спеціальних алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях. Необхідно також переглянути підходи до професійної підготовки кадрів, запровадити системи психологічної підтримки особового складу, активізувати цифровізацію поліцейських сервісів і зміцнити співпрацю з громадськими інституціями та міжнародними партнерами, особливо у частині обміну досвідом і ресурсами.

Загалом ефективне функціонування Національної поліції в умовах воєнного стану можливе лише за умови послідовного нормативного оновлення, належного ресурсного забезпечення та стратегічного переосмислення її ролі як елементу національної безпеки. Поліція має не лише оперативно реагувати на нові виклики, а й активно формувати культуру правопорядку в умовах війни, залишаючись інституцією довіри, захисту та стійкості державного устрою.

Організаційні особливості функціонування Національної поліції в умовах воєнного стану визначаються чинною законодавчою базою, зокрема законами України «Про Національну поліцію» [123] та «Про правовий режим воєнного стану» [119], і залежать від конкретних завдань, покладених на поліцію. З урахуванням специфіки правового режиму, оперативної обстановки та інших обставин ці завдання можуть змінюватися або уточнюватися.

Варто також зазначити, що в умовах дії правового режиму воєнного стану законодавець значно розширив адміністративні повноваження поліцейських. Це дає змогу оперативно вживати необхідних заходів для стабілізації ситуації в регіоні, забезпечення правопорядку, усунення загроз життю та здоров'ю населення, а також відновлення законності на відповідній території.

Так, відповідно до Закону України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, зокрема під час дії правового режиму воєнного стану», до статті 23 було внесено доповнення, які розширили повноваження Національної поліції.

Зокрема, поліція отримала право:

- безоплатно отримувати на письмовий запит інформацію, необхідну для виконання своїх завдань, від органів державної влади, органів місцевого самоврядування та юридичних осіб державної форми власності, зокрема відомості про військовополонених, у визначених формі та обсязі. Відповідь має бути надана протягом трьох днів, а в разі неможливості – не пізніше ніж через десять днів із моменту отримання запиту;

- здійснювати конвоювання затриманих осіб, осіб, узятих під варту, обвинувачених або засуджених, а також забезпечувати їх охорону під час судових засідань. Перелік відповідних судів, ізоляторів та установ визначає Міністр внутрішніх справ України;

- утримувати в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, узятих під варту, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

- здійснювати оперативне розмінування в межах своїх повноважень, зокрема з метою виявлення, знешкодження або знищення вибухонебезпечних предметів, що можуть бути засобами чи знаряддями вчинення правопорушень;

- організовувати роботу щодо надання, позбавлення чи підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт;

- забезпечувати техніко-криміналістичний супровід огляду місця події, зокрема у випадках пожеж, вибухів або загрози вибуху, а також проводити спеціальні вибухотехнічні роботи;

- представляти Україну в Міжнародній організації кримінальної поліції – Інтерполі, виконуючи відповідні зобов’язання та функціонуючи як Національне центральне бюро Інтерполу;
- співпрацювати з Європолем і виступати як Національний контактний пункт між українськими органами та цією організацією;
- організовувати взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Інтерполом, Європолем і компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до їхньої діяльності;
- здійснювати збирання біометричних даних, зокрема дактилоскопіювання;
- здійснювати адміністративний нагляд відповідно до чинного законодавства [120].

Крім того, було розширено підстави для перевірки працівниками поліції документів у осіб, а також для зупинення транспортних засобів. Зокрема, перевірка документів можлива у випадках, коли особа має зовнішні ознаки, подібні до ознак особи, яка перебуває в розшуку, зникла безвісти або самовільно залишила місце тримання військовополонених. Крім того, документи можуть перевірятися, якщо наявна інформація про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце утримання військовополонених. Також встановлено, що в умовах воєнного стану поліцейські мають право на безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров’я незалежно від форми власності [120].

У період дії правового режиму воєнного стану працівникам Національної поліції надано право застосовувати заходи примусу, визначені статтею 42 Закону України «Про Національну поліцію», щодо осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без дотримання окремих обмежень і заборон, які зазвичай регулюють застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї [123]. Раніше в усіх випадках поліцейські були

зобов'язані діяти виключно в межах, визначених законом, і не мали права застосовувати заходи примусу поза встановленими нормативами.

Здійснення Національною поліцією зазначених додаткових повноважень спрямоване на стабілізацію оперативної ситуації з урахуванням особливостей виконання службових обов'язків в умовах воєнного стану. Більшість таких заходів мають оперативний характер, окремі – превентивний або профілактичний, однак усі вони спрямовані на підтримання публічного порядку та захист прав громадян.

Відповідно до пункту 24 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейські органи в межах наданих їм повноважень беруть участь у забезпеченні та реалізації заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, а також у разі введення зони надзвичайної екологічної ситуації на всій території держави або в окремих її регіонах [123].

Згідно зі статтею 24 цього ж Закону, поліція залучається до виконання завдань територіальної оборони та бере участь у реалізації заходів, передбачених правовим режимом воєнного стану [123].

До таких заходів належать: запровадження посиленого режиму охорони публічного порядку та громадської безпеки; протидія диверсійно-розвідувальним групам; охорона об'єктів стратегічного значення та об'єктів життєзабезпечення; координація дій із силами територіальної оборони; забезпечення взаємодії з військовими адміністраціями, судами, прокуратурою та іншими органами в умовах дії воєнного стану.

За словами Є. Гіденка, діяльність працівників Національної поліції в умовах воєнного стану зосереджується на нейтралізації внутрішніх загроз, зокрема таких, як зростання соціальної криміналізації, поширення «тіньової економіки», терористичні загрози, порушення правопорядку та загальне зниження рівня безпеки. Основне завдання правоохоронних органів у таких умовах полягає в оперативному реагуванні на загрози шляхом боротьби зі злочинністю, тероризмом і забезпечення громадської безпеки [35, с. 89].

Крім того, поліція повинна приділяти особливу увагу швидкому та якісному наданню поліцейських послуг, пов'язаних з охороною прав і свобод громадян у період дії воєнного стану.

На думку О. Безпалової, до основних пріоритетів діяльності поліції у цей період належать: документування та правова кваліфікація воєнних злочинів; здійснення досудового розслідування воєнних злочинів, навіть у зоні активних бойових дій; проведення розмінування об'єктів і територій; забезпечення охорони громадського порядку та публічної безпеки; виявлення правопорушень, що стосуються дітей; використання новітніх інформаційних систем, засобів захисту та передачі даних; організація психологічного супроводу діяльності поліції та надання первинної психологічної допомоги населенню [12].

Забезпечення громадського порядку та публічної безпеки залишається одним із першочергових завдань держави, що потребує злагодженої співпраці органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань і громадян. Провідна роль у реалізації цих завдань належить саме Національній поліції.

У контексті триваючої збройної агресії проти України особливої актуальності набуває вдосконалення діяльності Національної поліції у військовій сфері, оскільки саме цей орган відіграє важливу роль у підтриманні громадського порядку, стабільності та безпеки в умовах воєнного конфлікту.

Одним із ключових напрямів оптимізації діяльності поліції є налагодження ефективної взаємодії з військовими формуваннями. Спільна координація дій, обмін інформацією, розроблення єдиних тактичних підходів і проведення регулярних навчань із військовими підрозділами сприятимуть підвищенню оперативності реагування у кризових ситуаціях.

Також першочерговим завданням є підвищення рівня професійної підготовки поліцейських, які залучаються до роботи в зоні бойових дій або безпосередньо виконують функції, пов'язані із забезпеченням безпеки на

прифронтових територіях. Важливим аспектом є не лише володіння спеціальними знаннями з військової справи, а й формування психологічної стійкості та навичок адаптації до дій в умовах підвищеного ризику.

Окрему увагу слід приділити залученню поліції до розслідування воєнних злочинів, зокрема тих, що вчинені проти цивільного населення. Розбудова правових механізмів фіксації доказів, співпраця з міжнародними інституціями, а також забезпечення правової відповідальності винних осіб є необхідними умовами протидії безкарності та забезпечення справедливості.

Не менш важливою залишається функція охорони громадського порядку та захисту цивільного населення, що включає патрулювання, охорону критичної інфраструктури, супровід гуманітарних місій та евакуаційних колон, а також запобігання мародерству і панічним настроям.

Крім того, в умовах повномасштабної війни потребує розвитку міжнародне співробітництво Національної поліції з іншими правоохоронними структурами. Така взаємодія сприяє обміну аналітичною та розвідувальною інформацією, організації спільних операцій, а також отриманню підтримки з боку міжнародних партнерів [166, с. 228-232].

Комплексне впровадження вищезазначених напрямів дасть змогу підвищити ефективність функціонування поліції в умовах воєнного стану, сприятиме зміцненню внутрішньої безпеки та створить надійну правову основу для реагування на нові виклики, пов'язані зі збройною агресією проти України.

У межах правового режиму воєнного стану Національна поліція України виконує розширене коло завдань, пов'язаних із забезпеченням громадської безпеки, правопорядку та взаємодією з військовими адміністраціями й іншими суб'єктами сектору безпеки і оборони. Надання додаткових повноважень, зокрема щодо застосування заходів примусу, зумовлює необхідність неухильного дотримання принципів законності та прав людини.

Пріоритетними напрямами вдосконалення діяльності Національної поліції в умовах воєнного стану є: підвищення рівня професійної підготовки

особового складу; нормативне регулювання взаємодії з військовими структурами; посилення матеріально-технічного забезпечення; а також упровадження комплексного підходу до захисту прав і свобод громадян в умовах збройного конфлікту.

З огляду на трансформацію безпекових викликів, зумовлених широкомасштабною збройною агресією проти України, актуалізується необхідність концептуального переосмислення організаційно-правових засад функціонування Національної поліції. Проблеми, з якими стикається поліція у воєнний період – кадрове виснаження, надмірне функціональне навантаження, дефіцит матеріальних ресурсів, психологічне вигорання та правова невизначеність дій у кризових ситуаціях, – потребують не фрагментарних рішень, а системного, науково обґрунтованого підходу до реформування поліцейської інституції.

У межах дисертаційного дослідження пропонується розробити авторську модель «функціональної реорганізації Національної поліції України у воєнний та повоєнний періоди», що поєднує правовий, управлінський, соціогуманітарний і безпековий підходи. Йдеться про створення нормативно-правового механізму гнучкого перерозподілу повноважень у надзвичайних умовах, формування спеціалізованих структурних підрозділів із воєнно-гуманітарною компетенцією, а також упровадження постійно діючої моделі психологічної реабілітації персоналу. Необхідно також обґрунтувати концепцію «превентивної резильєнтності» поліції, яка дає змогу передбачати та нейтралізувати наслідки системних загроз ще до їх матеріалізації.

Концепція «превентивної резильєнтності» поліції базується на інтеграції двох ключових парадигм: превентивної функції (запобігання конфліктам, правопорушенням і кризовим ситуаціям) та здатності правоохоронних органів і їхніх працівників до адаптації й відновлення (резильєнтності) у відповідь на стресові, надзвичайні або тривалі виклики. Превентивна діяльність поліції – це сукупність випереджувальних заходів, спрямованих на нейтралізацію чинників,

що підвищують ризик правопорушень; відповідно, їх поєднання з резильєнтними механізмами спрямоване на зміцнення здатності правоохоронних органів витримувати та протидіяти стресовим ситуаціям без втрат у професійній функціональності [95].

Сучасна наукова думка підкреслює, що психологічна резильєнтність – це здатність особистості оптимально адаптуватися до стресу, тобто чинник, який суттєво знижує ризик професійного вигорання та психотравматичних реакцій у працівників поліції. Водночас організаційна резильєнтність розглядається як властивість самої поліцейської структури не лише відновлюватися після криз, а й активно адаптуватися до нових викликів шляхом перегляду внутрішніх механізмів, процедур і культури надання допомоги та підтримки. Об'єднання цих двох векторів (превенції та резильєнтності) формує стійку модель, що забезпечує готовність, адаптацію та збереження ефективності поліції в умовах високого навантаження, криз або невизначеності [189].

Крім того, з психологічної точки зору превентивна резильєнтність включає тренінги з емоційної регуляції, практики *mindfulness* та навчання саморефлексивним технікам, які сприяють зниженню рівня стресу в службових ситуаціях і забезпечують відновлення внутрішньої рівноваги та професійного ресурсу поліцейських [191]. В організаційному вимірі це може поєднуватися з розвитком *servant leadership* (лідерства, орієнтованого на підтримку) як механізму формування безпечного професійного середовища, у якому працівники відчують підтримку, автономію та реальну можливість ефективно виконувати свої функції навіть в умовах кризи [89, с. 94–96; 191; 192]. Відтак поліцейська освіта в Україні має формуватися з урахуванням інтеграції знань про резильєнтність як одного з ефективних інструментів реагування на кризові ситуації.

Таким чином, доцільним є запровадження алгоритму поетапного впровадження змін до законодавства, відомчих нормативно-правових актів і практичної діяльності поліції з урахуванням досвіду інших держав,

міжнародних стандартів і принципів дотримання прав людини. Особливу увагу слід приділити створенню єдиного національного стандарту поліцейської діяльності в умовах воєнного стану, який має бути інтегрований у загальну систему забезпечення безпеки держави.

Очікуваним науковим результатом є обґрунтування нової парадигми функціонування поліції як адаптивної, сервісно орієнтованої та правової інституції в умовах кризових трансформацій.

3.3. Пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції у забезпеченні прав і свобод людини з використанням зарубіжного досвіду

У процесі трансформації національної системи правоохоронних органів України особливої актуальності набуває вдосконалення адміністративно-правового регулювання функціонування Національної поліції в системі забезпечення прав і свобод людини. З урахуванням сучасних викликів, пов'язаних як із внутрішніми реформами, так і із зовнішніми загрозами, підвищення ефективності правоохоронної діяльності потребує імплементації сучасних нормативно-правових засад, що ґрунтуються на принципах професіоналізму, законності та підзвітності. У цьому контексті науково обґрунтований аналіз зарубіжного досвіду, зокрема країн Європейського Союзу, є необхідною умовою формування сучасних механізмів функціонування поліції у сфері забезпечення прав людини, які відповідатимуть міжнародним стандартам.

Впровадження європейських моделей поліцейської діяльності сприятиме системному оновленню як нормативно-правової бази, так і організаційно-управлінських підходів у сфері забезпечення публічної безпеки в Україні. Це дасть змогу підвищити рівень довіри громадськості до правоохоронних органів, забезпечити дотримання етичних норм і стандартів

професійної доброчесності, а також інтегрувати національну систему правоохоронних органів у європейський правовий простір, що є ключовим чинником реалізації євроінтеграційного курсу держави [25, с. 46–50].

У сучасних умовах стрімкої трансформації системи публічного управління питання ефективності діяльності Національної поліції України щодо забезпечення прав і свобод людини набуває особливої теоретичної та практичної значущості. Виклики, зумовлені як внутрішніми соціальними процесами, так і зовнішніми безпековими загрозами, вимагають комплексного переосмислення ролі поліції у демократичній державі, орієнтованій на принципи верховенства права та захист фундаментальних прав і свобод. Саме тому вдосконалення адміністративно-правового регулювання поліцейської діяльності є необхідною умовою формування сучасної, ефективної та підзвітної моделі правоохоронного органу, здатного відповідати новітнім викликам [95].

Розвиток інституту поліції в Україні відбувається в умовах глибоких реформ, спрямованих на адаптацію національної правоохоронної системи до європейських стандартів. Водночас нормативно-правове забезпечення діяльності поліції досі залишається фрагментарним, містить низку прогалин, колізій і недостатньо узгоджених положень, що ускладнює реалізацію практичних механізмів захисту прав людини. Це зумовлює необхідність переосмислення чинної моделі адміністративно-правового регулювання та її гармонізації з міжнародними підходами.

Сучасна наука адміністративного права наголошує, що поліцейська діяльність повинна здійснюватися на основі принципів законності, пропорційності, підзвітності та прозорості, які становлять ядро демократичних підходів до правозастосування. Проте їх імплементація в українському правопорядку часто стикається з викликами інституційного та процедурного характеру. Недостатня деталізація процедур застосування превентивних заходів, нечіткі критерії використання сили, проблеми доступу

до механізмів оскарження та контролю – усе це потребує ґрунтовного наукового аналізу й обґрунтованих пропозицій щодо реформування.

Поглиблене вивчення зарубіжного досвіду у сфері поліцейського регулювання не лише дає змогу виявити ефективні моделі та практики, а й дозволяє зіставити їх із національними реаліями та визначити напрями вдосконалення вітчизняної системи. У країнах Європейського Союзу та Північної Америки сформовано розвинені механізми демократичного контролю за діяльністю поліції, ефективної підготовки кадрів, стандартизованих процедур превентивної діяльності та забезпечення прав людини. Їх адаптація може стати ключовим чинником підвищення якості функціонування Національної поліції [92, с. 154–158].

У межах дослідження проблем функціонування поліції, особливо в умовах воєнного стану, доцільно акцентувати увагу на забезпеченні належних умов діяльності поліцейських. Важливість повноцінного відпочинку працівників поліції є критичною складовою ефективного виконання ними функцій із забезпечення прав і свобод громадян, особливо в умовах підвищеного навантаження. Постійна оперативна та превентивна діяльність, пов'язана з охороною публічного порядку, запобіганням правопорушенням і реагуванням на надзвичайні ситуації, зумовлює високий рівень психологічного та фізичного напруження. Недостатній відпочинок може призводити до зниження концентрації уваги, помилок у прийнятті рішень і загального зниження ефективності поліцейської діяльності, що безпосередньо впливає на здатність забезпечувати безпеку громадян і захищати їхні конституційні права.

Отже, організація адекватних періодів відпочинку, регламентованих нормами трудового та службового законодавства, а також упровадження заходів психофізіологічної підтримки особового складу є невід'ємними елементами забезпечення стабільності та надійності функціонування системи

правоохоронних органів у надзвичайних умовах [32, с. 42–47; 29, с. 61–63; 48, с. 1–6; 142].

Не менш важливим аспектом є гідне матеріальне та соціальне забезпечення працівників поліції, яке виступає одним із ключових стимулів високої відповідальності та мотивації до сумлінного виконання службових обов'язків. У воєнний час, коли поліцейські виконують завдання в умовах підвищеного ризику для життя і здоров'я, забезпечення належної оплати праці набуває особливої значущості як елемент гарантії їхніх прав і соціального захисту [92, с. 154–158].

Адекватне матеріальне забезпечення сприяє формуванню стабільного морально-психологічного стану працівників, дозволяє зменшити ризики професійного вигорання та підвищує готовність до виконання завдань із захисту громадян, охорони публічного порядку та протидії правопорушенням. Таким чином, відпочинок і гідна оплата праці є не лише соціально-правовими гарантіями, а й важливими інструментами забезпечення ефективності та легітимності правоохоронної діяльності в умовах надзвичайних ситуацій [98, с. 89–91].

Особливу увагу в дослідженні привертає питання процедурної визначеності поліцейських повноважень. У правових системах провідних держав Європи превентивні заходи поліції чітко регламентуються спеціальними законами або кодексами, які деталізують підстави, межі та способи їх застосування. Українське законодавство, хоча й містить окремі норми щодо превентивної діяльності, потребує суттєвого оновлення, спрямованого на усунення правових невизначеностей і забезпечення належних гарантій для громадян.

Актуальним залишається і питання правового статусу поліцейських, їхньої професійної компетентності, доброчесності та відповідальності. У країнах Європейського Союзу значну увагу приділяють системам підвищення кваліфікації, внутрішньому контролю, оцінюванню професійної етики та

безперервній освіті. В Україні такі підходи перебувають на стадії становлення, що зумовлює необхідність упровадження нових моделей професійного розвитку та стандартизації освітніх програм [101, с. 100–104].

Важливою проблемою є також недостатній рівень довіри до правоохоронної системи, який значною мірою залежить від прозорості та підзвітності поліції. У демократичних державах функціонують незалежні органи нагляду, що здійснюють контроль за законністю дій поліцейських. В Україні значення таких механізмів зростає, однак інституційні моделі нагляду та контролю потребують подальшого вдосконалення [151, с. 289–293].

Зарубіжний досвід свідчить, що ефективність поліцейської діяльності безпосередньо пов'язана із закріпленням чіткої концепції «community policing» як партнерської моделі взаємодії поліції та громади. Її впровадження передбачає участь громадян у формуванні політики безпеки, діяльність верифікованих громадських рад, проведення регулярних консультацій і реалізацію спільних безпекових проєктів. Для України це є важливим орієнтиром, оскільки рівень інституційної довіри та залучення громадян залишається недостатнім.

Дослідження також має враховувати специфіку діяльності поліції в умовах воєнного стану, коли баланс між забезпеченням безпеки та дотриманням прав людини стає особливо складним. Правові режими підвищеної небезпеки потребують чітких норм щодо тимчасових обмежень прав і свобод, деталізованих процедур застосування превентивних заходів, а також посиленого контролю за діяльністю силових підрозділів.

Проблемною залишається система нормативного забезпечення прав осіб, які зазнали неправомірних дій з боку поліції. Механізми оскарження часто є складними або недостатньо доступними, а практика застосування дисциплінарних заходів не завжди відповідає принципам пропорційності та невідворотності відповідальності. У багатьох державах діють ефективні

омбудсменські інституції та спеціалізовані органи контролю, досвід яких потребує ґрунтовного аналізу.

Суттєвим аспектом удосконалення адміністративно-правового регулювання є стандартизація службових процедур. Європейські держави застосовують уніфіковані протоколи фіксації правопорушень, застосування сили, проведення затримань, обшуків і допитів. Для України такі стандарти є надзвичайно важливими, оскільки вони мінімізують ризики свавілля та сприяють підвищенню правової культури персоналу [157, с. 328–331].

Не менш важливим напрямом є цифровізація діяльності поліції, яка потребує належної нормативної конкретизації. Використання бодікамер, автоматизованих систем обліку, відеофіксації та аналітичних платформ суттєво змінює підходи до забезпечення прав людини, водночас створюючи потенційні ризики для приватності та інформаційної безпеки. Зарубіжні моделі правового регулювання таких технологій можуть слугувати основою для оновлення українського законодавства.

Важливе місце у теоретичних дослідженнях посідає питання організаційної структури поліції. У низці зарубіжних країн поліція функціонує на засадах децентралізації, що забезпечує значний вплив громад на формування місцевих органів правопорядку. В Україні зберігається централізована модель, однак її адаптація до потреб регіонів є актуальним завданням, що потребує наукового осмислення.

До пріоритетних напрямів реформування належить удосконалення інституту поліцейської служби, який має ґрунтуватися на принципах професіоналізму, політичної нейтральності, етичності та орієнтації на права людини. Порівняльний аналіз практик Франції, Німеччини, Канади та США дозволяє визначити перспективні моделі етичного контролю та дисциплінарних процедур.

Досвід інших держав демонструє важливість розвитку поліцейської освіти як фундаменту якісної реалізації службових функцій. Академії поліції в

багатьох країнах застосовують інноваційні методики підготовки, акцентуючи увагу на медіації, комунікації, захисті прав людини та деескалації конфліктів. Впровадження цих підходів в Україні сприятиме формуванню нової професійної культури поліції.

Дослідження механізмів взаємодії поліції з іншими інститутами сектору безпеки також становить важливу складову дисертаційної тематики. У міжнародній практиці поліція тісно співпрацює з муніципальними органами, службами соціального захисту, освіти та охорони здоров'я. Така інтеграція забезпечує комплексний підхід до гарантування безпеки, що є актуальним і для України [157, с. 328–331].

Необхідність удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції зумовлена також соціальними очікуваннями громадян, які вимагають від держави ефективності, справедливості та відкритості. Відповідно до європейських підходів, поліція повинна не лише виконувати свої функції, а й дотримуватися високих стандартів комунікації з населенням, що забезпечує стабільність суспільної довіри.

Комплексний аналіз зарубіжного досвіду дає змогу сформулювати концептуальні рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства та практики його застосування. Йдеться про системне оновлення нормативної бази, створення сучасних процедур, підвищення професійної компетентності, удосконалення механізмів контролю та забезпечення ефективної взаємодії з громадськістю.

В умовах трансформації правової системи України та підвищених вимог до правоохоронних органів особливого значення набуває реформування Національної поліції. З огляду на сучасні виклики, пов'язані як із зовнішньою агресією, так і з необхідністю зміцнення демократичних інститутів, важливим напрямом є вдосконалення адміністративно-правового регулювання функціонування поліції. У цьому контексті зростає потреба у вивченні та впровадженні зарубіжного досвіду, зокрема міжнародно-правових стандартів,

які забезпечують високий рівень професіоналізму, ефективності та підзвітності поліцейської діяльності.

У процесі вдосконалення механізмів регулювання діяльності Національної поліції України доцільно розглядати адміністративно-правове забезпечення як системне впорядкування суспільних відносин шляхом застосування норм адміністративного права, їх тлумачення та реалізації публічної влади. Такий процес охоплює комплекс нормативних, процедурних і організаційних елементів, що забезпечують належне функціонування правоохоронних органів у правовій державі.

З огляду на актуальні виклики у сфері правоохоронної діяльності в Україні, а також на тлі активного просування євроінтеграційного курсу, доцільним є вивчення зарубіжного досвіду адміністративно-правового регулювання організації та діяльності поліції. Порівняльний аналіз дає змогу ідентифікувати ефективні правові інструменти, здатні підвищити результативність роботи поліції, сприяти забезпеченню прав і свобод громадян, а також покращити імідж правоохоронних органів у суспільстві.

Слід зазначити, що в різних країнах правоохоронні структури мають різні найменування – поліція, жандармерія, гвардія, констеблі, маршали, шерифи тощо. Це створює певні труднощі для уніфікованого тлумачення, адже за подібними назвами можуть приховуватися різні за функціями та повноваженнями інституції, сформовані відповідно до національних правових традицій і адміністративних систем [103].

Водночас для ґрунтовного аналізу іноземного досвіду доцільно застосовувати комплексний підхід, що враховує функціональне наповнення кожного органу, а не лише його назву чи структуру. Незважаючи на відмінності, правоохоронні системи держав Європейського Союзу характеризуються спільними ознаками: розгалуженістю та багатофункціональністю; інтеграцією в державний апарат за умов збереження інституційної автономії; різноманітністю джерел фінансування (державних,

муніципальних, приватних); орієнтацією на захист прав людини; високим рівнем професіоналізму; аполітичністю; тісною взаємодією з громадськістю через відкритість і залучення населення до процесів прийняття рішень [193].

З огляду на належність України до романо-германської правової системи, доцільним є вивчення досвіду функціонування поліції Федеративної Республіки Німеччина з метою вироблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України. Правоохоронна система Німеччини має дворівневу модель, що включає федеральний рівень і рівень федеральних земель. Основним суб'єктом цієї системи є поліція, яка реалізує як превентивні, так і репресивні функції, зокрема забезпечення громадського порядку, боротьбу зі злочинністю та охорону державного кордону.

Адміністративно-правове регулювання діяльності німецької поліції ґрунтується на типовому проєкті єдиного закону про поліцію (Polizeigesetz), прийнятому у 1975 році. Цей документ визначає принципи організації, структуру, повноваження та межі втручання поліції у права громадян. Система передбачає чіткий розподіл повноважень між федеральним і земельним рівнями. Зокрема, Федеральне відомство кримінальної поліції (Bundeskriminalamt) виконує координаційні функції, здійснює аналітичну обробку інформації та забезпечує міжнародну взаємодію, зокрема в межах Інтерполу. Структурна побудова поліції відповідає принципам децентралізації, ефективного управління та правової визначеності [86].

Вивчення німецької моделі дає підстави для формулювання пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового статусу Національної поліції України, зокрема в частині закріплення на законодавчому рівні функціонального поділу між аналітично-координаційними та виконавчими структурами, посилення ролі превентивних заходів, а також упровадження чітких стандартів законності, пропорційності та ефективності поліцейського втручання. Особливо цінним є досвід Німеччини у сфері мінімізації

адміністративного розсуду через детальне нормативне регулювання типових ситуацій взаємодії поліції з населенням.

Таким чином, досвід Федеративної Республіки Німеччина може бути використаний для розроблення комплексних змін у системі адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України з урахуванням демократичних стандартів, орієнтованих на захист прав людини та підвищення інституційної ефективності [104].

Окрім досвіду Німеччини, доцільно враховувати адміністративно-правові підходи, реалізовані у Франції, яка має розгалужену та історично сформовану систему правоохоронних органів. Французька модель організації поліції характеризується поєднанням централізації та децентралізації, що дозволяє ефективно реагувати як на загальнодержавні потреби, так і на запити місцевих громад. В умовах децентралізації влади в Україні доцільним є впровадження інституту муніципальної поліції, аналогічного французькому зразку, із законодавчим закріпленням чітких функцій таких підрозділів на місцевому рівні [104].

Заслуговує на увагу також практика Національної жандармерії Франції, яка функціонує переважно в сільській місцевості та має розширене коло повноважень, зокрема щодо забезпечення публічної безпеки, протидії тероризму та реагування на надзвичайні ситуації. Такий функціональний розподіл поліцейських сил може бути адаптований в Україні шляхом реформування підрозділів Національної поліції, створення спеціалізованих служб та законодавчого закріплення їх компетенції [104].

Отже, використання французького досвіду дозволяє запропонувати вдосконалення адміністративно-правового регулювання в Україні шляхом: чіткого структурного поділу поліції за рівнями компетенції; розмежування повноважень між центральною та місцевою владою у сфері публічної безпеки; формування нормативного підґрунтя для створення муніципальної поліції.

Такі підходи сприятимуть підвищенню ефективності, прозорості та підзвітності правоохоронної діяльності в умовах сучасних українських реалій.

Вдосконалення адміністративно-правового регулювання функціонування Національної поліції України є необхідним кроком для підвищення її ефективності та відповідності сучасним міжнародним стандартам. Запозичення досвіду країн Європейського Союзу, зокрема Німеччини та Франції, демонструє важливість чіткого розподілу повноважень між різними підрозділами поліції, а також поєднання централізації та децентралізації з метою адаптації до потреб як держави, так і місцевих громад.

Впровадження цих підходів сприятиме посиленню прозорості, законності та підзвітності правоохоронної діяльності, підвищенню довіри громадськості, а також належному захисту прав і свобод громадян. Крім того, це створить підґрунтя для інтеграції національної системи поліції в європейський правовий простір, що відповідає євроінтеграційним прагненням України [13, с. 218– 226]

Сучасні виклики та загрози зумовлюють необхідність трансформації сектору правоохоронної діяльності загалом, а також оновлення суб'єктного складу Національної поліції як елементу забезпечення реалізації її функціонального призначення. Така трансформація передбачає здійснення комплексу взаємопов'язаних заходів, що реалізуються у формі послідовних кроків, заснованих на оптимальних управлінських рішеннях із урахуванням позитивного досвіду та кращих практик провідних країн світу. Водночас вона охоплює реформування функціонування, управління та підвищення ефективності адміністративного апарату органів Національної поліції України.

Питання забезпечення професійної компетентності працівників поліції частково розкрито у наукових працях вітчизняних дослідників. Водночас недостатньо дослідженим залишається питання визначення місця та ролі працівників поліції у забезпеченні реалізації функціонального призначення

Національної поліції, що зумовлює необхідність подальших наукових пошуків у цьому напрямі.

Досвід країн Європейського Союзу містить позитивні приклади ефективного використання євроінтеграційних процесів і спеціалізованих освітніх програм, що дає змогу адаптувати адміністративно-правовий механізм професійної підготовки керівного складу Національної поліції України.

Виокремлення недосліджених аспектів окресленої проблематики зумовлює актуальність цієї статті та необхідність дослідження міжнародного співробітництва у сфері професійної підготовки керівних кадрів у діяльності органів Національної поліції України.

Сучасна активізація міжнародного співробітництва в різних сферах суспільного та державного життя, що ґрунтується на принципах інтеграції, кооперації та взаємозбагачення, стосується й Національної поліції України. Наразі існує нагальна потреба у розробленні ефективних механізмів протидії злочинності, підвищенні професійного рівня керівного складу органів поліції, зокрема шляхом інформування керівників органів і підрозділів Національної поліції України про сутність і значення міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини, а також особливості діяльності міжнародних правоохоронних організацій у цих процесах. Зазначені чинники зумовлюють необхідність створення умов для ефективного розвитку міжнародного співробітництва у сфері підготовки управлінських кадрів [143, с. 373].

Міжнародне співробітництво у сфері професійної підготовки поліцейських полягає в обміні делегаціями, проведенні робочих візитів уповноважених осіб, спрямованих на налагодження та розвиток взаємодії з метою підвищення ефективності діяльності поліції України.

Підготовка сучасних поліцейських має ґрунтуватися на поєднанні теоретичної та дослідницької підготовки з набуттям і закріпленням практичних навичок. Водночас міжнародний досвід повинен систематично

аналізуватися з метою впровадження активних методів навчання та використання сучасних технологій в освітньому процесі.

Україна наразі перебуває на шляху євроінтеграційних процесів, отже, функціональне призначення Національної поліції, реалізація якого забезпечується, зокрема, її працівниками, має відповідати європейським вимогам. Це зумовлюється:

- зростаючою взаємозалежністю держав і народів, глобалізацією проблем та універсалізацією соціальних явищ, зокрема у сфері правоохоронної діяльності, поліцейських структур і систем професійної підготовки;

- інтернаціоналізацією та інтеграцією злочинного світу, що зумовлює необхідність консолідації міжнародних правоохоронних органів, а також осмислення як позитивного, так і негативного досвіду боротьби з міжнародною та транснаціональною організованою злочинністю [13, с. 218– 226];

- необхідністю наближення професійної підготовки кадрів поліцейського менеджменту до єдиних міжнародних стандартів на основі передового досвіду провідних країн [30, с. 133].

У разі відсутності належної функціональної узгодженості діяльності Національної поліції України з поліцією держав Європейського Союзу виникатиме проблема розбіжностей між політичними системами, законодавством і підходами до освіти, що, своєю чергою, створюватиме перешкоди для розвитку міжнародного співробітництва.

Міжнародна підготовка поліцейських в Україні та зарубіжних країнах здійснюється на основі дво- та багатосторонніх договорів різного рівня – міждержавних, міжурядових і міжвідомчих.

Цілі, завдання, зміст і форми навчання визначаються з урахуванням міжнародно-правових актів, зокрема Загальної декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.),

Європейської конвенції про видачу правопорушників (1957 р.), а також інших міжнародних договорів і угод.

Під час навчання у закладах вищої освіти керівні кадри поліції повинні опановувати основи управлінської діяльності та формуватися як майбутні менеджери, тоді як у системі післядипломної освіти доцільно зосередити увагу на розвитку управлінських компетентностей. Водночас міжнародне співробітництво навчальних закладів у сфері підготовки поліцейських, як суб'єктів реалізації функціонального призначення поліції, передбачає: участь адміністративного складу в миротворчій діяльності; організацію та розширення програм підготовки відповідно до стандартів ЄС; здійснення стажувань і відряджень до країн Європейського Союзу; налагодження взаємодії з міжнародними організаціями, зокрема ООН і Радою Європи.

Міжнародне співробітництво навчальних закладів також передбачає: підвищення рівня професійної підготовки поліцейських, у тому числі як потенційних учасників міжнародних місій; підготовку кадрів до роботи на міжнародних посадах; аналіз і вдосконалення національного законодавства відповідно до європейських стандартів; розроблення сучасних навчально-методичних матеріалів; розвиток експорту освітніх послуг; організацію спільних наукових заходів; створення нових освітніх курсів у сфері правоохоронної діяльності; а також розширення партнерства з європейськими інституціями.

Крім того, важливим напрямом є включення українських закладів освіти до міжнародних освітніх програм, а також координація наукових досліджень у сфері правоохоронної діяльності, що здійснюються за підтримки міжнародних організацій.

Водночас зазначені заходи міжнародного співробітництва потребують подальшого наукового опрацювання, оскільки зарубіжний досвід свідчить про високу ефективність такої діяльності на базі поліцейських навчальних закладів. Зокрема, у 1995 році було укладено угоду між європейськими

поліцейськими освітніми інституціями, що стало підґрунтям для створення Асоціації європейських поліцейських коледжів (АЕРС), до якої увійшли провідні навчальні заклади держав-членів Європейського Союзу. Такі форми співпраці забезпечують обмін інформацією, розвиток спільних програм підготовки та підвищення якості освіти поліцейських кадрів [50, с. 20–22].

Асоціація європейських поліцейських коледжів забезпечує координацію діяльності навчальних закладів, сприяє обміну передовим педагогічним і практичним досвідом, розвитку наукових досліджень і створенню спільних освітніх програм, що в цілому підвищує рівень підготовки керівних кадрів поліції.

Відповідальність держави перед особою за забезпечення її прав і свобод є одним із фундаментальних принципів правової держави, який безпосередньо визначає функціонування правоохоронних органів. Національна поліція як спеціалізований орган покликана реалізовувати цю відповідальність шляхом захисту громадян, забезпечення громадського порядку та підтримання безпеки в суспільстві. Водночас недоліки в діяльності поліції або відсутність ефективних механізмів реалізації цієї відповідальності можуть призводити до порушення прав людини, зниження довіри до державних інституцій і підриву їх легітимності [28, с. 25–30].

Однією з ключових проблем у цій сфері є недостатня системність підходів до контролю за діяльністю поліції та оцінки її результатів у контексті забезпечення прав і свобод громадян. Ефективна реалізація відповідальності держави неможлива без належного правового регулювання, дієвих механізмів підзвітності та прозорого моніторингу діяльності правоохоронних органів. Додаткові труднощі виникають у зв'язку з відсутністю інтегрованих процедур оцінки ефективності превентивних, оперативно-розшукових і захисних заходів [126].

Одним із напрямів вирішення цієї проблеми є впровадження комплексної системи контролю та підзвітності, що поєднує внутрішні та

зовнішні механізми нагляду. До внутрішніх належать служби внутрішньої безпеки, внутрішній аудит і регулярна оцінка діяльності підрозділів, тоді як зовнішні передбачають функціонування незалежних наглядових органів, громадських рад і взаємодію з органами судової та законодавчої влади.

Важливим аспектом також є підвищення професійної компетентності та етичної відповідальності працівників поліції, розвиток комунікативних навичок і дотримання принципів законності та пропорційності. Це передбачає впровадження прозорих процедур добору, навчання та оцінювання персоналу, а також активне використання превентивних і комунікаційних стратегій.

Окремої уваги потребує проблема взаємодії правоохоронних органів із засобами масової інформації, яка безпосередньо впливає на формування суспільної довіри та легітимності поліції. В умовах домінування інформаційного простору недоліки комунікації можуть призводити до поширення дезінформації, зниження авторитету поліції та формування негативного суспільного ставлення. Особливо це актуально в умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій, коли своєчасність і достовірність інформації мають критичне значення [185, с. 53–55].

Однією з основних проблем у цій сфері є відсутність чітко структурованих механізмів комунікації, які б забезпечували одночасно оперативність, достовірність і відповідність законодавству щодо захисту прав людини та конфіденційної інформації. Унаслідок цього інформація нерідко поширюється із запізненням або через неофіційні джерела, що спричиняє викривлення фактів і знижує ефективність реалізації функцій поліції [99, с. 185–190; 61, с. 241–246; 27, с. 116–124].

Для подолання зазначених проблем у науковій літературі пропонується впровадження системного підходу до формування комунікаційної політики правоохоронних органів. Одним із пріоритетних напрямів цього підходу є створення централізованих пресслужб на всіх рівнях структур Національної поліції, які виконуватимуть функції координації інформаційних потоків,

підготовки офіційних повідомлень та забезпечення їх достовірності. Доцільно, щоб діяльність зазначених підрозділів регламентувалася формалізованими процедурами, які визначають строки оприлюднення інформації, відповідальність за її точність, а також форми взаємодії з різними типами засобів масової інформації, включно з традиційними та цифровими платформами [152, с. 173–177; 153, с. 148–155; 180, с. 274–288].

Крім того, науковці відзначають необхідність активного впровадження спеціалізованих освітніх і тренінгових програм для працівників поліції, спрямованих на розвиток медіакомпетентності та навичок кризової комунікації. Зокрема, такі програми мають забезпечувати формування у співробітників умінь оперативного реагування на інформаційні запити, ефективної взаємодії з соціальними мережами та підготовки комунікаційних матеріалів у складних або конфліктних ситуаціях. У комплексі з належною нормативно-правовою базою зазначені заходи сприяють мінімізації ризику поширення недостовірної інформації, підвищенню прозорості діяльності поліції та формуванню довіри громадян.

Таким чином, проблематика взаємодії поліції із засобами масової інформації має комплексний характер та потребує одночасного вирішення організаційних, нормативних і освітніх завдань. Запропоновані підходи, що включають централізовану координацію інформаційної діяльності, впровадження формалізованих процедур комунікації та підвищення рівня медіа- і кризової компетентності працівників поліції, спрямовані на забезпечення ефективної взаємодії правоохоронних органів із громадськістю та медіа. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню легітимності діяльності поліції, зміцненню суспільної довіри та забезпеченню належного рівня захисту прав і свобод громадян у складних соціально-політичних умовах.

Висновки до Розділу 3

Результати проведеного дослідження засвідчили, що ефективне функціонування Національної поліції України в умовах сучасних викликів вимагає реформування системи професійної підготовки працівників поліції, зокрема керівного складу. Встановлено, що міжнародне співробітництво у сфері поліцейської освіти є ключовим чинником посилення функціонального призначення поліції як інституції, що забезпечує публічну безпеку, правопорядок та захист прав людини. Порівняльний аналіз освітніх моделей зарубіжних держав (Естонії, Німеччини, Франції, Великої Британії) дозволив виокремити основні структурні елементи ефективної підготовки поліцейських: міжвідомчу інтеграцію, дуальність навчання, етичну орієнтацію, цифрову грамотність та безперервність професійного розвитку.

У процесі дослідження обґрунтовано доцільність імплементації в українську освітню систему низки концептуальних засад, характерних для європейських моделей, зокрема багаторівневої та диференційованої структури підготовки, формалізованих стандартів академічної та практичної освіти, а також створення єдиного органу з розробки та валідації освітніх програм і професійних вимог до поліцейських. Підкреслено, що міжнародне співробітництво у формі обміну досвідом, спільних навчальних програм, участі в миротворчих місіях та інституціонального партнерства з провідними освітніми установами дозволяє адаптувати поліцейське навчання до викликів сучасного безпекового середовища, зокрема в умовах воєнного стану.

Узагальнюючи, слід наголосити, що підвищення професійної компетентності поліцейських є не лише умовою якісного виконання функціонального призначення Національної поліції, а й необхідним кроком у напрямі євроінтеграції України. Міжнародний досвід свідчить про ефективність стратегічної орієнтації на демократичні стандарти поліцейської діяльності, академічну автономію освітніх закладів, розвиток лідерських якостей

працівників поліції та інституційну стійкість системи поліцейської освіти. Таким чином, міжнародне співробітництво у сфері підготовки кадрів стає ключовим інструментом трансформації поліції в умовах безпекових, правових та гуманітарних змін.

У ході дослідження встановлено, що ефективне функціонування Національної поліції України в умовах воєнного стану потребує системного оновлення її організаційно-правового механізму. Воєнні виклики висувають нові вимоги до правоохоронної діяльності, зокрема щодо розширення повноважень, поглиблення взаємодії з військовими структурами, а також посилення ролі поліції у сфері захисту прав людини, забезпечення публічної безпеки та реагування на загрози національній безпеці. Актуалізується необхідність нормативного врегулювання цих змін із дотриманням принципів правової визначеності, пропорційності та верховенства права.

У результаті проведеного аналізу сформульовано концепцію функціональної реорганізації Національної поліції, що базується на інтеграції правового, управлінського, безпекового та соціогуманітарного підходів. Особливу увагу приділено ідеї «превентивної резильєнтності» поліції як нової парадигми протидії системним загрозам через поєднання здатності до передбачення ризиків із механізмами внутрішньої адаптації та відновлення. Така модель орієнтована не лише на кризове реагування, а й на випереджальне управління викликами безпеки та мінімізацію негативних наслідків дестабілізації.

Запропоновані теоретичні підходи та практичні рекомендації створюють передумови для формування ефективної, стійкої та орієнтованої на людину поліцейської інституції, здатної діяти в умовах збройного конфлікту та трансформаційного періоду після його завершення. Очікуваним науковим результатом є обґрунтування необхідності комплексного реформування діяльності Національної поліції з урахуванням сучасних викликів гібридної війни та глобальних тенденцій у сфері безпеки.

У процесі трансформації національної системи правоохоронних органів України особливого значення набуває вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції з урахуванням сучасних внутрішніх реформ та зовнішніх загроз. Запозичення європейського досвіду, зокрема країн ЄС, сприяє формуванню механізмів, що відповідають міжнародним стандартам професіоналізму, законності та підзвітності. Моделі Федеративної Республіки Німеччина та Франції демонструють ефективне поєднання централізації і децентралізації, чіткий поділ повноважень між різними рівнями поліції та впровадження превентивних заходів, які можуть бути адаптовані в українських умовах.

Удосконалення адміністративно-правового регулювання має базуватися на системному підході, що охоплює нормативні, процедурні та організаційні елементи, які забезпечують правове функціонування поліції в демократичній державі. Особлива увага приділяється професійній підготовці кадрів, яка повинна інтегрувати міжнародні стандарти та найкращі практики. Міжнародне співробітництво, зокрема у сфері обміну досвідом та навчальних програм, має ключове значення для підвищення ефективності та відповідності діяльності Національної поліції України європейським вимогам, що сприяє посиленню довіри громадськості та захисту прав людини.

Враховуючи євроінтеграційний курс України, необхідно розвивати механізми міжнародної взаємодії у сфері підготовки керівних кадрів поліції, зокрема через укладання дво- та багатосторонніх угод, участь у міжнародних асоціаціях та впровадження спільних навчальних програм. Це дозволить забезпечити відповідність функціонального призначення Національної поліції сучасним викликам, сприяти гармонізації з європейськими стандартами та підтримувати ефективну боротьбу з транснаціональною злочинністю на основі принципів законності, професіоналізму та взаємодії з громадськістю.

ВИСНОВКИ

За результатами дисертаційного дослідження функціонального призначення Національної поліції, а також теоретико-правового аналізу його змісту та функцій, основну увагу було зосереджено на таких питаннях: становленні та розвитку інституту поліції; правових засадах формування сучасної моделі Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини; методологічних підходах до дослідження функціонального призначення Національної поліції, визначенні відповідних принципів, методів і підходів до правового аналізу цієї категорії в системі забезпечення прав і свобод людини; розкритті змісту функціонального призначення Національної поліції як юридичної категорії, її структурних елементів, ознак та місця у сфері забезпечення прав і свобод людини; класифікації функцій Національної поліції, визначенні їх правової природи, взаємозв'язку та значення в контексті реалізації завдань публічної адміністрації у сфері прав людини; аналізі особливостей реалізації функціонального призначення поліції в окремих зарубіжних країнах з метою виявлення ефективних моделей та здійснення порівняльно-правової оцінки можливостей їх застосування в Україні; визначенні ролі поліцейської освіти як одного з ключових чинників забезпечення ефективної реалізації функцій Національної поліції з урахуванням зарубіжного досвіду та сучасних стандартів професійної підготовки у сфері забезпечення прав і свобод людини; дослідженні проблемних аспектів функціонування Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини в умовах воєнного стану та обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності її діяльності в умовах надзвичайних викликів; формуванні пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання функціонування Національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини з урахуванням позитивного досвіду зарубіжних країн. На основі проведеного дослідження сформульовано висновки.

Проведений аналіз історичних етапів формування функціонального призначення Національної поліції в Україні засвідчив, що її функціональне призначення формувалося в тісному зв'язку з еволюцією державності та трансформаціями політичних режимів. Починаючи з імперських моделей, у межах яких поліція виконувала переважно репресивні функції, через радянську систему адміністративного контролю та до періоду незалежної України, де спостерігається поступовий перехід до моделі поліції як сервісно-орієнтованого органу, можна простежити значну трансформацію її функціонального змісту.

Така еволюція свідчить про відсутність стабільності у функціях поліції, які постійно адаптувалися до суспільних викликів, змін у соціальних очікуваннях та рівні правової культури. Відтак, поліцейські функції слід розглядати як динамічне явище, що відображає загальні тенденції соціально-правової трансформації.

З огляду на аналіз правових засад формування сучасної моделі Національної поліції України, зокрема у сфері забезпечення прав і свобод людини, запропоновано модель адаптивної функціональної реорганізації Національної поліції України, яка передбачає нормативне оновлення, створення спеціалізованих підрозділів з воєнно-гуманітарною компетенцією, запровадження системи психологічної підтримки персоналу та механізмів гнучкого перерозподілу повноважень у кризових умовах.

Запропоновано також модель адаптивної функціональної реорганізації Національної поліції України в умовах воєнного та поствоєнного стану, що передбачає: функціональну адаптацію (чітке розмежування мирного та воєнного функціоналу поліції); інституціональну децентралізацію (створення регіональних антикризових підрозділів поліції); кадрову та психологічну стійкість (впровадження системи регулярного психодіагностування, професійної ротації); цифрову інтегрованість (розробка єдиної цифрової платформи для оперативного управління та адміністрування); правову гнучкість (нормативне закріплення особливих режимів реагування).

У межах проведеного дослідження обґрунтовано доцільність використання комплексу спеціалізованих методів, що забезпечують всебічне вивчення як нормативно-правового підґрунтя діяльності поліції, так і практичних аспектів реалізації її функцій. Зокрема, застосування формально-юридичного методу дозволило здійснити аналіз чинного законодавства, яке визначає повноваження, функції та організаційну структуру Національної поліції України.

Системно-структурний підхід сприяв дослідженню внутрішньої логіки формування функціональних компонентів поліцейської діяльності та встановленню взаємозв'язків між її основними напрямками. Завдяки порівняльно-правовому методу здійснено зіставлення національної моделі поліції з аналогічними інституціями в інших державах, що дало змогу виявити ефективні зарубіжні практики та сформувані обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення українського законодавства у відповідній сфері.

Соціологічні методи, зокрема анкетування, інтерв'ю з представниками поліції, експертного середовища та громадськості, дозволили оцінити рівень суспільної довіри, ефективність виконання функцій поліції та виявити актуальні проблеми в організації її роботи. Метод контент-аналізу забезпечив можливість якісної та кількісної оцінки змісту публікацій у засобах масової інформації, офіційних звітах і статистичних матеріалах, що дало змогу проаналізувати суспільну реакцію на окремі аспекти діяльності Національної поліції та визначити інформаційні тенденції щодо її функціонування.

Аналіз функціонального призначення Національної поліції України свідчить про її ключову роль у забезпеченні прав і свобод людини, охороні громадського порядку, а також захисті інтересів суспільства й держави, що є основними завданнями поліцейської діяльності. Функції поліції як спеціально уповноваженого правового інституту чітко регламентовані законом, що накладає на її суб'єктів юридичну відповідальність за законність та обґрунтованість дій. Еволюція поліцейської служби в Україні, від репресивно-

карального інструменту до інституту, орієнтованого на захист прав людини та служіння суспільству, відображає зміни державної політики та оновлення правового змісту поліцейської діяльності в умовах демократизації країни.

Водночас сучасні виклики, зокрема повномасштабна збройна агресія, значно трансформували функціональне призначення поліції, розширивши його за межі традиційного кримінального реагування до забезпечення національної безпеки, розкриття військових злочинів і надання допомоги населенню у звільнених від окупації регіонах. З огляду на це функціональне призначення Національної поліції виступає динамічною категорією, що постійно адаптується до нових соціально-політичних реалій, забезпечуючи сталий розвиток та ефективність поліцейської служби в умовах сучасних викликів.

За результатами дослідження визначено, що функціональне призначення Національної поліції України базується на комплексному поєднанні законодавчих норм, принципів верховенства права, системності, демократизму та гуманізму, що забезпечує ефективну діяльність поліції в правовій державі. Аналіз показав, що поліція виконує не лише функції боротьби зі злочинністю та охорони громадського порядку, але й надає послуги населенню, реалізує превентивні заходи, захищає права і свободи громадян, а також сприяє формуванню довіри через відкритість та партнерство з громадськістю.

Методологічний підхід до дослідження функціонального призначення поліції ґрунтується на системному, історико-правовому та порівняльно-правовому аналізі, що дає змогу всебічно оцінити роль поліції в контексті сучасних демократичних та правових стандартів. Отже, функціональне призначення Національної поліції слід розглядати як багатокomпонентне соціально-правове явище, яке потребує подальшого нормативного закріплення та удосконалення з урахуванням викликів часу.

Функціональна природа діяльності Національної поліції України є багатовимірною та потребує системного підходу до її класифікації з урахуванням сучасних викликів, зокрема воєнного стану. Запропоновано

класифікацію функцій за функціональною ознакою, яка поєднує класичні правоохоронні функції з новітніми векторами: безпеково-забезпечувальні, правозахисно-гарантійні, сервісно-комунікаційні, оперативно-реагувальні та реабілітаційно-гуманітарні. Такий підхід дозволяє цілісно охарактеризувати діяльність поліції як публічного інституту, що забезпечує не лише правопорядок, а й гуманітарну стійкість суспільства.

Узагальнення зазначених функцій свідчить про поступову трансформацію поліції у багатофункціональну інституцію, здатну адаптуватися до кризових умов і виконувати не лише охоронні, а й сервісні та гуманітарні завдання. Це має важливе значення для подальшого удосконалення правового регулювання та практики поліцейської діяльності відповідно до міжнародних стандартів і потреб національної безпеки.

З огляду на безпекові трансформації, спричинені воєнним станом, пропонується авторська класифікація функцій Національної поліції України за функціонально-стратегічними критеріями, що поєднує класичні елементи правоохоронної діяльності з новітніми завданнями кризового управління та гуманітарної безпеки.

Перша група – безпеково-забезпечувальні функції, що охоплюють охорону громадського порядку, запобігання злочинам, участь у територіальній обороні, протидію мародерству, захист критичної інфраструктури тощо.

Друга група – правозахисно-гарантійні функції, які передбачають охорону прав і свобод громадян, запобігання зловживанню владою, захист вразливих категорій населення, дотримання правових процедур та правове інформування.

Третя група – сервісно-комунікаційні функції, що включають надання адміністративних послуг, ведення відкритої комунікації з громадськістю, цифрову взаємодію з населенням, інформування про безпекову ситуацію та співпрацю з волонтерами.

До оперативно-реактивних функцій відносяться розкриття злочинів, участь у слідчих діях, затримання, виявлення диверсійних груп та оперативна взаємодія з іншими силовими структурами – вони є критично важливими в умовах збройного конфлікту.

Окрему, інноваційну групу становлять реабілітаційно-гуманітарні функції, до яких належить психологічна допомога постраждалим, евакуаційний супровід, нагляд за дотриманням прав у деокупованих районах, гуманітарна підтримка тощо.

Запропонована п'ятикомпонентна модель відображає поліцію як багатофункціональну, адаптивну та сервісно-орієнтовану інституцію, здатну ефективно діяти в умовах гібридної війни, криз і перехідного правопорядку, поєднуючи силовий, правозахисний та гуманітарний компоненти.

Порівняльний аналіз зарубіжного досвіду функціонування поліції у країнах Європи дозволив виокремити ключові практики, які можуть бути адаптовані до українських реалій. Зокрема, було визначено ефективність інтеграції поліції з прокуратурою, територіальне розмежування функцій, а також концепцію «поліції за згодою», що сприяють підвищенню процесуальної ефективності, законності та довіри громадян до правоохоронних органів. Розробка комплексного підходу до модернізації діяльності Національної поліції України базується на поєднанні нормативно-правового, організаційного та кадрового забезпечення, посиленні міжвідомчої взаємодії, розвитку професійної етики та системи громадського контролю. Визначено, що імплементація кращих міжнародних практик з урахуванням національного контексту та умов воєнного стану є необхідною для підвищення ефективності, законності, прозорості та підзвітності поліцейської діяльності в період інституційних трансформацій.

У результаті компаративного аналізу функціонального призначення поліції в ряді європейських держав і США встановлено, що ефективна діяльність правоохоронних органів безпосередньо пов'язана з наявністю

збалансованої організаційної структури, децентралізації управління, орієнтації на сервісну модель та активної взаємодії з громадськістю. Так, у Польщі, Нідерландах, Естонії та Італії превентивна діяльність, *community policing*, а також прозора система підзвітності формують основу сучасного поліцейського сервісу. Зокрема, польська та нідерландська поліція ефективно реалізують принципи партнерства з громадою через консультації, інформаційні кампанії, місцеві ініціативи та цифрові платформи. Естонія демонструє приклад тісної міжвідомчої взаємодії, профілактики правопорушень та залучення громади навіть на волонтерських засадах. Італія та США акцентують на багаторівневості поліцейських структур, професіоналізації кадрів, контролі за службовою поведінкою та розмежуванні повноважень між цивільними й військовими підрозділами.

У контексті реформування Національної поліції доцільним є врахування зарубіжного досвіду у таких напрямках: удосконалення інституційної структури через формування регіональних «опорних центрів», впровадження сервісно орієнтованої моделі поліції, розвиток *community policing* як стратегії комунікації з населенням, посилення ролі превентивних заходів і патрульної служби, запровадження громадських наглядових органів, інтеграція сучасних ІТ-рішень для підвищення оперативності та прозорості. Адаптація згаданих практик до українських умов сприятиме підвищенню ефективності правоохоронної діяльності, легітимності поліції в очах населення та зміцненню безпекового потенціалу держави.

Доведено, що ефективна система поліцейської освіти є критично важливим чинником для забезпечення стабільного функціонування правоохоронних органів у державах, що перебувають у стані інституційної трансформації, зокрема в Україні. В умовах тривалого перехідного періоду, спричиненого як внутрішніми реформами, так і зовнішніми викликами – зокрема повномасштабною війною – зростає потреба у формуванні нової генерації поліцейських, здатних діяти ефективно, етично та в межах

верховенства права. Поліцейська освіта повинна не лише передавати технічні навички, а й сприяти формуванню громадянської відповідальності, правосвідомості та стійкості до корупційного тиску. Таким чином, якість початкової та післядипломної підготовки поліцейських безпосередньо впливає на загальний рівень довіри суспільства до державних інституцій та ефективність реалізації реформ у сфері безпеки.

На сучасному етапі розвитку України поліцейська освіта має переосмислити свої цілі та зміст, аби відповідати новим викликам, зокрема тим, що пов'язані з забезпеченням прав і свобод людини в умовах воєнного стану, подоланням наслідків збройного конфлікту, боротьбою з організованою злочинністю, а також розбудовою правової держави та утвердженням демократичних цінностей. Одним із ключових завдань має стати забезпечення балансу між практичною та гуманітарною складовими освіти, включення до навчальних програм тем, пов'язаних із правами людини, гендерною рівністю, культурною чутливістю, а також розвитком навичок мирного вирішення конфліктів. Водночас актуальним залишається запровадження сучасних методик навчання, зокрема симуляційних тренінгів, інтерактивних курсів і міждисциплінарних підходів, що дозволяють готувати поліцейських до роботи в складному та динамічному безпековому середовищі.

Загалом, інвестиції в розвиток ефективної поліцейської освіти є не лише питанням професійного вдосконалення окремих кадрів, а й стратегічною умовою зміцнення інституційної спроможності держави. Сучасний поліцейський має виступати не просто виконавцем закону, а й активним агентом суспільних змін – провідником цінностей правопорядку, демократії та справедливості. Саме тому формування якісної системи підготовки та професійного зростання кадрів Національної поліції України має стати пріоритетом державної політики у сфері безпеки. Від ефективності цієї системи значною мірою залежить успішність реформ у секторі правосуддя, стабільність

демократичного ладу та здатність держави забезпечувати належний рівень захисту прав і свобод громадян.

Аналіз ефективності поліцейської освіти в зарубіжних країнах, зокрема в Естонії, Німеччині, Франції, Великій Британії, надав можливість окреслити ключові параметри сучасної системи професійної підготовки поліцейських, що відповідає стандартам демократичного врядування, забезпечення прав людини та інституційної спроможності правоохоронних органів. Системний порівняльний аналіз виявив, що найбільш ефективною є модель поліцейської освіти, яка ґрунтується на таких принципах: міжвідомчій інтеграції (як у моделі Естонії); дуальній системі навчання з поєднанням теорії та практики (як у Німеччині та Великій Британії); чіткій диференціації рівнів підготовки керівного та рядового складу (як у Франції); етичній орієнтації, підзвітності та захисті прав людини (універсальний стандарт усіх розглянутих країн).

Узагальнення досвіду провідних європейських країн дозволяє стверджувати, що міжнародне співробітництво у сфері поліцейської освіти відіграє визначальну роль у забезпеченні ефективного функціонального призначення Національної поліції України, особливо в умовах правового режиму воєнного стану, гібридних загроз і викликів постконфліктного відновлення. Саме тому впровадження адаптованих європейських моделей професійної підготовки має розглядатися як один із стратегічних напрямів євроінтеграційної трансформації вітчизняної системи безпеки.

Узагальнення наукових і нормативних джерел свідчить, що Національна поліція України в умовах повномасштабної збройної агресії функціонує в середовищі надзвичайно високої складності, що супроводжується істотними організаційними, правовими та ресурсними викликами. Ключовими проблемами є різке розширення повноважень без пропорційного забезпечення матеріальними, кадровими та технічними ресурсами; необхідність інтеграції класичних поліцейських функцій із виконанням нетипових для мирного часу завдань, включно з участю у територіальній обороні, протидією диверсіям та

охороною критичної інфраструктури; а також брак чітких алгоритмів дій у воєнних ситуаціях та недостатня нормативна визначеність нових механізмів поліцейської діяльності. Додаткової гостроти цим проблемам надає нерівномірність забезпечення підрозділів засобами зв'язку, захисту, транспортом, що суттєво ускладнює мобільність, реагування та координацію з військовими структурами.

Не менш серйозними є проблеми людського виміру: кадрова деградація через втрати персоналу, ротації та переміщення; зростаюче психологічне й емоційне навантаження на поліцейських, які працюють у прифронтових регіонах або в умовах постійної загрози; а також ризики зловживань в умовах правової невизначеності та надмірного функціонального тиску. Відсутність системної моделі психологічної підтримки, нерозвинені механізми внутрішнього контролю й етичного нагляду, а також недостатня підготовленість особового складу до виконання завдань у бойових чи наближених до бойових умовах формують комплекс структурних проблем, що знижують ефективність правоохоронної діяльності. Сукупність цих викликів засвідчує необхідність глибокої функціональної реорганізації поліції та формування концепції превентивної резильєнтності (функціональної адаптації) як базової моделі її стійкості й ефективності у воєнний та поствоєнний періоди.

З метою підвищення ефективності діяльності Національної поліції України доцільно доповнити чинну реформу Національної поліції впровадженням механізму функціонального аудиту – інструменту, що дозволяє систематично оцінювати відповідність реалізованих функцій поліції її нормативно визначеному призначенню, актуальним суспільним потребам і сучасним викликам у сфері публічної безпеки. Такий аудит сприятиме виявленню надлишкових або застарілих функцій, що не відповідають умовам сьогодення, а також уточненню та посиленню тих напрямів діяльності, які мають пріоритетне значення (зокрема у сферах протидії домашньому насильству, кіберзлочинності, взаємодії з громадськістю). У результаті

функціональний аудит забезпечить не лише корекцію дисбалансів у структурі завдань поліції, а й створить умови для усунення неактуальних функцій та посилення найбільш затребуваних, що безпосередньо впливатиме на ефективність інституційної діяльності. Запровадження цього інструменту на принципах доказовості, прозорості та відкритості в рамках внутрішніх процедур стратегічного планування дозволить підвищити результативність адміністративного управління, зміцнити соціальну легітимність поліції та забезпечити її ефективне функціонування в умовах тривалої воєнної загрози та суспільної поляризації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексєєва Ю.А. Становлення інституту жандармської залізничної поліції на території України (історико-правовий аспект). *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 96–102.
2. Адміністративна діяльність органів поліції України (історичний нарис та сучасність) : підручник / за заг. ред. В.В. Сокурєнка. Харків : ХНУВС. 2017. 432 с.
3. Адміністративне право зарубіжних країн. Курс лекцій. Кузьменко О.В. Видавництво «Юрінком-Інтер». 2014. 528 с.
4. Аносєнков А.А., Мукоїд Р.В. Скандинавська модель забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів як ефективний засіб втілення демократичних принципів у діяльності Національної поліції України. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: матеріали XVI міжнар. наук.-практ. інтернет конф.* м. Одеса, 29 березня 2024 р. Одеса: ОДУВС. 2024. 538 с. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/26cbbe26-a71c-4b8d-9d39-27779a3802de/content>
5. Аносєнков А.А., Мукоїд Р.В. Впровадження скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів в аспекті вдосконалення національного законодавства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2023. Вип. 3. С. 138–143. DOI <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.3.23>
6. Бандурка О.М., Грєченко В.А., Ярмиш О.Н. Поліція в Україні: історико-правове дослідження. Харків: Золота миля. 2013. 616 с.
7. Бандурка О.М. Боротьба зі злочинністю в аспекті її організації. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3. С. 9-19 .

8. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність: підручник. Ч. 1. Х.: Вид-во Нац. ун.-ту внутр. справ. 2002. 336 с.
9. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи вдосконалення. Харків: Основа. 1996. 218 с.
10. Бащук О.Р. Адміністративно-правові засади протидії проявів дискримінації дільничними офіцерами поліції в Україні: дис. докт. філос. за спец. 081 – «Право». Національна академія внутрішніх справ. Київ. 2021. 220 с.
11. Бартош Н.В. Актуальні питання удосконалення реалізації державної інформаційної політики України в умовах гібридної війни. *Публічне урядування*. 2022. № 3 (28). С. 17–24. DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-3\(28\)-2](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2021-3(28)-2).
12. Беспалова О.І. Пріоритетні напрями діяльності органів поліції щодо забезпечення прав громадян в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Право і безпека*. 2022. № 3 (86). С. 13–25. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2022.3.01>.
13. Беспалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: сутність і структура. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2015. Т. 15. С. 218-226. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2015_15_25
14. Беспалий І.В. Адміністративно-правове забезпечення превентивної діяльності Національної поліції України: автореферат дисертації 2024. 24 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a5df37db-92f9-4ea4-b0c2-38507e1194c5/content?trackerId=553a2ec134c9c021>
15. Березневич О.В. Принципи надання адміністративних поліцейських послуг. *Київський часопис права*. 2024. № 2. С. 127-132. DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2024.2.19>
16. Бортник С.М. Особливості трудовправового статусу працівників поліції. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2, ч. 3.

C. 39–43. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/entities/publication/5ce28114-381d-4489-af11-af072ef02f08/full>

17. Боняк В.О. Становлення та розвиток правоохоронних органів України: історико-правовий аспект. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові підходи дослідження: міжкафедральний «круглий стіл»* (м. Харків, 23 жовтня 2012 р.) / за ред. д. ю. н., доц. В.О. Серьогіна. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, ООО Рейтинг. 2012. 123 с.

18. Білик В.М. Організаційно-правові засади реалізації поліцейської функції в Україні [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Білик Вадим Миколайович; Київський національний ун-т внутрішніх справ. Київ. 2008. 20 с.

19. Бисага Ю.М., Белова М.В. Фрідманський Р.М. Функції поліції: міжнародний досвід налагодження взаємодії з громадянами та шляхи його адаптації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 85, ч. 2. С. 223–229. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/11/35-1.pdf>

20. Бисага Ю.М., Белова М.В., Фрідманський Р.М. Концептуальні засади визначення завдань та функцій правоохоронних органів в системі державної влади: теоретико-правовий вимір. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2024. С. 81–86. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/12/13.pdf>

21. Бисага Ю.М. Міжнародний досвід налагодження взаємодії з громадянами та шляхи його адаптації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Вип. 85, ч. 2. С. 223–229. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.2.33>

22. Банчук О.А. Децентралізація повноважень органів публічної адміністрації у сфері забезпечення правопорядку: досвід країн Східної Європи.

Правова держава. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ. 2018. Випуск 29. С. 236–243.

23. Банчук О.А. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство. Київ: Москаленко О.М., 2013. 588 с.

24. Белов Д.М., Швед І.І., Белова М.В. Правоохоронна функція держави: роль та місце органів прокуратури. *Науковий вісник УжНУ*. Серія «Право». 2023. Випуск 76(2). Ч. 2. С. 13–20. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.76.1.2>

25. Белов Д., Громовчук М. Правовий простір держави: конституційно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2021. Випуск 66. С. 46–50. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.5>

26. Бугайчук К. Функції публічного адміністрування в органах Національної поліції України: поняття та класифікація. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 112–117. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9f24d3ce-bd33-4601-9cd1-c7eeaa3fa67e/content?trackerId=553a2ec134c9c021>

27. Булаєв В.П. Засади інформаційно-комунікативної політики МВС та Національної поліції України в контексті реформування сектору безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 1. С. 116–124.

28. Васецький В.Ю. Забезпечення прав та свобод людини шляхом удосконалення інституту юридичної відповідальності держави перед особою. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 25–30.

29. Валєєв Р.Г. Ненормований характер службового часу поліцейського. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 1. С. 61–63.

30. Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник. / М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. Н. Ярмиш. Х. : Ун-т внутр. справ. 1999. 369 с.

31. Власенко І.В. Основні особливості «скандинавської моделі» забезпечення публічної безпеки. *Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави*. Харків. 2019. С. 33–34. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8f6aca52-775b-4412-a0a1-9c7f04cff02b/content?trackerId=553a2ec134c9c021>
32. Гаврилюк В.О. Переваги та недоліки соціального захисту працівників публічної служби. *Соціальне право*. 2019. № 3. С. 42–47.
33. Гапон О. Є. Особливості, роль та значення джерел права Європейського Союзу про час відпочинку. *Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), В. М. Дрьомін (заст. голов. ред.) Ю. П. Аленін [та ін.] ; МОН України; НУ ОЮА. Одеса : Юрид. л-ра*. 2014. Вип. 73. С. 161–166.
34. Ганна Маляр. В Естонії до освіти у сфері безпеки – комплексний підхід. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/02/07/ganna-malyar-v-estoniyi-do-osvity-u-sferi-bezpeky-kompleksnyj-pidhid/> (дата звернення: 21.12.2025).
35. Гіденко Є. Дії працівників національної поліції України в умовах воєнного стану. *Молодий вчений*. 2022. № 6. С. 87–89.
36. Гаруст Ю.В., Калита С.Ю. Завдання Національної поліції України в умовах трансформації державного управління. *Науковий вісник СумДУ*. 2019. № 4. С. 90–94. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/77759>
37. Григоренко І.А. Розвиток концепції правоохоронної (поліцейської) діяльності в правових доктринах України та Німеччини. *Правові реформи в Україні*. 2013. С. 91–92. URL: <https://elar.navs.edu.ua/items/f2b1a07d-cde2-4f8f-a14b-0831cfc8f3a9>
38. Гриценко О.І. Контроль та оцінювання управлінської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород*. 2017. Вип. 32. ч. 1. т. 2. С. 22–29.

39. Гриценко В.Г. Зарубіжний досвід Франції щодо організації та функціонування правоохоронних органів і можливості його використання в Україні. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 185-189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_30
40. Доляновська І.М. Можливості застосування інструментів відновного правосуддя та медіації у процесі призначення покарання та попередження кримінальних правопорушень. *Legal Bulletin*. 2025. № 2(16). С. 169–177. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B21>.
41. Джафарова О.В. Правові основи партнерства міліції і населення: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків. 2003. 19 с.
42. Джафарова О.В. Щодо розуміння категорії «публічно-сервісна діяльність» Національної поліції. *Безпека дорожнього руху: правові та організаційні аспекти: матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф.* (Кривий Ріг, 22 листопада 2016 р.). Кривий Ріг. 2017. С. 72–75.
43. Дотримання прав людини у правоохоронній діяльності: стан та перспективи: матер. Всеукр. круг. столу (м. Дніпро, 28 березня 2023 р.). Дніпро : ДДУВС, 2023. 246 с.
44. Денисюк Д.С. Функції національної поліції: поняття та класифікація. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2016. № 4. С. 114–117.
45. Денисюк Д.С. Принципи діяльності національної поліції України: теорія та практика реалізації. *Митна справа*. 2015. № 5 (101). С. 63–68.
46. Європейський кодекс поліцейської етики на період 2001: кодекс/ прийнятий Комітетом міністрів Ради Європи 19 вересня 2001 р. URL: https://hrea.org/wp-content/uploads/2021/02/Recommendation-Rec200110_European-Code-of-Police-Ethics_Ukrainian.pdf (дата звернення: 10.10.2025).

47. Єна О.А. Психофізіологічні засади професійного добору поліцейських: дис. ... д-ра філософії : 053 Психологія; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2024. 263 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/21769>
48. Завгородня В.М. Правове регулювання часу відпочинку в трудовому праві Європейського Союзу та країн-членів. *Міжнародне право та порівняльне правознавство*. 2011. № 2 (5). С. 1–6.
49. Зозуля І.В. Теорія і практика реформування системи МВС України: монографія. Харків, 2008. 480 с.
50. Зозуля Є.В. Підготовка сучасного правоохоронця – на рівень європейських стандартів. *Віче*. 2014. № 4. С. 20–22. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/4070/>
51. Зозуля Є.В. Органи внутрішніх справ України на етапі розбудови незалежної держави (історико-правове дослідження): монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Херсон, 2017. 270 с.
52. Ісаєва І.Ф. Професійна підготовка персоналу Федеральної поліції Німеччини : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2021. 294 с. URL: <https://dspace.nadpsu.edu.ua/handle/123456789/1275>
53. Іщенко Л.В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції в Україні : дисертація ... кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право /Л.В. Іщенко; Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2020. 216 с. URL: <https://ekhnuir.karazin.ua/handle/123456789/16028>
54. Іщенко І.В. Національна поліція як суб'єкт реалізації превентивної функції держави: адміністративно-правовий аспект : реф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Іщенко Іван Володимирович; МВС України, Харків.

нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2024. 44 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/22953>

55. Іщенко І.І. Види та форми взаємодії Національної поліції з іншими суб'єктами превентивної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 816–819. URL: https://lsej.org.ua/6_2023/196.pdf

56. Історія правоохоронних органів України : Підручник/С.В. Банах, А. В. Грубінко, В. В. Савенко, В. З. Ухач. Тернопіль: ЗУНУ, 2021. 232 с.

57. Іванов В.М. Історія держави і права України : підручник. Київ : КУП НАНУ, 2013. 892 с.

58. Іваниця А.В. Методологічні аспекти діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1 (90). С. 21–25. DOI: 10.31733/2078-3566-2018-1-21-25

59. Історія правоохоронних органів України: Підручник/П.А.Трачук, В.В. Тимчак, Я.В. Ступник, Ужгород: УжНУ, 2024, 172 с.

60. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 20.11.2024)

61. Ізбаш К.С., Домброван Н.В. Нормативно-правове забезпечення взаємодії Національної поліції України з громадськістю та населенням на засадах партнерства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 241–246. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Pupch_2022_1-2_46

62. Камишанський О.Ю. Характеристика пріоритетних напрямів удосконалення інституту служби в Національній поліції України. *Актуальні*

проблеми вітчизняної юриспруденції. 2023. № 5. С. 78–83. URL: http://apnl.dnu.in.ua/5_2023/15.pdf

63. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Вид. 3-є, змін. й доп. Київ: Алерта. 2014. 608 с.

64. Кідрук Ю.В. Проблеми створення і діяльності місцевої міліції в Україні (адміністративно-правові та організаційні аспекти): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 1995. 166 с.

65. Кравченко Ю.Ф. Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання): автореф. дис...канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків. 2001. 20 с

66. Кунєв Ю.Д. Принципи побудови та вдосконалення організаційної структури ОВС України: загальнотеоретичні аспекти державного управління: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Харків. 2001. 17 с.

67. Кравченко Ю. Ф. Актуальні проблеми реформування органів внутрішніх справ України (організаційно-правові питання) [Текст] : Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кравченко Юрій Федорович; Університет внутрішніх справ. Х., 1998. 191 арк.

68. Колесник Я.В. Принципи реалізації правоохоронної функції держави органами Національної поліції України: монографія. Науково-дослідний ін-т публічного права. Одеса : Видавничий дім «Гельветика». 2021. 189 с.

69. Кудрявцева Г.І. Формування професійної відповідальності майбутніх офіцерів Національної поліції в процесі фахової підготовки. *Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України.* Харків, 2020. С. 117-120. https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/27_03_2020/pdf/34.pdf

70. Крищенко А.Є. Завдання та функції Національної поліції як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 2 (103). С. 121–128. URL: <https://elar.navs.edu.ua/jspui/handle/123456789/2360>
71. Ківалов С.В. Принципи державної служби у новому Законі України «Про державну службу». *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. Вип. 68. С. 716–718.
72. Кононець В. П., Циб І. С. Національна поліція є основним суб'єктом для забезпечення захисту прав людини. *Наукові роботи Київського авіаційного інституту. Серія юридичних журналів «Повітряне та космічне право»*. 2016. № 3(40). С. 73–78. <https://doi.org/10.18372/2307-9061.40.10823>
73. Калєніченко Л.І. Місце і роль Національної поліції України у механізмі реалізації юридичної відповідальності. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття : тези доп. учасників IV Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 20 листоп. 2020 р.).
74. Корольова В. Функції поліції України як юридична категорія. *Legal Bulletin*. 2022. С. 69–73. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2022-04-69-73>
75. Корольова В.В., Софіна І.В. Функціональне призначення Національної поліції України. *Legal Bulletin*. 2024. № 11. С. 123–127. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-11-A17>
76. Кошиков Д. Сутність адміністративно-правового регулювання економічної безпеки держави. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 6. С. 264–268.
77. Кондратьєв Р. Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин. *Право України*. 2000. № 2. С. 43–45.
78. Колодій А.М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 40–44.

79. Квітка Я.М., Гусєва К.А. Принцип відкритості та прозорість у діяльності поліції. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2016. № 1. С. 164–173.

80. Кунєв Ю.Д. Принципи побудови та вдосконалення організаційної структури органів внутрішніх справ України: загальнотеоретичні аспекти державного управління [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кунєв Юрій Дем'янович ; Запорізький юридичний ін-т. Запоріжжя, 2001. 227 арк.

81. Куйбіда В.С., Хорошенюк О.В. Організація публічної служби в Україні : монографія. Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. 2016. 272 с.

82. Кучинська О.П., Іванов М. С. Праксеологічне розуміння прав людини. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 1. С. 142–148.

83. Куракін О.М., Романов М. Ю. Співвідношення верховенства права та закону в розрізі соціологічної концепції праворозуміння. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. (Серія «Юридичні науки»).

84. Криштанович М.Ф. Функції Національної поліції України в системі забезпечення публічної безпеки й порядку в державі. *Публічне управління у сфері державної безпеки та митної справи*. 2020. № 2(25). С. 192– 195.

85. Криштанович М.Ф. Європейський досвід державногоуправління органами поліції та можливості його використання в Україні. *Актуальні проблеми державного управління*. 2015. № 1(47). С. 312–316.

86. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Лозинський Ю.Р. Правове регулювання правоохоронної діяльності: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС. 2018. 365 с.

87. Колодій А.М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання) [Текст] : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.01 ; 12.00.02 / Колодій Анатолій Миколайович ; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 1999. 36 с.

88. Когут Я.М. Щодо поняття адміністративно поліцейської діяльності. *Митна справа*. 2013. № 5(2.2). С. 321–326.

89. Когут Я.М., Сергенюк Д.І. Зміст поняття безпечного середовища життєдіяльності населення в діяльності Національної поліції. *Всеукраїнський круглий стіл «Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції»*. 8 грудня 2017 р. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2017. С. 94–96.

90. Куба Н., Тополевський Р. Система оцінки ефективності роботи Національної поліції. *Права людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи*. URL: <http://khpg.org/index.php?id=1455530110>

91. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки: схвалено Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>. (дата звернення: 10.10.2025).

92. Кислицька Н.В. Соціальний захист працівників поліції як важлива складова правової держави. *Становлення та розвиток Національної поліції України і Національної гвардії України в умовах євроінтеграції: матеріали підсумк. наук.-теорет. конф.* (Київ, 3 берез. 2017 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ. 2017. С. 154–158.

93. Кондратьєв Р. І. Дискусійні питання щодо системи загальних принципів здійснення суб'єктивних цивільних прав. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 127–133. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2007_2_19.

94. Ланцедова Ю.О. Поняття функцій національної поліції як різновиду правоохоронної діяльності. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції*. м. Київ. Національний авіаційний університет. 24 лютого 2023 р. С. 336–339.

95. Лазурський А.Ф. Особливості резильєнтності у професійній діяльності поліцейських. *Психологія і суспільство*. 2019. № 2. С. 45–53.

96. Лазур Я.В. Поняття, сутність та елементи адміністративно-правового механізму забезпечення прав і свобод громадян у державному управлінні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 392–398.
97. Ключев О.М. Проблеми взаємодії підрозділів органів внутрішніх справ на регіональному рівні : дис. ... доктр. юрид. наук : 12.00.07. Харків. 2010. 422 с.
98. Марусевич Д.О. Сучасний стан та перспективи подальшого розвитку системи грошового забезпечення поліцейських. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 6. Т. 2. С. 89–91.
99. Майоров В.В. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 185–190. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-2.28>
100. Мармазов В.Є. Принципи правоохоронної діяльності відповідно до Європейської конвенції з прав людини та практики Європейського суду з прав людини. *Часопис київського університету права*. Київ. 2016. № 3. С. 261–272.
101. Мух К.Б. Межі регулювання юридичної відповідальності працівника поліції трудовим законодавством України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2021. № 2. С. 100–104.
102. Мельниченко В.І. Прозорість і відкритість публічного управління як об'єкт законодавчого регулювання. *Державне управління: теорія і практика*. 2007. № 1. С. 48–55.
103. Медведєв О.В. Напрямки реформування правоохоронних органів. *Право і суспільство*. 2014. № 1–2. С. 140–145.
104. Матчук С., Савранчук Л. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2019. № 6. С. 66–70. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2019/6/16.pdf>

105. Монастирський Г.Л. Теорія організації: підручник. 2-е видання, доповнене й перероблене. Тернопіль: «Крок», 2019. 368 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37776/1/Teoriia%20orhanizatsii%202019.pdf>
106. Моргунов О. А. Поняття та механізм адміністративно-правового регулювання публічного адміністрування сфер фізичної культури і спорту. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 274–277. URL: http://www.lsej.org.ua/3_2019/72.pdf
107. Махмурова-Дишлюк О.П. Адміністративно-правовий режим воєнного стану як комплексний інструмент публічного адміністрування забезпечення прав, свобод і законних інтересів громадян та прав і законних інтересів фізичних осіб в умовах російсько-української війни. *Київський часопис права*. 2024. № 1. С. 185–190. URL: <http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/421/407>
108. Матюхіна Н.П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки. Харків: Консум. 2001. 131 с.
109. Мартиненко О.А. Стан дотримання законності у діяльності британської поліції. *Вісник нац. ун-ту внутр. справ*. 2004. № 26. С. 70–75.
110. Миронюк С.А. Сучасні моделі поліцейських послуг в окремих країнах Західної Європи та можливості їх впровадження в Україні. *The scientific heritage*. 2022. № 84. С. 54–60.
111. Миколаєць Д.А. Види завдань адміністративно-правового регулювання відносин у сфері електроенергетики в умовах євроінтеграції України. *Юридична наука*. 2020. № 6 (108). С. 127–132. DOI: 10.32844/2222-5374-2020-108-6-1.15.
112. Мельник Р.С., Бевзенко В.М. Загальне адміністративне право: навч. посіб. / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

113. Могілевська Л. Форми діяльності Національної поліції у сфері забезпечення прав і свобод дитини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 1. С. 128–132. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.1.23>
114. Махначова Н., Семенюк І. Роль і місце Національної поліції в системі публічного управління України. *Research Gate*. 2019. DOI: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.08.009>
115. Нікуліна А. Г. До питання вдосконалення адміністративно-правових засад діяльності органів досудового розслідування національної поліції України// Роль права та закону в громадянському суспільстві: Міжнародна наук.-практ.конф.(м. Київ, 12–13 лют. 2016 р.). Київ : ЦПНД, 2016. С. 59–62.
116. Нечкалюк А. В. Функціональне призначення Національної поліції в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів: матеріали наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 2025 р.)*. Вінниця, 2025. С. 84–86. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/29ad7864-c462-4d66-90ca-bdb6203db310/content>
117. Ніколенко Л.М. Взаємодія поліції та населення (на прикладі Великої Британії). *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія ПРАВО. 2024. Випуск 85, частина 3. С. 42–46. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.85.3.6>
118. Ніколенко Л.М. Принципи діяльності поліції: сутність та особливості. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2021. № 1 (1). С. 19–25.
119. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015. URL: <https://www.zakon.cc/law/document/read/389-19> (дата звернення: 21.12.2025).
120. Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з

метою оптимізації діяльності поліції, зокрема під час дії правового режиму воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 № 2123-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2123-20#Text> (дата звернення: 21.12.2025).

121. Криштанович М. Ф. Функції Національної поліції України в системі забезпечення публічної безпеки й порядку в державі. Публічне управління та митне адміністрування. Наук. збірн. Серія: державне управління. 2020. № 2 (25). С. 192–195. URL: https://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2020/2/2_2020.pdf

122. Панькевич В. М. Дотримання принципу рівноправності громадян під час застосування превентивних поліцейських заходів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2021. Вип. 65. С. 69–72. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2021_65_14

123. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40– 41. Ст. 379.

124. Проневіч О.С. Функції поліції (міліції): нормативно-доктринальна інтерпретація. *Право і безпека*. 2010. № 4. С. 141–146.

125. Панова О.О. Специфіка використання сил і засобів ОВС при забезпеченні громадського порядку і громадської безпеки за особливих умов. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. № 29. ч. 2. т. 2. С. 75–78.

126. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту: монографія. В. Б. Авер'янов, та ін.; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Дніпропетр. держ. ун- т внутр. справ. Д.: Ліра. 2008. 585 с.

127. Принцип верховенства права: проблеми теорії та практики: монографія: у 2-х кн. За заг. ред. Ю.С. Шемшученка; [ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. Книга перша: Верховенство права як принцип правової системи: проблеми теорії. Відп. ред. Н. М. Оніщенко. К.: Видавництво «Юридична думка». 2008. 344 с.

128. Про міліцію : Закон УРСР від 20 грудня 1990 р. № 565-ХІІ. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 4. Ст. 20 (втрата чинності)

129. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 21.12.2025).

130. Проневич О.С. Організаційно-правові засади діяльності Федерального відомства кримінальної поліції Німеччини. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2001. Вип. 16. С. 289–295.

131. Проневич О. С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук. праць*. 2009. № 1. С. 145–167.

132. Попова Л.М. Діяльність поліції зарубіжних країн і можливість використання їх досвіду в Україні. *Сучасна європейська поліцейстика та можливості її використання в діяльності Національної поліції України*. 2019. С. 200–202. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/11_04_2019/pdf/102.pdf

133. Романов М.Ю. Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи. *Реформування законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Рівне, 24–25 трав. 2021р.). Рівне: Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. С. Дем'янчука. 2021. С. 172–175.

134. Романов М.Ю. Організаційно-правові засади забезпечення функціонування підрозділів дізнання Національної поліції України : дис. ... д-ра філософії : 081 «Право». Київ. 2022. 264 с.

135. Романов М.Ю., Кобзар О.Ф. Організаційно-правові, адміністративні та кримінальні процесуальні аспекти діяльності підрозділів

дідання Національної поліції України : монографія. Кропивницький : ДонДУВС. 2022. 498 с.

136. Романов М.Ю. Забезпечення права на свободу та особисту недоторканість дізнавачами Національної поліції України: адміністративно-правовий аспект. *Діяльність органів досудового розслідування в умовах реформування правоохоронних органів : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 21 трав. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ. 2021. С. 76–79.

137. Романов М. Ю. До питання визначення місця і ролі перепідготовки як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України. *Актуальні проблеми юридичної науки та практики у XXI столітті : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Рівне, 23–24 верес. 2021 р.). Рівне : Міжнар. екон.-гуманітар. ун-т ім. акад. С. Дем'янчука. 2021. С. 73–76.

138. Романов М. Ю. Зміст і сутність поняття стажування в контексті післядипломної освіти працівників підрозділів дідання Національної поліції України. *Актуальні дослідження правових та економічних процесів у контексті євроінтеграції : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 2 черв. 2021 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ. 2021. С. 185–188.

139. Романов М. Ю. Організаційно-правові основи функціонування підрозділів дідання Національної поліції України. *Механізм функціонування громадянського суспільства : зб. тез Всеукр. наук. конф.* (Львів, 18 груд. 2021 р.). Львів : ЛьвДУВС. 2020. С. 282–284.

140. Романов М.Ю. Поняття та сутність функцій підрозділів дідання Національної поліції України в контексті організаційно-правового забезпечення. *Правові засади організації та здійснення публічної влади : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф.* (Хмельницький, 2–6 берез. 2021 р.). Хмельницький : Хмельн. ун-т упр. та права ім. Л. Юзькова. 2021. С. 449–452.

141. Руднєва О.М. Розвиток концепції прав людини під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів. *Бюлетень Міністерства юстиції*. 2010. № 11. С. 30–37.

142. Рим О.М. Правила Європейського союзу щодо мінімального щоденного часу відпочинку працівників. *Сучасний стан забезпечення трудових прав і прав у сфері соціального забезпечення та перспективи його поліпшення : матеріали IX Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Харків, 4 червня 2021 р.); за заг. ред. К. Ю. Мельника. Х. : Харків. нац. ун-т внутр. справ. 2021. 280 с.

143. Сокурєнко В.В. Сфера оборони України: адміністративно-правове регулювання [Текст]: монографія / В. В. Сокурєнко ; Нац. акад. внутр. справ. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 540 с.

144. Синявська О.Ю. Застосування в Україні передових світових стандартів наукової організації праці поліцейських. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 4. С. 195–200.

145. Сарнацький М.А. Функції адміністративно-правового регулювання державної політики у сфері банкрутства в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2019. № 4. Ч. 3. С. 118–122. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2019/4/part_3/29.pdf.

146. Скоморовський В.Б., Степаненко Н.В., Доляновська І.М. Функціональне призначення національної поліції України у сфері забезпечення прав і свобод людини. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 18. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-18-01-21>

147. Скоморовський В.Б., В. В. Корольова В.В., Степаненко Н.В. Значення інституту громадянського суспільства як механізму забезпечення державної політики у сфері прав людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. № 2. С. 3–8. DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.2.1>

148. Степаненко Н.В., Барабаш В.В. Історія виникнення поліції в країнах Європи та Україні, місце поліцейської діяльності в демократичному суспільстві. *Legal Bulletin*. 2025. №1(15). С. 90–100. <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-15-A13>
149. Софина І.В. Аналіз історичних аспектів становлення та розвитку функціонального призначення поліції. *Legal Bulletin*. 2025. № 16. С. 116–122. URL: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B14>
150. Софина І. В. Функціональне призначення національної поліції України на рубежі відновлення незалежності та під час становлення суверенної, демократичної, європейської держави. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали VI Міжнародної конференції* (5-6 грудня 2024 р., м. Київ). Київ: Університет «КРОК», 2024. С. 258–260. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/items/86abd359-9904-4248-bdef-356e47898c27>
151. Солдатова В.Д. Суб'єкти громадського контролю за законністю в адміністративній діяльності ОВС. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Випуск 1(22), том 2. С. 289–293.
152. Севрук В.Г. Взаємодія органів Національної поліції України із засобами масової інформації, громадськістю, державними органами й недержавними структурами під час протидії злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 3. С. 173–177. DOI: <https://doi.org/10.15421/392168>
153. Стрельченко О. Адміністративно-правова характеристика взаємодії Національної поліції України з громадськістю. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Вип. 10. С. 148–155. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.10.25>
154. Сергенюк Д.І. Щодо публічного адміністрування у сфері формування безпечного середовища для життєдіяльності населення України.

Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2018. № 1. С. 173–181.

155. Сергенюк Д. І. Проблеми адміністративно-правового виміру організації діяльності Національної поліції України та методи їх усунення. *Матеріали II Всеукраїнської наукової конференції «Забезпечення прав людини і громадянина: правові та соціальні аспекти».* м. Одеса, 06 грудня 2019 р. Одеса: ОДУВС. 2019. С. 153–154.

156. Сергенюк Д. І. Поліцейська діяльність як засіб забезпечення публічної безпеки. *Науковий журнал «Правові горизонти».* Сумський державний університет навчально-науковий інститут права. 2019. Вип. 15 (28). С. 91–96.

157. Тищенко К.С. Міжнародні стандарти прав людини: поняття та класифікація. *Молодий вчений.* 2017. № 12 (52). С. 328–331.

158. Тельний М.А. Адміністративно-правова діяльність органів поліції з захисту прав фізичних осіб-підприємців: дис. ... д-ра філософії : 081 «Право» Харків, 2024. 221 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/23259>

159. Товпи́га Л.М. Міжнародний досвід регулювання поліцейської діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2023. № 1. С. 133–136. URL: http://lsey.org.ua/1_2023/80.pdf

160. Україна орієнтується на моделі ЄС у реформуванні системи поліцейської підготовки. URL: <https://www.euam-ukraine.eu/ua/news/ukraine-looks-to-eu-models-in-reforming-police-education/> (дата звернення: 21.12.2025).

161. Улинець В.І. Європейський досвід правового регулювання організації і діяльності органів поліції: проблеми застосування до законодавства України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* 2024. Вип. 85. Ч. 3. С. 149-155.

162. Улинець В. І. Функції поліції сучасної демократичної держави: сутність та класифікація. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 40–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporpr_2024_4_7
163. Філонов О.В. Проблеми кадрового забезпечення органів, що здійснюють боротьбу з тероризмом у Російській імперії у другій половині ХХ ст. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 143–148
164. Фелик В. І. Класифікація принципів профілактичної діяльності Національної поліції України: теорія та практика реалізації. *Митна справа*. 2015. № 5. С. 63–68.
165. Федчак І. А. Теорія та практика застосування проактивних моделей правоохоронної діяльності: дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ. 2024. 598 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/8363>
166. Форостян О.С. Адміністративно-правовий статус Національної поліції України як суб'єкта забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Вип. 5. С. 228–232.
167. Форостян О.С. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання діяльності підрозділів поліції в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Держава та регіони*. 2023. № 4(82). С. 108–112.
168. Форостян О.С. Мета адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Юридичні науки: проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 24–25 лют. 2023 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres. 2023. С. 368–372.

169. Форостян О.С. Національна поліція України як суб'єкт забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права: матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф.* (Кременчук, 2–3 груд. 2022 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres. 2022. С. 234–238.

170. Форостян О.С. Окремі аспекти адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану: до питання правової природи. *Актуальні проблеми протидії корупції в Україні в умовах воєнного стану : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Рівне, 14 берез. 2023 р.). Львів – Торунь : Liha-Pres. 2023. С. 188–190.

171. Форостян О.С. Особливості адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Правове регулювання суспільних відносин: перспективні напрями на шляху до сталого розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 28–29 жовт. 2022 р.). Київ – Львів – Торунь : Liha-Pres. 2022. С. 158–160.

172. Форостян О.С. Переваги та недоліки адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Держава та регіони.* 2024. № 1 (83). С. 142–147. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.1.2.24>

173. Форостян О.С. Функції адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 16–17 черв. 2023 р.). Львів – Торунь : LihaPres. 2023. С. 267–269.

174. Форостян О.С. Шляхи удосконалення адміністративно-правового регулювання діяльності Національної поліції України в умовах дії

правового режиму воєнного стану. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 228–232.
DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.83>

175. Фоменко А.Є. Зарубіжний досвід надання адміністративних послуг та можливості його використання в діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 6–17.

176. Хатнюк Ю.А. Шляхи вдосконалення управлінської діяльності керівників органів і підрозділів національної поліції України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 2. С. 149–152. URL: http://apnl.dnu.in.ua/2_2019/36.pdf

177. Хлановський М. П. Сутність та структура системи правоохоронних органів України. *Вісник ЛБ КУ*. 2019. № 2. С. 35.

178. Холод Ю.А. Загальна поліція Російської імперії в Україні в 1862–1905 рр.: монографія. Київ : НУВС України. 2002. 210 с.

179. Хамула П. Особливості становлення та розвитку правоохоронних органів на території України: історичний аспект. *Віче*. 2015. № 4. С. 28–31.

180. Цимбал П.В., Калиновський В.Б. Становлення поліцейсько-громадських взаємовідносин: зарубіжний досвід і українська практика. *Розвиток демократії та демократична освіта в Україні: Матеріали II міжнародної наукової конференції* (Одеса, 24-26 травня 2002 р.). Укладач Л. Марголіна; Канад.-укр. проект «Демократична освіта», М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України. Одеська національна юридична академія. Київ: АйБІ. 2003. С. 274–288.

181. Чанцева А.О. Адміністративно-правові засади діяльності патрульної поліції із забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні: дис. ... д-ра філос. : 081 Право / А.О. Чанцева, МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків. 2023. 203 с. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16773>

182. Чумак В.В. Професійна підготовка поліцейських в Естонській Республіці. *Харківський національний університет внутрішніх справ: 25 років досвіду та погляд у майбутнє (1994–2019 рр.) : зб. тез доп. на міжнар. наук.-практ. конф. до 25-річчя створення ун-ту* (м. Харків, 22 листоп. 2019 р.). Харків. 2019. С. 500–501.

183. Шатрава С.О., Осіпов Ю.В. Реалізація права на звернення до адміністративного суду та способи його судового захисту : питання теорії та практики : монографія. Харків : Факт. 2024. 292 с.

184. Шевяков М. Національна поліція України як суб'єкт профілактики адміністративних правопорушень у сфері громадського порядку та громадської безпеки. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 4 (114). С. 46–53. DOI: 10.31733/2078-3566-2021-4-46-53 URL: <https://er.dduvs.edu.ua/bitstream/123456789/8306/1/7.pdf>

185. Шнурко Я.В. Окремі аспекти реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану. *Організаційно-правове забезпечення функціонування підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України в умовах воєнного стану: матеріали Всеукр. круглого столу* (м. Дніпро, 3 черв. 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022. С. 53–55.

186. Шевченко С. І. Особливості взаємодії Національної поліції з громадськістю в процесі забезпечення публічного порядку. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6. С. 123–128.

187. Ярмачі Х.П., Ярмачі В.Х. Професійна підготовка персоналу поліції у Федеративній Республіці Німеччина. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-252-4-26> URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/266/7394/15366-1?inline=1> С. 522–529

188. Ярмиш О.Н. Каральний апарат самодержавства в Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ ст.: монографія. Харків: Консум. 2001. 288 с.

189. Bolton K. The development and validation of the resilience protective. *Clinical Psychology*. Vol. 58 (3). 2002. P. 307–321.
190. Ungar M. Resilience across cultures. *British Journal of Social Work*. Vol. 38(2). 2008. P. 218–235.
191. Block J., Kremen A.M. IQ and ego-resiliency: Conceptual and empirical connections and separateness. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 70(2).1996. P. 349–361.
192. Luthar S.S., Cicchetti D., Becker B. The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*. Vol. 71(3). 2000. P. 543–562.
193. Frantovskyi Y. Administrative and legal framework for organisation and functioning of law enforcement agencies: European experience and national specificities. *Public Governance and Public Administration Journal*. 2023. № 8. P. 9– 18. Retrieved from <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2023/8/9.pdf>
194. Cyber security education in Estonia: from kindergarten to NATO Cyber Defence Centre. URL: <https://www.educationestonia.org/cyber-security-education-in-estonia/> (дата звернення: 15.06.2025).
195. Sisekaitseakadeemia. URL: <https://civil-protection-knowledge-network.europa.eu/organisations/sisekaitseakadeemia> (дата звернення: 15.06.2025).
196. Estonian Academy of Security Sciences. URL: <https://www.eqar.eu/qa-results/search/by-institution/institution/?id=758> (дата звернення: 15.06.2025).
197. Hochschule der Polizei Rheinland-Pfalz. URL: <https://www.polizei.rlp.de/die-polizei/dienststellen/hochschule-der-polizei-rheinland-pfalz> (дата звернення: 15.06.2025).
198. Polizeiakademie Niedersachsen. URL: <https://www.pa.polizei-nds.de/startseite/> (дата звернення: 15.06.2025).

199. Life-in-Germany: Dual Studies Police in Germany. URL: <https://en.life-in-germany.de/dual-studies-police-in-germany/> (дата звернення: 15.06.2025).

200. Polizeiakademie Niedersachsen (II). URL: <https://www.pa.polizei-nds.de/startseite/aufgaben/fortbildung/fortbildung-114602.html> (дата звернення: 15.06.2025).

201. Berufsethik bei der Polizei. URL: <https://www.stiftung-polizeiseelsorge.de/berufsethik-bei-der-polizei> (дата звернення: 15.06.2025).

202. German-Estonian Cooperation in University Police Education Strengthened. URL: https://www.dhpol.de/microsite/englische-website/university/news/news_2025/news_31_03_2025.php (дата звернення: 15.06.2025).

203. École nationale de police. URL: <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/nous-decouvrir/organisation/ecoles-nationales-de-police-enp> (дата звернення: 15.06.2025).

204. École nationale supérieure de la Police. URL: <https://www.ensp.interieur.gouv.fr/> (дата звернення: 15.06.2025).

205. De la collaboration des forces de police et de gendarmerie : chronique annoncée d'un nécessaire rapprochement. URL: <https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gendinfo/histoire/de-la-collaboration-des-forces-de-police-et-de-gendarmerie-chronique-annoncee-d-un-necessaire-rapprochement> (дата звернення: 15.06.2025).

206. Police Education in the United Kingdom: Challenges and Future Directions. URL: <https://www.intechopen.com/chapters/72435> (дата звернення: 15.06.2025).

207. Police workforce and culture. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201719/cmselect/cmhaff/515/51512.htm> (дата звернення: 09.08.2025).

208. Incorporating Higher Education into Initial Police Training: An International Comparison of Practices and Challenges. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10511253.2025.2460812> (дата звернення: 09.08.2025).

209. College of Policing: three years on Contents. URL: <https://publications.parliament.uk/pa/cm201617/cmselect/cmhaff/23/2305.htm> (дата звернення: 09.08.2025).

210. College of Policing. URL: <https://www.polfed.org/our-work/professional-development/college-of-policing/> (дата звернення: 09.08.2025).

211. EUROPEAN UNIVERSITY CYPRUSSOFT. URL: <https://lawgame-project.eu/consortium/> (дата звернення: 09.08.2025).

212. Habermeld M., Walancik P. та Uydess A. M. (Teamwork – not making the dream work: Community policing in Poland. 2002. URL: <https://doi.org/10.1108/13639510210417944>

213. Magda E. та Zygałło A. The Polish Police and its educational role in the context of changes in post-modern global society. 2022. DOI 10.34768/rl.2022.v482.02 URL: https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.ojs-doi-10_34768_rl_2022_v482_02

214. Susan O. White. A Perspective on Police Professionalization. 2024. DOI: <https://doi.org/10.2307/3052829>

215. Walter L. Perry. Predictive Policing: The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations. 2013. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR233.html

216. Prevention of offences. URL: <https://www.siseministerium.ee/en/activities/secure-living-environment/everyones-contribution-and-cooperation> (дата звернення: 11.10.2025).

217. Two Decades of Estonian Police and the (Ir)relevance of Police Models for the Development of Safety Policy. URL:

https://www.researchgate.net/publication/305356865_Two_Decades_of_Estonian_Police_and_the_Irrelevance_of_Police_Models_for_the_Development_of_Safety_Policy (дата звернення: 11.10.2025).

218. Arie van Sluis. Community Policing in the Netherlands. URL: https://www.researchgate.net/publication/300588441_Community_Policing_in_the_Netherlands (дата звернення: 11.10.2025).

219. Burgernet. URL: <https://www.cgi.com/en/media/case-study/burgernet-system-support-police-districts-fight-against-crime> (дата звернення: 11.10.2025).

220. Evaluation of police and fire reform year 4: international perspectives. URL: <https://www.gov.scot/publications/evaluation-police-fire-reform-year-4-international-perspectives-police-fire-reform/pages/14/> (дата звернення: 11.10.2025).